

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalı

**ZİHİNSEL ENGELLİ VE ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUĞA SAHİP
AİLELERİN YAŞAM DOYUMLARI, YAŞAM KALİTELERİ VE
SOSYAL DESTEK ALGILARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

Ferit TOPRAK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

ZİHİNSEL ENGELLİ VE ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN
YAŞAM DOYUMLARI, YAŞAM KALİTELERİ VE SOSYAL DESTEK
ALGILARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Ferit TOPRAK

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

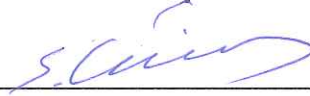
Ferit TOPRAK tarafından hazırlanan “Zihinsel Engelli ve Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumları, Yaşam Kaliteleri ve Sosyal Destek Algılarının Karşılaştırılması” başlıklı bu çalışma, 11/06/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hande ŞAHİN (Başkan)

Prof. Dr. Zeynep ÇOPUR (Danışman)

Dr. Öğretim Üyesi Seval GÜVEN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11.06.2018

Ferit TOPRAK

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

o Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

o Tezimin/Raporumuntarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

o Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

o Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

11/06/2018

Ferit TOPRAK

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Prof. Dr. Zeynep ÇOPUR** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ferit TOPRAK

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın planlanması ve yürütülmesinde değerli katkılarını, bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Zeynep ÇOPUR' a,

Araştırma sürecinde görüş ve önerileri ile katkı sunan Hasan Kalyoncu Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Ersoy KARABAY' a

Tez Savunma jürimde yer alan ve fikirleriyle çalışmama katkıda bulunan hocalarım; Doç. Dr. Hande ŞAHİN, Dr. Öğretim Üyesi Seval GÜVEN' e

Ayrıca benden sevgi ve anlayışını eksik etmeyen eşim Güler TOPRAK ve oğlum Özgür TOPRAK' a teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

TOPRAK, Ferit. *Zihinsel Engelli ve Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumları, Yaşam Kaliteleri ve Sosyal Destek Algılarının Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

Bu araştırma üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumları, yaşam kaliteleri ve sosyal destek algılarının karşılaştırılması amacı ile planlanmış ve yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini Ankara İlinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak hizmet veren Bilim ve Sanat Merkezlerine (BİLSEM) devam eden çocuğa sahip aileler ile zihinsel engelli çocuğa sahip olup çocuklarının eğitsel değerlendirme ve tanılanmasını Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) yapan aileler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini belirlemek için aykırı durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Zekâ gelişim eğrisinin iki ucunda bulunan iki grubun (üstün yetenekli ve zihinsel engelli) ebeveynleri araştırmanın evrenini oluşturmakta ve çalışmanın örneklemini 137 kişiden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Verileri analiz etmede Bağımsız Gruplar için *t* Testi, Kruskal Wallis H testi, Mann Whitney U testi analizleri yapılmıştır. Araştırmaya katılanların 64'ü (%46.7) üstün yetenekli, 73'ü (%53.3) zihinsel engelli çocuğun velisidir. Çocuğa yakınlık bakımından katılımcıların %62.8' inin çocuğun annesi, %37.2'sinin ise babası olduğu belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda yaşam doyumunu, yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeyi bakımından üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin daha yüksek ortalama puanlara sahip oldukları bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre özellikle zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumunu, yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeylerinin arttırılmasına yönelik Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın işbirliği içerisinde iyileştirici sosyal politikalar geliştirmeleri gerektiği önerilebilir.

Anahtar Kelimeler

Zihinsel engelliler, üstün yetenekliler, yaşam doyumunu, yaşam kalitesi, sosyal destek

ABSTRACT

TOPRAK, Ferit. *Comparison of Families with Mentally Disabled Children and with Gifted Children's Life Satisfaction, Quality of Life and Perception of Social Support*, Master's Thesis, Ankara, 2018

The main aim of this study is to compare life satisfaction, quality of life and social support perception of parents who have mentally disabled or gifted children. The population of this study consists of parents who have children attending Science and Art Centers in Ankara, which are government institutions under the Ministry of National Education and parents who have mentally disabled children and have their children evaluated and diagnosed in terms of education in Counseling and Research Centers. Deviant case sampling method was used to determine the sample of the study. Parents of the two groups at opposite ends of intelligence (gifted and mentally disabled) are the population of the study and the sample of the study is composed of 137 people. While 64 participants (46.7%) of the study are parents of gifted children, 73 participants (53.3%) of the study are parents of mentally disabled children. In terms of relationship with the child, it can be stated that 62.8% participants are mother of the child and 37.2% of the participants are father of the child. Question form was used as a data collection tool. Data was analyzed using Independent Samples *t* Test, Kruskal Wallis H Test and Mann Whitney U Test. As a consequence of the analysis, it was found that parents of gifted children have higher point average with regard to life satisfaction, quality of life and social support perception. At the end of the study, it can be recommended that responsive social policies should be developed in order to increase satisfaction with life, quality of life and social support perceptions of parents having mentally disabled children with collaboration between the Ministry of National Education and the Ministry of Family and Social Policies.

Keywords

Mentally disabled, gifted, life satisfaction, quality of life, social support

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYAN	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLOLAR DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ VE AMACI	3
1.1.1. Araştırma Konusu	3
1.1.2. Araştırma Önemi ve Amacı	3
2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURUMSAL ÇERÇEVESİ.....	5
2.1. TANIMLAR	5
2.2. ZEKÂ VE YETENEK	5
2.2.1. Zekâ ve Yeteneğin Sınıflandırılması	6
2.2.2. Normal Zeka Alanı	7
2.2.3. Normal Dışı Zeka Alanı.....	8
2.3. ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER	9
2.3.1. Zihinsel Engelli ve Üstün Yetenekli Bireyler.....	9

2.3.2. Üstün Yetenekli Bireyler.....	10
2.3.3. Zihinsel Engelli Bireyler	14
2.3.4. Zihinsel Engel Nedenleri.....	15
2.3.5. Zihinsel Engellilerin Sınıflandırılması	17
2.4. AİLE	18
2.4.1. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Aileler	19
2.4.2. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Aileler.....	22
2.5. YAŞAM DOYUMU	24
2.5.1. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumunu	24
2.5.2. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumunu.....	25
2.6. YAŞAM KALİTESİ	25
2.6.1. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Kalitesi	27
2.6.2. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Kalitesi.....	29
2.7. SOSYAL DESTEK ALGISI.....	30
2.7.1. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyal Destek Algısı.....	31
2.7.2. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyal Destek Algısı	31
2.8. KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	33
2.8.1. Ülkemizde Yapılan Araştırmalar	33
2.8.2. Yabancı Ülkelerde Yapılan Araştırmalar	39
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	41
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	41
3.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	41
3.3. ARAŞTIRMA BÖLGESİNİN SEÇİMİ	42

3.4. ÖRNEKLEM YÖNTEMİ VE ÖRNEKLEM SEÇİMİ	43
3.5. VERİ TOPLAMA YÖNTEM VE ÖLÇME ARAÇLARI	43
3.5.1. Anket Formunun Hazırlanması.....	43
3.5.2. Anket Formunun Uygulanması.....	46
3.5.3. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi.....	47
3.6. SAYILTILAR	51
3.7. SINIRLILIKLAR	51
4. BÖLÜM: BULGULAR	52
4.1. Aileler Hakkında Genel Bilgiler.....	52
4.2. Ailelerin Yaşam Doymu, Aile Yaşam Kalitesi ve Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeğine Yönelik İfadelere Katılım Durumları.....	55
4.3. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doymu Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	62
4.4. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile Yaşam Kalitelerinin Karşılaştırılması	62
4.5. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	63
4.6. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doymu, Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Çocuğun Annesi veya Babası Olma Durumlarına Göre Karşılaştırılması	65
4.7. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doymu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Çocuğun Engel Derecesine Göre Karşılaştırılması.....	67
4.8. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doymu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Başka Çocuğa Sahip Olma Durumlarına Göre Karşılaştırılması	68

4.9. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Çalışma Durumlarına Göre Karşılaştırılması.....	70
4.10. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeyleri ile Gelir Durumları Arasındaki İlişki.....	72
5. BÖLÜM: TARTIŞMA.....	76
5.1. Aileler Hakkında Genel Bilgiler.....	76
5.2. Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeğine Yönelik İfadelere Katılım Durumları.....	77
5.3. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	78
5.4. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile Yaşam Kalitelerinin Karşılaştırılması	78
5.5. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması.....	79
5.6. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Çocuğun Annesi veya Babası Olma Durumlarına Göre Karşılaştırılması	79
5.7. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Çocuğun Engel Derecesine Göre Karşılaştırılması.....	80
5.8. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Başka Çocuğa Sahip Olma Durumlarına Göre Karşılaştırılması	80

5.9. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Çalışma Durumlarına Göre Karşılaştırılması.....	81
5.10. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeyleri ile Gelir Durumları Arasındaki İlişki.....	82
6. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	84
KAYNAKLAR	90
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	107
EK 2 ETİK KURUL İZİNİ.....	108
EK 3. ARAŞTIRMA İZİNİ.....	109
EK 4. ÖLÇEK İZİNLERİ.....	110
EK 5. ANKET FORMU.....	113

KISALTMALAR DİZİNİ

AAMD: Amerikan Association of Metal Deficiency

ASDD: Algılanan Sosyal Destek Düzeyi

ASDMD: Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi

AYKÖ: Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği

BİLSEM: Bilim ve Sanat Merkezleri

IQ: Zekâ Düzeyi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

RAM: Rehberlik ve Araştırma Merkezi

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

YASDÖ: Yenilemiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği

YDÖ: Yaşam Doyumu Ölçeği

ZB: Zekâ Bölümü

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Kullanılan Ölçek ve Alt Boyutlarının Güvenirlik Katsayıları.....	46
Tablo 2. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Aileler İçin Normallik Testi Sonuçları.....	48
Tablo 3. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Aileler İçin Normallik Testi Sonuçları.....	50
Tablo 4. Ailelerin Sosyo Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı	54
Tablo 5. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumuna Yönelik İfadelere Katılım Düzeylerine İlişkin Ortalama Puanlarının Dağılımı	55
Tablo 6. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile Yaşam Kalitesine Yönelik İfadelere Katılım Düzeylerine İlişkin Ortalama Puanlarının Dağılımı.....	56
Tablo 7. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeğine Yönelik İfadelere Katılım Düzeylerine İlişkin Ortalama Puanlarının Dağılımı	59
Tablo 8. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu (YDÖ) Ortalama Puanlarının Dağılımı	62
Tablo 9. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile Yaşam Kalitesi (AYKÖ) Ortalama Puanlarının Dağılımı	63
Tablo 10. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Algılanan Sosyal Destek Düzeyi-ASDD Ortalama Puanlarının Dağılımı.....	64
Tablo 11. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD) Ortalama Puanlarının Dağılımı	65
Tablo 12. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Çocuğun Annesi veya Babası Olmalarına Göre Dağılımı	66

- Tablo 13. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Çocuğun Annesi veya Babası Olmalarına Göre Dağılımı 67**
- Tablo 14. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile Yaşam Kalitesi, Yaşam Doyumu, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Çocuğun Engel Derecesine Göre Dağılımı 68**
- Tablo 15. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Başka Çocuğa Sahip Olma Durumlarına Göre Dağılımı 69**
- Tablo 16. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Başka Çocuğa Sahip Olma Durumlarına Göre Dağılımı 70**
- Tablo 17. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı..... 71**
- Tablo 18. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı..... 72**
- Tablo 19. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyleri ile Gelirleri Arasındaki Korelasyon Değerlerinin Dağılımı..... 74**

Tablo 20. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyleri ile Gelirleri Arasındaki Korelasyon Değerlerinin Dağılımı.....	75
--	-----------

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Normal Zekâ Dağılım Eğrisi.....	7
--	---

1. BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanlar evlenmek ve aile olma olgusunu taşımak, evli çiftler ise çocuk sahibi olmak istemektedir. Birçok evli çiftin evlilik öncesi konuştukları önemli konulardan biri çocuk sayısına karar vermektir. Çiftler, evlilik sonrası sahip olmak istedikleri çocuk sayısı hakkında görüş bildirmekte ve çocuk sahibi olmak adına zaman planlaması yapmaktadırlar.

Çocuk sahibi olacağını öğrenen aileler çocuklarının her zaman gerek zihinsel, gerek fiziksel yönden normal birey olarak dünyaya gelecekleri yönünde kanaatlerini ve umutlarını taşımaktadırlar. Ancak her çocuk özel ve her çocuk birbirinden farklıdır. Bu farklılık zekâ, yetenek, fiziksel durum gibi farklı alanlarda olabilir. Zihinsel ve fiziksel olarak normal tanımlanan çocuklar çoğunlukta olsa da zihinsel olarak normalaltı veya normalüstü, fiziksel olarak da engelli çocuk durumlarıyla karşılaşılmaktadır. Bu bireyler özel gereksinimi olan bireyler olarak adlandırılmaktadır (Metin, 2012a).

Toplumun aileden beklentisi sağlıklı çocuk sahibi olmaları yönündedir. Engelli çocuğa sahip olunması durumunda toplumsal tutum değişebilmektedir. Aileler engelli çocuğa sahip olmanın getirdiği özel durumlarının ve ihtiyaçlarının yanı sıra karşı karşıya olduğu bu olumsuz toplumsal tutum ve davranışlar nedeniyle kaygı ve gerilim yaşamaktadırlar (Gallagher, Beckham & Cross, 1983). Gebelikten itibaren anne, baba ve yakın çevre çocuğa ilişkin olumlu beklentiler içindedir. İlerleyen zaman diliminde çocuğun zihinsel engelinin fark edilmesi sonucu çocuğa ilişkin ümit ve beklentiler altüst olmaktadır (Eripek, 1996). Literatüre bakıldığında engelli çocuğa sahip anne babalar, şok, inkâr, reddetme, üzüntü, utanma (Gargiulo, 1985; Güven, 2003), öfke, suçluluk, depresyon (Cantez & İyidoğan, 1990; Fışıloğlu & Fışıloğlu, 1997) gibi olumsuz duygular yaşamaktadırlar.

Zihinsel engelli bireylerde engellilik düzeylerine göre zaman içinde bazı düzelmeler görülebilse de zihinsel engelin yaşam boyu sürmesi, bireyin ve bakım verenlerin üretkenliğini ve yaşam kalitesini düşürmekte aynı zamanda sağlık ve tedavi gibi maddi giderlerin artması, zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin desteklenmelerine duyulan

ihtiyacı arttırmaktadır (Demirbilek, 2013). Öncelikle ailelerinin desteklenmesi, zihinsel engelli bireylerin desteklenmesi için önem arz etmektedir. Başbakanlık Özürlüler İdaresi'nin (2009) yapmış olduğu araştırma çerçevesinde yaşam kalitesini etkileyen etmenler göz önüne alındığında, engelli bireylerin genel nüfusla kıyaslandığında okur-yazarlık oranları, işgücüne katılım oranları, gelir ve sosyal yaşama dâhil olmaları açısından çok daha düşük olduğu bulunmuştur. Aynı araştırmada engel türleri açısından zihinsel engelli bireylerin sayısal olarak en fazla orana sahip olduğu da belirlenmiştir. Bu nedenle, zihinsel engelli çocuklara sahip ailelerin sosyal destek algılarının geliştirilmesi sosyal refah devleti olmanın gereğidir.

Üstün yetenekli bireylerin de ülkelerin kalkınmasında ve gelişmesinde çok önemli potansiyele sahip olmalarından dolayı onların yeteneklerinden maksimum düzeyde yararlanılması oldukça önemlidir (Baykoç Dönmez & Kurt 2004). Bu nedenle üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin sosyal destek algılarının, yaşam kalitelerinin ve yaşam doyumunu düzeylerinin artırılması oldukça önemlidir.

Zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip olan aileler sıra dışı bir durumla karşılaşmaktadır. Bu ailelerin yaşadığı güçlükler ve zorluklar, birçok açıdan benzerlik göstermekte ve üstün yetenekli çocuğa sahip aileler ile zihinsel engelli çocuğa sahip aileler benzer tepkiler vermektedirler (Akkanat, 1999).

Üstün yetenekli çocuğa sahip aileler, çocuklarının bebeklik dönemlerinde diğer çocuklardan büyüme ve gelişim hızlarının farklılığı dolayısıyla memnuniyet duymaktadırlar. İlerleyen yıllarda durum değişmekte ve aileler üstün yetenekli çocuklarından gelen daha fazla ilgi isteklerine, bilgi ve zenginleştirilmiş olanak taleplerine, eğitim ihtiyaçlarının artmasına karşılık vermekte zorlanmaktadırlar (Akarsu, 2001). Ailelerin yaşadığı güçlükler, çocukların büyümesiyle birlikte paralellik göstererek artmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2014). Sıra dışı gelişim gösteren bu çocuklara sahip aileler; çocuğun talepleri ve eğitimleri için uygun okul ve programların, çevresel olanak ve imkânların bulunması gibi konularda normal gelişim gösteren çocuklara sahip ailelere göre daha çok güçlük ve engel aşmak durumundadırlar (Dağlıoğlu & Alemdar, 2010). Aileye üstün yetenekli bir üyenin katılmasıyla birlikte, üstün yetenekli çocuk daha fazla oranda diğer kardeşlerle eşit olmayan biçimde ailenin enerjisini ve kaynaklarını kendisine yönlendirebilmektedir. Aileler üstün yetenekli bir

çocuğa sahip olmanın gururunu duyarken aynı zamanda çocuğun sorularını ve ihtiyaçlarını karşılayamama sorunlarını yaşayabilmektedirler. Üstün yetenekli çocuk çevresi tarafından; uyumsuz, başına buyruk, bireysel ilgilerinin peşinde ve liderlik hevesinde olan, başkalarının hatasını ortaya koyan, bilgiçlik taslayan, kendini beğenmiş bir kişilik olarak yorumlanabilmektedir. Ayrıca toplumların üstün yetenekli ve zihinsel engelli gibi farklı gelişim gösteren bireylere karşı hoşgörölü olmadığı belirtilmektedir (Akarsu, 2001).

Üstün yetenekli çocuklar, özellikleri nedeniyle dezavantajlı konumdadırlar. Üstün yetenekli çocukların potansiyellerini harekete geçirmesi, yaşamdan doyum alan mutlu ve sağlıklı bireyler olabilmeleri anne-babaların tutumları ile ilişkilidir. Bu nedenle bu çocukların yetiştirilmesinde ebeveynlerinin rolü önemlidir (Karakuş, 2010). Çocuklar ebeveynlerini model almaktadırlar. Ebeveynlerin bu ağır sorumluluğu dışında çocuklarının zihinsel engelli veya üstün yetenekli olmasıyla birlikte süreç ağırlaşmakta, daha farklı ve daha fazla sayıda sorumluluklar ebeveynlere atfedilmektedir. Zihinsel engelli veya üstün yetenekli çocukların Türkiye'nin geleceği olması, toplumun refah seviyesinin yükselmesi adına, sorumluluk alan, girişimci, işbirlikçi becerilere sahip, mutlu bireyler olmasında büyük etkiye sahip ebeveynlerinin yaşam doyumları, yaşam kaliteleri ve sosyal destek algıları önemlidir. Bu nedenle, zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerin yaşam doyumunu, yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeylerinin incelenmesi önemlidir.

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ VE AMACI

1.1.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu, zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumları, yaşam kaliteleri ve sosyal destek algı düzeylerinin belirlenerek karşılaştırılmasıdır.

1.1.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Daha önce yapılan araştırmalarda zihinsel engelli çocuğa sahip olan anne-babalar ile normal gelişim gösteren anne-babaların yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, bağlanma stilleri, stresle başa çıkma stratejileri arasında karşılaştırmalar yapılmış ancak zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumunu, yaşam kalitesi ve

sosyal destek algı düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmada; normal zekâ gelişimi açısından bir sapma olarak değerlendirilen ve zihinsel işlev açısından gelişim eğrisinin iki uç tarafında yer alan zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip olan anne-babaların yaşam doyumu, yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeyleri karşılaştırılmıştır. Ayrıca zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelere yönelik olarak geliştirilecek olan psiko-sosyal destek hizmetleri ve aile rehberliği konusunda araştırma sonuçları çerçevesinde önerilerde bulunulmuştur.

Bu nedenle bu araştırma;

-Zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumları, yaşam kaliteleri ve sosyal destek algı düzeylerinin karşılaştırılması,

-Elde edilen bulgular doğrultusunda zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin görüşleri ile ilgili olarak kamu ve özel kurum ve kuruluşlara geçerli önerilerde bulunmak amacı ile planlanmış ve yürütülmüştür.

2. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. TANIMLAR

Zihinsel Engelli; zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan bireydir (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2012).

Üstün yetenekli; zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya akademik alanlarda akranlarına göre üst seviyede performans gösterme durumudur (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2012).

Yaşam doyumu; bireyin kendi yaşamına ilişkin öznel ve bilişsel değerlendirmesidir (Diener, Emmons, Larsen, & Griffin, 1985).

Aile yaşam kalitesi; ailenin ihtiyaçlarının karşılanması, aile üyelerinin birlikte yaşamaktan duydukları memnuniyet ve aile üyelerinin kendileri için önemli şeyleri başarma şansına sahip olmalarıdır (Park ve diğerleri, 2003).

Sosyal destek; kişilerin fonksiyonlarını artıran, olumsuz sonuçlardan koruyan, sosyal ağlarındaki insanlardan elde ettikleri genel destek veya belli destekleyici davranışlar üzerindeki algılarıdır (Malecki & Demaray, 2002).

2.2. ZEKÂ VE YETENEK

Zekâ, birçok eğitimci tarafından ilgi duyulan bir kavramdır. Bazı eğitimciler, zekânın tanımında bireylerin zihinsel işlevlerini veya performanslarını temel alırken, bazıları da zekâyı bireylerin öğrenme gücü olarak yorumlamışlardır (Saban, 2002).

Gardner'a (1983) (aktaran Uzun, 2004) göre zekâ:

bireyin, en az bir kültürde değer bulan ürün çıkarma kapasitesi, gerçek hayatta karşılaştığı problemlere etkili ve verimli çözümler üretebilme ve çözümü gereken yeni veya karmaşık problemleri keşfetme yeteneğidir.

2.2.1.Zekâ ve Yeteneğin Sınıflandırılması

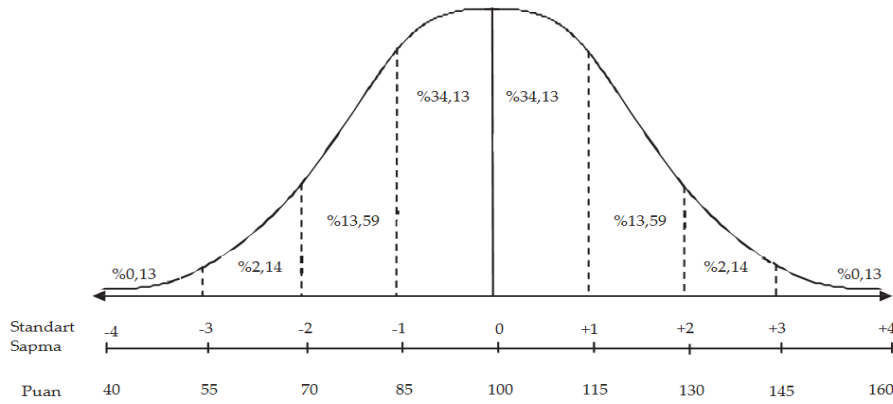
Zekâ, kesin ve değişmez sınırları, çizgileri olmayan kabataslak bölümlere ayrılabilir. Zekânın ağırlık, boy gibi ölçülmesi de mümkün değildir (Uzun, 2004). Stern (1912) (aktaran Uzun, 2004) ilk kez zekâ yaşının, takvim yaşına bölündüğünde çıkan oranın zamanla değişmeyebileceği varsayımını ortaya atmıştır. Bu varsayımdan yola çıkarak elde ettiği oranı IQ (Intelligence Quotient) olarak tanımlamıştır. Stern'e göre $IQ = (\text{zeka yaşı} : \text{takvim yaşı}) \times 100$ bağlantısıyla bulunur.

Zekâ yaşı zekâ testleri aracılığıyla hesaplanmaktadır. Ancak çocukların yeterli konsantrasyonu sağlayamama, testi önemsememe, anadili ile ilgili sorunu, başarısızlık korkusu, üzerinde hissettiği grup baskısı ve zekâ testinin yetersizliği çocuğun gerçek potansiyelini gizleyen nedenler arasındadır. Bu nedenle çocukların yeteneklerinin belirlenmesinde tek geçerli ölçüt zeka testleri değildir (Uzun, 2004).

Zekâ bölümü (ZB), bireyin ulaşması gereken en üst düzeyi gösterir. IQ, bireyin neler başarabileceğine yönelik kapasitesinin göstergesidir. İnsanların zekâ bölümleri (ZB/IQ) istatistiksel terimle "normal dağılım eğrisi" ile temsil edilebilmektedir. Zekâ bölümü, bireyin yaşlarıyla karşılaştırılması sonucu, kişinin norm içindeki yerini belirler (Koçer, 2006). İnsanlar büyük oranda ortalama zekâ bölümü etrafında yığılır. Çok az oranda insan, çok yüksek ve çok düşük zekâ düzeyine sahiptir.

Toplum içinde zekânın dağılımına ilişkin yapılan araştırmaların sonuçları göz önüne alındığında normal dağılım eğrisine benzer bir oransal dağılım gösterdiği kabul görmüştür (Şekil 1).

Şekil 1. Normal Zekâ Dağılım Eğrisi

(Kaynak: Sak vd., 2016)

Ayrıca çan eğrisi olarak da isimlendirilen normal dağılım, ortalama puanı 100, standart sapması 15 olan ve grubun genelde ortalama etrafında yığıldığı bir dağılım şeklidir. Şekil 1’de görüldüğü gibi zekâ normal dağılım grafiğine benzer yayılım göstermektedir. Nüfusun yaklaşık %65 ‘i zekâ ortalaması olan 85-115 puan aralığında yer alırken, yaklaşık %2’si 130 puan üzerinde ve %2’si 70 puanın altında yer almaktadır (Sak ve diğerleri, 2016).

2.2.2. Normal Zeka Alanı

Normal dağılım eğrisi, kubbeli olması ve iki tarafının simetrik olması nedeniyle çan eğrisi olarak da adlandırılır. Çan eğrisi bireysel farklılıkları somutlaştırarak en iyi biçimde yansıtan şekildir. Gruba girenlerin herhangi bir özelliği güvenilir ve geçerli ölçeklerle ölçüldüğünde, elde edilen değerlerin dağılımı da örneklem büyüdükçe normal dağılım eğrisine yaklaşacaktır (Enç, Çağlar & Özsoy, 1987; Sak vd., 2016).

Normal alan, normal dağılım eğrisindeki ortalama değer noktasının, bir standart kayma değeri kadar soluna ve sağına düşen alan olarak kabul edilir. Bu alana giren tüm ölçüler eşit olmamakla birlikte başlangıç ve bitiş ordinatlarında belirtilen sayı sınırları içinde kaldığından bu alana düşen vakaların hepsi normal kabul edilir (Enç, Çağlar & Özsoy, 1987; Sak ve diğerleri, 2016).

2.2.3. Normal Dışı Zeka Alanı

Normal dağılım eğrisinde ortalama ordinatının bir standart kayma değeri kadar soluna ve sağına düşen alanlar dışında kalan alanlarda varlık gösterenler normal dışı olarak kabul edilir. Ortalamanın bir standart kayma değeri kadar solundaki alan *normal altı*, bir standart kayma değeri kadar solundaki alan *normal üstü* olarak adlandırılır (Enç, Çağlar & Özsoy, 1987; Sak ve diğerleri, 2016).

Normal altı zeka alanı; normal dağılım eğrisinde ortalama ordinatının bir standart kayma değeri kadar soluna düşen normal alan dışında solda kalan alanda varlık gösterenler normal zekâ altında olarak değerlendirilir (Enç, Çağlar & Özsoy, 1987; Sak ve diğerleri, 2016).

Amerikan Psikiyatri Birliği ve Amerikan Zekâ Yetersizliği Birliği, zekâ geriliğini dört düzeyde incelemiştir. Bireylerin uyum davranış bozuklukları ve zekâ bölümü aralığına göre bu dört alt düzey belirlenmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization- WHO) zeka puanlarına göre zihinsel yetersizliği aşağıdaki gibi gruplandırmıştır (World Health Organization 1980).

Hafif derecede	55-69 puan (zekâ geriliği olanların yaklaşık % 89'u)
Orta derecede	40-54 puan (zekâ geriliği olanların yaklaşık % 7'si)
Ağır derecede	25-39 puan (zekâ geriliği olanların yaklaşık % 3'ü)
İleri derecede	0-24 puan (zekâ geriliği olanların yaklaşık % 1'i)

Normal üstü zeka alanı; normal dağılım eğrisinde ortalama ordinatının bir standart kayma değeri kadar sağına düşen normal alan dışında sağda kalan alanda varlık gösterenler normal zekâ üstünde olarak değerlendirilir (Enç, Çağlar & Özsoy, 1987; Sak ve diğerleri, 2016).

Günümüzde üstün yetenekli ve üstün zekâlı kavramları birlikte düşünülmektedir. Ayrıca üstün zekâ, üstün yetenek içerisinde tanımlanabilmektedir (Avcı & Ersoy, 2004). Heller, Mönks ve Passow' a (1996) göre (aktaran Jost, 2006) üst düzey zihinsel yeteneklilik, özel ve sıra dışı performanslara yönelik başarıya, yapma, gerçekleştirme gücünü barındırma halidir. Genel kabiliyetler, kişisel düşünce ve motivasyonun bileşkesidir (Feldhusen, 1986; Gökdere & Çepni, 2003). Bireyin yeteneklerinin, yaşamı boyunca kademeli olarak ortaya çıkabileceği bilinmektedir (Csikszentmihalyi & Robinson, 1986; aktaran Gökdere & Çepni, 2003). 1970 öncesinde başlayan

araştırmalar, üstün zekâlı insanların yaratılışlarının farklı olmasının yanında, üstün zekanın genetik örüntü ve çevresel imkanların etkileşimiyle beynin başlıca işlevlerinin gelişiminin bir sonucu olarak beyinde oluşan hücresel değişimlerden kaynaklandığını göstermiştir. Bu bulgular ışığında Clark'a (1997) göre, beynin dört işlevinin; *bilişsel*, *duyuşsal*, *fiziksel* ve *sezgisel* olmak üzere ileri düzeyde ve hızlandırılmış gelişmesinin bir sonucu zekâ düzeyi yüksektir. Ona göre zekâ kavramı ve üstünlük yalnızca bilişsel olarak değil aynı zamanda tüm beynin işlevlerini etkin kullanımını ve bütünlüğünü içermelidir (Üstün Yetenekli Çocuklar Durum Tespiti Ön Raporu, 2004).

2.3. ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER

Farklı nedenlere dayalı olarak bireysel özellikleri ve eğitimsel özellikleri bakımından yaşlılarından farklı gelişim düzeyine sahip bireyler, özel gereksinimi olan bireyler olarak tanımlanır (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2012). Özel gereksinimi olan bireyler akranlarından farklı gelişim düzeyine sahip olduklarından farklı şartlarda ve farklı düzeylerde ihtiyaçları bulunmaktadır. Ayrıca bu ihtiyaçlarını karşılamak adına normal bireylere göre daha fazla ilgi beklemektedirler. Örneğin, üstün yetenekli bireyler normal gelişim gösteren bireylere göre daha hızlı öğrenebilirken, zihinsel engelli bireyler, normal gelişim gösteren bireylerden daha yavaş öğrenme hızına sahiptirler. Bu durumda özellikle üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğu olan aileler, durumun kabulü ve sonrasında çocuklarının ihtiyaçlarına yanıt vermek için normal çocuk sahibi ailelere göre daha fazla arayış içerisine girmektedirler.

2.3.1. Zihinsel Engelli ve Üstün Yetenekli Bireyler

Zekâ normal dağılım eğrisinin iki uç tarafında yer alan üstün yetenekli ve zihinsel engelli bireylerin zekâ düzeyleri, normal kabul edilen değerlerden sapma gösterir. Üstün yetenekli veya zihinsel engelli bireyler nüfusun yaklaşık %5' ini oluşturmaktadır (Marland, 1972). Bu oranın yaklaşık yarısını zihinsel engelli bireyler (Yörükoğlu, 1998) diğer yarısını da üstün yetenekli bireyler oluşturmaktadır (Ataman, 2000). Nüfus ve Konut Araştırması (Türkiye İstatistik Kurumu, 2011) sonuçlarına göre, üç yaş ve üzeri olup yaşlılarıyla kıyaslandıklarında öğrenmede, basit dört işlem yapmada ve hatırlamada zorluk yaşıyanların genel nüfusa oranı %2 olarak bulunmuştur.

2.3.1.1. Üstün Yetenekli Bireyler

Üstün Yetenekliliğin tanımlanması Lewis Terman ile başlamıştır (Winner, 1996). Terman, 1915 yılında geliştirdiği yeni araçlarla zekâ bölümlerini belirleyerek birçok üstün yetenekli çocukla çalışmalar yürütmüştür. Terman ve yardımcıları 1450 kişiye ulaşarak bunları 20 yıl boyunca gözlemlemiştir (Üstün Yetenekli Çocuklar Durum Tespiti Komisyonu Ön Raporu, 2004). Üstün yetenekliliğin, akranlarına göre yetenek veya zekâ alanlarının birden fazlasında üst performans gösteren veya gizil güce sahip olan, yaratıcılığı güçlü ve başladığı işin üstesinden gelme ve tamamlamada, yüksek görev anlayışı bulunan çocuklar şeklindeki tanımı tarihsel gelişim sürecinde en çok kabul gören tanımdır (Akkanat, 1999). Bu çocukların toplam nüfusa oranı %2 olarak kabul edilmektedir (Ataman, 2000).

Üstün yeteneklilik, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Eğitim Bakanlığı tarafından aynı çevre koşullarında çocukların akranlarına göre üstün performans ya da başarı göstermeleri olarak tanımlanırken, üstün yetenekli çocukların yüksek düzeyde liderlik, yaratıcılık ve entelektüel düzeye sahip oldukları ve sanat alanlarında güçlü performans sergiledikleri belirtilmiştir (Özbay, 2013). Üstün yeteneklilik Türkiye’de Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre (2012) “zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya akademik alanlarda akranlarına göre üst seviyede performans gösterme durumudur“ şeklinde tanımlanmıştır. Renzulli’ye (1986) göre genel ve özel yetenek, yaratıcılık ve motivasyonun birleşimini geliştirebilen, kullanabilenler üstün yeteneklilerdir. Üstün yeteneklilik WISC-IV gibi zekâ testleri ile ölçülmekte, alınan IQ puanlarının ortalama iki standart sapma arasında, 130 puan ve üzerinde olması kabul edilmekteyken Renzulli’nin yaptığı üstün yeteneklilik tanımından sonra üstün yetenekliliği belirlemede geleneksel zekâ testleri ve zekâ bölümü puanlarının yetersiz kaldığı görülmüştür (Özbay, 2013).

Üstün yeteneklilerle ilgili zeka testlerine göre yapılan dört farklı gruplama aşağıda görülmektedir (Wechsler, 1949).

Akademik yetenekliler	115 ve üstü (nüfusun % 16’sı)
Üstün	125 ve üstü (nüfusun % 5’i)
Üstün yetenekli	140 ve üstü (nüfusun % 0,06’sı)
Çok üstün yetenekli	160 ve üstü (nüfusun % 0,007’si)

Üstün yetenekli çocukların normal bireylere kıyasla, tarih, münazara, edebiyat gibi soyut kavramlara ilgilerinin daha çok olduğu, oyun ve spora ilgi duyma konusunda daha az sosyal oldukları gözlemlenmiştir. Üstün yetenekliler, grupla oynamaktansa, bire bir oynamayı tercih etmektedirler. Üstün yetenekli çocukların abartma ve hileye daha az eğilimli oldukları, kitap ve karakter tercihlerinde daha olgun oldukları ve duygusal dayanıklılıklarının da ortalamanın üstünde olduğu görülmektedir (Kirk, 1972).

Akkanat (1999) üstün yetenekli bir çocuğun, yetenek ya da zekâ özelliği bakımından en az bir alanda akranlarından çok üstün performans gösterdiğini ifade ederken, Akarsu (2001) üstün yetenekliliğin tüm insanlarda mevcut olmasına karşın ortaya çıkış zamanı, görülme sıklığı ve varoluş derecesinin değişkenlik gösterdiğini ifade etmiştir. Sumption ve Luecking (1960)'e göre (aktaran Kirk, 1972) üstün yetenekli bireyler diğer bireylerle kıyaslandığında hayal gücü, yaratıcılık veya zihinsel soyutlama ya da her ikisinde de üstün performans gösterirler ve üstün merkezi sinir sistemine sahiptirler.

Üstün yetenekli bireyler, sunulan yardım ve çabalara anında yanıt verir, gönül borcu duygularını da hemen belirtirler (Cutts & Moseley, 2004). Bu çocukların genel sağlık düzeyleri normalin üstünde olup toplumsal duyarlılığı ve liderlik potansiyeli yüksek derecede olup, kendilerinden emindirler, dostça davranırlar, yaratıcılık ve hayal güçleri de gelişmiştir (Davaslıgil, 1990). “En önemli yetenekleri” soyut düşüncenin temeli olan kavram oluşturma yetenekleri şeklinde adlandırılmaktadır. Birinci Özel Eğitim Konseyi raporunda (1991) üstün yeteneklileri diğerlerinden ayırt eden özellikler; ileri düzeyde zihinsel performans, özel yetenek, motivasyon, yaratıcılık ve duyarlılık olarak belirtilmiştir (Ömeroğlu, 1993). Üstün yetenekli çocuklar; fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak ileri düzeyde uyumlu olmalarının yanında entelektüel başarıda da parlaklık gösterirler (Cutts & Moseley, 2004).

Üstün yetenekli çocukların, ‘Gerçekleştirmeyi düşündüğünüz üç isteğiniz nedir?’ sorusuna verdikleri, “AIDS’in aşısını bulma,” “hızlı ve ucuz ulaşım araçları keşfetme,” “yararlı bitkileri klonlama,” “barış ve kardeşlik” gibi yanıtlarla sınırsız hayal güçleri ile toplum yararını düşündükleri belirlenmiştir (Yavuzer, 2004).

Üstün yetenekli öğrencilerde yüksek derecede mantıksal düşünme ve erken dil gelişiminin gözlenmesi gibi zihinsel özellikler mevcuttur (Akkanat, 1999). Üstün yetenekli çocuklar akranlarına göre daha hızlı dil gelişimi göstermekte, kelime hafızası

iyi olmakla birlikte daha erken konuşmaya başlamaktadırlar. Yaklaşık iki yaşında alfabedeki harfleri tanımakla beraber okumaya başlamaktadırlar (Baykoç Dönmez, 2014). Ayrıca üstün yetenekli çocuklar bebeklik dönemlerinde aşırı dikkatli olma ve dikkat aralığının uzun süreli olması, az uyku ihtiyacı, aşırı hareketlilik, gürültüye aşırı tepki, hızlı gelişim ve iyi bir hafızaya sahip olma gibi etkenlerle kendini göstermektedir (Köksal Konik, 2014).

Üstün yetenekli çocuklar aşırı karmaşık problemlere ilişkin çözümler üreten, ilişkisiz gibi gözükken şeyler arasında hızlıca bağlantı kuran kişilerdir (Fonseca, 2011a). Bu bireyler problem çözme süreçlerinde soru sormayı severler, sorgularlar, sorumluluk alırlar ve sorumluluklarını yerine getirirler (Özbay, 2013).

Üstün yetenekliler hassaslardır, bu hassasiyetleri kendi çevrelerindeki küçük değişimler de onları uyarmaktadır. Kendi yeteneklerinin farkında olmaları, kendilerinin farklılıkları üzerine odaklanmaları nedeniyle gerçekte öz saygıları azalmaktadır (Walker, 1991). Üstün yetenekliler, herkesi olduğu gibi kabul etme davranışıyla birlikte, kelime haznelerinin fazla olması kendileri gibi olanlarla arkadaşlık kurma gereksinimini doğurmaktadır. Bilgilerinden ötürü onları dışlamayan, arkadaş olan ve arkadaşı kendisinin sahip olduğu sosyal gelişim evresine sahip olan ve kendileri gibi gelişmiş zekâ seviyesinde olan akran beklentisindedirler (Gross, 2009).

Üstün yetenekliler, kibirli ve akranlarına ilgisiz görünme eğiliminde olmakla birlikte (Fonseca, 2011b), haksızlığa tahammül edemeyen, adil ve dürüst kişilerdir (Baykoç Dönmez, 2014). Bu çocuklar genellikle üstün yetenekli olmayan kişiler için çekici olmayan soyut ve karmaşık olan dünyanın önemli problemleri üzerine odaklanırlar (Fonseca, 2011b). Bu nedenle yalnız olmayı tercih etmelerine rağmen uyum yeteneklerini, dahil oldukları sosyal ortamlarda yapıcı olma ve verimli katkılarda bulunmalarıyla gösterirler (Özbay, 2013). Ancak zorlanmalara gelemeler ve üzerlerinde otorite kurmaya çalışanlara tepki gösterirler. Fakat üstün yetenekli çocuklar normal çocuklara göre anksiyete ve depresyona daha eğilimlidirler. Hayata yönelik yaklaşımlarında genelde heyecanlı, oldukça empatik ve özellikle de kendilerine yönelik aşırı eleştirel (Fonseca, 2011b) oldukları gibi şakalaşmayı da sevmektedirler (Özbay, 2013).

Üstün yeteneklilerin, bilgiyi elde etmek ve işlemek için akademik görevlerde yüksek başarı potansiyelleri ve sözel, sayısal alanlarda yüksek akademik bilişsel yetenekleri mevcuttur (Besançon, Lubart & Barbot, 2013). Üstün yetenekliler bu potansiyellerinden dolayı mükemmeliyetçi özellikler sergileyebilmektedir ki mükemmeliyetçilik üstün yetenekliliğin yaygın sorunlarından biri olarak kabul edilmektedir (Özbay, 2013). Mükemmeliyetçi üstün yetenekliler, bir işe başlamadan önce kendilerini yenilmiş hissetmektedirler (Fornia & Frame, 2001), kendilerini başarısız hissettiklerinde potansiyellerinin altında performans göstermektedirler (Baker & Richards, 1998).

Üstün yetenekli birçok çocuk doğal zihinsel yetenekleriyle, öğrenmeyi nefes almak kadar gerekli ve okulu zevkli bulurken bazıları için bunlar zevkli olmayabilir. Onlar okulun rutinine katlanamamaktadırlar (Fonseca, 2011a). Üstün yetenekli çocuklar genellikle akademik performansa ilişkin olarak mükemmel olmaya çalışmaktadırlar. Bazen üstün yetenekli çocuklar hata yapma korkusuyla sınavlarda bulunmak istememektedirler ve okuldaki performanslarına ilişkin kaygıları farklı sağlık sıkıntılarına sebep olmaktadır (Fonseca, 2011b).

Üstün yetenekli çocuklar duygusal olarak yaşlılarından farklı değildir ancak hızlı ve kapsamlı kavrama yetenekleri çevrelerindeki olaylara duyarlı yaklaşımlarını sağlar. Kendileriyle ortak özellikleri taşıyan bireylerle iletişimleri son derece sağlıklıdır (Şahin, 1996).

Üstün yetenekli çocukların cinsiyete göre eğitime yönelik nitelikleri farklılık göstermektedir. Üstün yetenekli kız çocukları, üstün yetenekli erkeklere göre daha önce okumaya başlamaktadır. Böylece kodlamaları kolaylıkla çözebilmekte ya da ezberleyebilmektedirler (Kerr & Multon, 2015). Üstün yetenekli kızların anaokuluna erken başlamaları gelişim hızlarını verimli geçirmek açısından en iyi yöntemlerden biridir. Fakat genellikle aileler çocuklarının sosyal ve duygusal olgunluk kazanmadan okula gitmesine yönelik kaygıları nedeniyle bu duruma izin vermemektedirler. Ancak bu kaygı üstün yetenekli kızlar için diğer akranlarına nazaran gelişimsel olarak ileride olmaları nedeniyle önemsizdir (Colangelo, Assouline & Gross, 2004). Üstün yetenekli erkek çocuk sahibi aileler ise çocuklarının anaokuluna bir yıl geç başlamasıyla, üstün yetenekli kız çocuklarının fiziksel ve sosyal gelişim seviyelerini yakalayacaklarını düşünmektedir. Ancak bu durum üstün yetenekli erkekleri, olması gereken gelişim

döneminden iki yıl geciktirmektedir. Bu durum erkek çocukların farklı davranmasına ve okul hayatları boyunca okuldan sıkılmalarına yol açmaktadır. Okuldan daha fazla sıkılan üstün yetenekli erkek çocukları ödevlerini yapmama, derslere düşük katılım gösterme ve akranlarına baskın karakterlerini gösterme nedenlerinden dolayı da düşük başarı düzeyine sahiptirler. Üstün yetenekli erkekler sıkılmışlık, hiperaktivite bozukluğu, manik depresif ve davranış bozukluğu risk faktörlerini de taşımaktadırlar (Kerr & Multon, 2015). Genel ifadelerden de anlaşılacağı üzere, üstün yetenekli bireylerin fiziksel, sosyal-duygusal ve eğitsel özellikleri ve bu özelliklerinin gelişimleri diğer bireylerden farklılık göstermektedir (Akkanat, 1999).

2.3.1.2. Zihinsel Engelli Bireyler

Zihinsel engelliler oransal olarak engel grupları içinde ilk sırada yer almaktadır. XVIII. yüzyılın sonlarında zihinsel engelin tanımına ilişkin ilk girişim; İngiltere’de hafif ve orta derecede zihinsel engelli olanlarla ağır derecede zihinsel engeli olanların ilk kez yasal olarak birbirlerinden ayırt edilmesidir. Tregold tarafından 1937’de birçok çeşit ve derecede olan “zihinsel engelliler, bireysel olarak normal çevrelerine uyum sağlamakta yetersizdirler ve çevreye uymaları ancak dışarıdan verilecek destek ve kontrolle sağlanabilir” şeklinde tanımlanmıştır (Tregold, 1937). Doll’un tanımına göre zihinsel engel, “sosyal yetersizlik”, “zihinsel olarak normalin altında olma”, “gelişimde duraklamalar ve kesikliklerin olması”, “olgunlaşmanın gecikmesi”, “yapısal bir nedenin olması”, “iyileşmez bir durum olması” şeklinde altı kriterden oluşmaktadır (Doll, 1941). Tregold’un 1937’de, Doll’un ise 1941’de yaptığı tanımlar bu konuda önemli kilometre taşlarını oluşturmaktadır (Eripek, 2003). Ancak zihinsel engelin değiştirilebilir bir durum olduğunun kabul edilmesi gerekçesiyle her iki tanım da eleştirilmiştir (Hallahan & Kauffman, 1988; Patton, Payne & Beirne Smith, 1986).

Başbakanlık Özürlüler İdaresi’nin (2002) yapmış olduğu araştırmaya göre Türkiye’de engelli bireyler nüfusun yaklaşık %12.29’unu oluşturmaktadır. Engel grupları içerisinde önemli bir orana sahip olan zihinsel engelli bireyler nüfusun % 2,58 kadardır. Türkiye İstatistik Kurumu (2011) tarafından Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre ise üç yaş ve üzeri en az bir engeli olan nüfusun genel nüfusa oranı %6.9 bulunmuştur. Erkeklerde %5.9, kadınlarda ise bu oran %7.9 olarak tespit edilmiştir. Kuruluşu 1876 yılına dayanan American Association of Mental Deficiency

(AAMD), günümüzde zihinsel engellilik alanında bilimsel lider konumunda olan bir organizasyondur (Eripek, 2003). AAMD, zihinsel engelliliği, gelişim sürecinde beliren ve uyum davranışlarında yetersizliğe neden olan, genel zekâ fonksiyonunda ortalamanın altında olma hali olarak tanımlamaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (2012) zihinsel engelli birey; “Zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan birey” olarak tanımlanmıştır.

2.3.1.3. Zihinsel Engel Nedenleri

Alan yazında yer alan bilgiler ışığında zihinsel engel nedenlerini “*Prenatal Dönem (Doğum Öncesi)*”, “*Perinatal Dönem (Doğum Sırası)*”, “*Postnatal Dönem (Doğum Sonrası)*” olmak üzere üç dönemde incelemek mümkündür (Söhmen & Türkbay, 2003).

Prenatal (doğum öncesi) döneme ait nedenler:

Prenatal dönem nedenleri, *genetik faktörler, kalıtsal hastalıklar, annenin hamilelik sırasında geçirdiği olumsuz deneyimlerdir* (Söhmen & Türkbay, 2003)

Genetik faktörlere bağlı kromozomal hastalıklar; kalıtım ya da radyasyon, ilaçlar, kimyasal maddeler, virüsler, bağışıklık mekanizması, yaşlı yumurta ya da sperm hücreleri vb. etmenlerden kaynaklanmaktadır. Metabolizmada çeşitli nedenlerle ortaya çıkan zehirli maddeler ve metabolizmanın kalıtsal hastalıkları arasında galaktosemi, fenilketanüri ve endokrin bezlerinin işleyişindeki bozukluklar yer almaktadır (Özsoy ve diğerleri, 1997).

Annenin, gebelik sırasında rubella, toksoplazma, tüberküloz ve ateşli hastalıklar geçirmesi, embriyonel dönemde röntgen ışınlarına maruz kalması, annenin beslenme bozuklukları, gebelikte travma ve plasentaya ait anormallikler çevresel faktörlere bağlı prenatal nedenler arasında yer almaktadır (Özsoy ve diğerleri, 1997).

Prenatal dönemde zihinsel engel ile ilişkisi olan ancak nedeni bütünüyle bilinmeyen durumlar arasında en önemli yeri kafatasının gelişimindeki anormallikler kapsamaktadır. Annenin hamilelik sırasında alkol, sigara ve uyuşturucu madde

bağımlılığı ve gebelik toksemisi, damara ait bozukluklar, annede kanama, diatezi ve travma prenatal beyin kanamasıyla sonuçlanabilmektedir (Söhmen & Türkbay, 2003).

Perinatal (doğum sırasında ait) nedenler:

Prematüre doğum, doğumda travma, hipoksi, asfiksi, iskemi zihinsel engelliliğe neden olabilmektedir. Doğumda çocuğun geliş pozisyonu, doğumun uzun sürmesi, zor araçlı doğumlar, doğum kanalında bebeğin uzun süre kalması, doğum kanalının küçük ve dar olması, baş pelvis uyuşmazlığı, mekanik solunum tıkanması, solunum güçlüğü, plasentaya ait anormallikler, kordon dolanması, maternal anoksi ve hiper tansiyon veya makat gelişlerinde başın gelişmesinin gecikmesi, Perinatal dönemde hipoglisemi ve hipokalsemiye bağlı olarak görülen hipoksi, zihinsel engele yol açan nedenler arasındadır. Diabetik anne çocuklarında ve düşük doğum ağırlığına sahip bebeklerde ve doğum travmalarına bağlı olarak da metabolik bozukluklar görülebilmektedir (Özer, 2010, s. 11).

Postnatal (doğum sonrası döneme ait) nedenler:

Yeni doğan döneminde solunum, beslenme ve sindirim bozuklukları, enfeksiyon hastalıkları sık görülmektedir ve prematüre bebeklerde menenjit, pnömoni gibi ağır enfeksiyonların görülme oranı da yüksektir. Menenjit, ansefalit (beyin iltihabı) gibi bulaşıcı hastalıklar ve zehirlenmeler nedeniyle zihinsel işlevlerde çeşitli derecede yetersizlikler meydana gelebilmektedir. Hipotiroidizm ve hipoglisemi doğum sonrası metabolik bozukluklar, çocuğun geçirdiği çeşitli kazalar, düşmeler, çarpmalar ve özellikle trafik kazalarıyla meydana gelen kafa travmaları ile dolaşım sistemi bozuklukları beyinde zedelenmelere yol açabilmektedir (Özsoy ve diğerleri, 1989).

Çocuklarda oksijen yetmezliğine, bakteriyel, viral paraziter ve mantara bağlı merkezi sinir sistemi hastalıkları, pnömoni, bronşit, astım, yabancı cisim yutma, göğüs çarpmaları neden olabilmektedir. Ayrıca sosyal ve ekonomik çevrenin, zekânın gelişimi üzerinde büyük etkilere sahip olduğu saptanmıştır. Çocukların gelişimi için asgari olanaklardan yoksun çevrelerde yaşaması, onların bedensel, sosyal ve zihinsel gelişimlerini etkileyen çok önemli bir faktör olarak görülmektedir (Bilir, 1986; Demiröz, 1995)

2.3.1.4. Zihinsel Engellilerin Sınıflandırılması

Zihinsel engelin ağırlık derecesine göre yapılan sınıflandırmada zihinsel engel; *psikolojik* ve *eğitsel* olarak ikiye ayrılmaktadır.

Psikolojik sınıflandırma; çocuğun uygulanan zekâ testlerinin sonuçlarına göre elde ettiği zekâ bölümü esas alınarak yapılmaktadır. Zekâ testinin değer ölçütlerine göre zihinsel engelli çocuklar *hafif*, *orta*, *ağır* ve *çok ağır* olmak üzere dört grupta değerlendirilmektedirler (Cavkaytar & Diken, 2007, s. 32).

Hafif derecede zihinsel engel: Hafif derecede zihinsel engelli birçok çocuk okula başlayana kadar teşhis edilememektedir. Bu öğrenciler, ihtiyaçları doğrultusunda bireysel olarak ayrı bir sınıfta ekstra özel destek alarak kaynaştırma sınıfına katılarak eğitim alabilirler. Hafif derecede zihinsel engelli tanısı konulan bazı bireyler, mükemmel sosyalleşme ve iletişim becerileri kazanarak, sorumluluk alabilen bir birey haline gelebilmektedirler (Milli Eğitim Bakanlığı, 2015).

Orta derecede zihinsel engel: Okulöncesi dönem süresince orta derecede zihinsel engelli çocuklarda önemli ölçüde gelişimsel gerilik fark edilmektedir. Bu öğrenciler ilerleyen zamanda aynı yaştaki normal çocuklarla kıyaslandığında bilişsel, sosyal ve motor gelişimi alanlarındaki farklılıkları belirgin olarak artmaktadır. Orta derecede zihinsel engelli bireylerde, hafif derecede zihinsel engelli bireylere göre fiziksel yetersizlik ve davranış problemleri daha sık görülmektedir. Orta derecede zihinsel engelli çocukların devam ettikleri okullarda gerekli şartları sağlayan özel sınıflarda, planlanmış eğitim programları aracılığıyla günlük yaşam becerileri öğretilmektedir. (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2012).

İleri ve çok ileri derecede zihinsel engel: İleri ve çok ileri derecede zihinsel engellilik doğumda veya doğumdan kısa süre sonra tanımlanabilmektedir. Bu bebeklerin çoğunda önemli santral sinir sistemi hasarı ve buna bağlı yetersizliklerle sağlık problemleri görülmektedir. İleri ve çok ileri derecede zihinsel engel durumu IQ puanı ve fonksiyonel noksanlıktır. Çok ileri derecede zihinsel engelli bir kişinin, hareket yeteneği sınırlıdır, bu bireyler kişisel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları gibi başka birine bağımlı olarak 24 saat bakıma ihtiyaç duyarlar. İleri ve çok ileri derecede zihinsel engelli birçok birey eğitim teknolojileri yardımıyla beceri kazanıp, yarı bağımsız yetişkinler olarak toplumda yaşamlarını sürdürebilirler (Heward, 1996).

Eğitsel sınıflandırma, zihinsel engelli bireyler neyi öğrenip neyi öğrenemeyecekleri ve ne derecede öğrenecekleri dikkate alınarak psikolojik sınıflama sistemindeki sınıflamaya paralel olarak, *eğitilebilir*, *öğretilebilir*, *ağır* ve *çok ağır* olmak üzere üç grupta değerlendirilmektedir (Eripek, 1996, s. 138).

Eğitilebilir zihinsel engelli: okul dönemlerinde akademik gerilik göstermekte olup zekâ bölümü 50–54 ve 70–75 puan arasındadır. Ortalama ilkokul üç veya dördüncü sınıf seviyesinde akademik bilgi ve beceri kazanabilirler. “Eğitilebilir” sıfatı, ilkokul programından yararlanılarak özel eğitim olanaklarıyla bu gruptaki öğrencilerin temel akademik beceriler (okuma, yazma, matematik vb.) öğrenebileceklerini göstermektedir. Bunun yanında öz bakım becerilerini öğrenebilirler ve ileride yaşamlarını idame ettirecek bir mesleki beceri de kazanabilirler. Özel eğitim programları eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar için ağırlıklı olarak iş becerileri konularından oluşmaktadır (Ersoy & Avcı, 2000).

Öğretilebilir zihinsel engelli: Gelişim özelliklerinin normalden önemli derecede farklılık göstermesiyle okul öncesi dönemlerinde fark edilmektedir. Zekâ bölümü 25–35 ve 50–55 puan arasında yer almaktadır. “Öğretilebilir” teriminin başlıca iki anlamı vardır; Birincisi temel akademik beceri eğitimi alamamalarına rağmen sosyal uyum, pratik iletişim ve öz bakım becerilerini öğrenebilmeleridir. Bu nedenle bu gruba yönelik eğitim programlarında öğretilebilir becerilere önem verilmektedir. İkincisi ise, bu bireylerin hayatları boyunca çeşitli derecelerde destek ihtiyacı duymakla birlikte çalışıp üretebilmeleridir (Ersoy & Avcı, 2000).

Ağır ve çok ağır derecede zihinsel engelli: Bu grupta gerilikler doğuştan fark edilebilir ve zekâ bölümü 35 puandan daha düşüktürler. Yaşamları boyunca, sürekli ve yoğun bakım gereksinimleri bulunmaktadır ancak sınırlı olarak, basit öz bakım becerilerini öğrenebilirler. Günümüzde eğitsel sınıflandırma geçerliğini kaybetmesine rağmen kullanılmaya devam edilmektedir (Eripek, 1996, s. 139).

2.4. AİLE

Aile, bireylerin kaynaşarak bütün oluşturduğu birincil bir gruptur (Taneli, 1988). Ailenin, insan yaşamında önemli bir yeri vardır. Bireylerin sağlıklı yetişmesi için gerekli sevginin, şefkatin, ilginin gösterildiği ve bakımlarının sağlandığı yer ailedir (Bulut, 1990).

Biyo-psikososyal modele göre, ruhsal süreçleri etkileyen; aile ilişkilerinde işleyen kalıplardır, ailenin işleyiş tarzını etkileyen ise; bireyin biyo-psikososyal süreçleridir (Wood, 1993). Aile, aile üyesine ait sorunlu durumla karşılaştığında harekete geçer, sağlıklı işlev gören aile, sorunla başa çıkmak adına rol ve kural değişikliklerini yapar (Beavers, 1982; Epstein, ve diğerleri, 1993; Olson, ve diğerleri, 1983). Hastalık durumlarında ve süreçlerinde aile üyelerinin sorunla başa çıkma yollarını kullanmaları, sağlıklı iletişim kurmaları ve birbirlerine yakınlıkları, bağlılıkları, karar vermede ailenin net olması, süreçte koruyucu işlev görmektedir (Fisher & Weihs, 2000).

Bir grubun istenen düzeyde tüm işlevlerini yerine getirebilmesi, grubun iç dinamiğiyle birlikte, dış ilişkilere de bağlıdır. İç ve dış dinamikler birbirlerini etkilemektedir. Dolayısıyla bireyin, iç çevresindeki sorunlar aile içi ilişkilerini etkilerken, aile içi yaşanan sorunlar da dış yaşamı etkileyebilir. Aile kendi içinde sağlıklı yapıya ve işlevselliğe sahipse uyumu yakalayabilir. Bazı ailelerin bu uyumu yakalamada zorlanması; ailenin sağlıklı bir yapıda olmasından, sosyo-ekonomik yapıda beklenmedik değişimler yaşamasından veya hastalık gibi dış etkenlerden kaynaklanabilir (Bulut, 1993).

2.4.1. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Aileler

Özel gereksinimli çocuğa sahip olacağı öngörülen aileler belirsizlik hissetmektedir. Aileler özel gereksinimi olan bir çocuğa sahip oldukları anda, bunu ailenin beklentileri dışında gelişmiş durum olarak algılamaktadırlar. Ebeveynlerin, çocuğun engelini doğumda veya sonrasında öğrenmesi ilk tepkilerini değiştirmemektedir. Bu tepkiler; *kızgınlık, stres, motivasyon eksikliği, kendine veya çocuğuna zarar verme* gibi geçici tepkiler içerdiği gibi *suçluluk hissi, aşırı destek, çifte duygu, depresyon, ümitsizlik* gibi devamlı tepkilerde içerebilir. (Greenspan & Wieder, 2004)

Aileler zihinsel engelli çocuk sahibi olma durumunu acı verici bulmaktadırlar. Bu duygular, ebeveynler arasındaki ilişkiyi, kaliteli ebeveynlik durumlarını ve özel gereksinimi olan çocuğun ihtiyaçlarını karşılamalarını (Matejevic & Jovanovic, 2011), ebeveynlerin planlarını, hayallerini, beklentilerini ve daha birçok şeyi etkilemektedir (Metin, 2012a).

Aileler, yeni doğan ve normal olarak tanımlanan çocukla birlikte oluşan koşullara adapte olmakta bile zorluk çekerken (Özşenol ve diğerleri, 2003) özel eğitime

gereksinim duyan yeni doğan çocuk sahibi olan aileler durumu anlamlandırdıkları süreçte farklı davranışlar göstermektedir. Bu davranışlar belirli süreçlerden geçmektedir. Bu süreçler “*aşama modeli*”, “*sürekli üzüntü modeli*”, “*çaresizlik, güçsüzlük ve anlamsızlık modeli*” ve “*kişisel yapılanma modeli*” olmak üzere dört farklı modelde açıklanmaktadır (Metin, 2012b; Özen, 2015). **Aşama Modelinde** aşamalar sırasıyla; “*şok ve inkâr*”, “*kızgınlık*”, “*uzlaşma*”, “*depresyon ve ıstırap*”, “*kabul ve uyum*” dur (Metin, 2012b; Özen, 2015).

İlk aşama, ailelerin kendilerini çaresiz hissettikleri, *şok ve inkâr* evresidir. Bazı aileler durumu görmezden gelmektedir. Bazı aileler ise ömür boyu acıyı yaşamaktadır (Özen, 2015).

İkinci aşama, ailelerin “neden ben?” diye sordukları, *kızgınlık* evresidir. Bazı aileler kusurun kendilerinden kaynaklı olduğunu düşünmektedir. Bu durum, ailelerin kendi öz saygılarında bir azalma oluşumuna neden olmaktadır (Özen, 2015).

Uzlaşma evresinde aileler çocuğu için çaba göstermeye başlamakta, ancak çabaları sonucunda beklentilerine ulaşamadıklarında *Depresyon ve ıstırap* evresine geçmektedirler (Metin, 2012b).

Son aşamada ise aileler özel eğitim gereksinimi olan çocuğunu ailenin bir üyesi olarak görmeye başlamakla *kabul ve uyum* evresini tamamlamaktadırlar (Metin, 2012b).

Sürekli üzüntü modeline göre; sürekli üzüntüyü normal bir süreç olarak algılamakta olan aileler sürekli üzüntü içerisindeyler. Bu modelde engelli çocuğu kabullenme aşamaları; Problemin öğrenilmesi, problemin ne olduğunun anlaşılması, nedenlerinin araştırılması, tedavi yöntemlerini arama ve gerçeği kabullenme şeklindedir (Melekpur, 2004).

Çaresizlik, güçsüzlük ve anlamsızlık modelinde, çevresinin durumu olumsuz algılamasıyla, çevresinden etkilenen aile kendini çaresiz ve güçsüz hissetmektedir. (Greenspan & Wieder, 2004).

Kişisel yapılanma modelinde aileler duruma farklı yorumlar getirmekte, yaşadıkları durumun üstesinden mantığa bürüne savunma mekanizmasıyla gelmeye çalışmakta ve farklı algılar geliştirmektedirler (Barut, 2011).

Özel gereksinimli çocuk sahibi olmak, aileye psikolojik, ekonomik, sosyal ilişkiler ve yaşam tarzı olarak farklı zorlukları beraberinde getirmektedir. Toplumun içinde anlaşılmanın ağırlığını taşıyan ailelerin (Metin, 2012a) bu zorlukların üstesinden gelebilmesindeki en önemli faktör aile içi ilişkilerin yapısıdır. Bununla birlikte ailenin çocuğa sahip olmadan önceki aile işlevselliği, ailenin özel gereksinimi olan çocuğa sahip olacağını öğrendiğindeki tepkilerini etkileyen bir faktördür (Özşenol ve diğerleri, 2003).

Özel gereksinimli çocuğa sahip aileler çocuklarının hayatlarını bağımsız sürdüremeyeceği düşüncesiyle, enerjilerini özel gereksinimli çocuklarının bakımına vermek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum ebeveynlerin birbirlerine yeterince zaman ayıramamasına, arkadaşlarıyla görüşmemelerine, sosyal ortamlardan uzak kalmalarına neden olmaktadır (Metin, 2012a). Aile üyeleri bir problemi çözmek için birbirlerinden destek talep edememektedirler. Ebeveynler duygularını birbiriyle paylaşamamakta, birbirlerinden uzaklaşmaya başlamakta ve problemleriyle bireysel baş etmeye çalışmaktadırlar. Bu süreçte ebeveynler depresyona girebilmekte, alkole yönelebilmektedirler (Matejevic & Jovanovic, 2011). Tüm bu nedenlerle ebeveynler zaman geçtikçe yoğun stres altına girmektedirler (Metin, 2012a). Stres, aile ilişkilerinde sosyal çevreden uzak kalma, aşırı korumacı olma ve aşırı ilgi olarak kendini göstermektedir. Ebeveynler stres altında çeşitli nedenlerle suçluluk duymaktadırlar. Suçluluk duyma nedenleri; engelli çocuğun istenmeyen bir çocuk olması, kendilerinin tanrı tarafından cezalandırılmış olduğu düşüncesi, çocuğa yönelik saldırgan tavır sergilenmesi, eşlerin birbirlerinin istek ve sorunlarına kayıtsız kalması şeklinde sıralanabilir. Engelli çocuğu olan ebeveynlerin stres düzeyi diğer ebeveynlerinkinin iki katı düzeyindedir (Searn & Todd, 2000). Engelli çocuk sahibi ailelerin en önemli stres kaynakları; çocuğun gelişimindeki güçlükler, ebeveyne gereksinim düzeyleri ve sağlık problemleri olarak gösterilmektedir (Duman, 1995; Özşenol ve diğerleri, 2002).

Birbirinden bağımsız gibi gözükten aile üyeleri, çok az sayıda arkadaşına ve ilgi alanlarına sahiptirler. Bu nedenle enerjilerini aile içerisinde harcamakta ve kendi aileleriyle ilgilenmekte oldukları için aşırı derecede birbirlerine yakın ve sadıktırlar (Matejevic & Jovanovic, 2011).

Engelli çocuk sahibi ebeveynler, çocuğun eğitimindeki yetersizlik, ek sorumluluklar, duygusal problemler, çevre ile ilişkilerin kısıtlanması ve özgüven sorunlarını da yaşamaktadırlar. Engelli çocuğun eğitimi konusunda genelde sorumluluklar annelerin üzerine düşmektedir. Devamlı bakım zorunluluğu ve gelişimleri için özel koşulların hazırlanmaması, dil gelişim geriliği, öz bakım ihtiyacı, uygunsuz davranışlar ve annelerin bu konuda deneyimli olmaması, çocuğun eğitimi konusunda sürekli başarısızlık yaşamasına ve annelerinin de saldırgan tavırlar oluşturmalarına zemin hazırlamaktadır (Melekpur, 2004). Haldey ve Hanzlik (2004) tarafından engelli çocuğa sahip annelerin normal çocuk sahibi annelerle karşılaştırıldığında baskı düzeylerinin daha fazla olduğu, özsayıgılarının, kaygı ve depresyon düzeylerinin daha düşük olduğu belirtilmiştir.

Zihinsel engelli çocuk sahibi olmak aile üyelerinde duygusal, sosyal, ekonomik, fiziksel yüklenmeler oluşturmaktadır. **Duygusal yüklenme**; uzun bakım yükü, ebeveynlerin kendilerine iyi örnek bulmalarında yaşadıkları zorluklar ve etiketlenmedir. Etiketleme sonucunda inzivaya çekilme, sosyal izolasyon **Sosyal yüklenme**dir. Normal bir çocuğu yetiştirmek bile aileye ekonomik yük getirirken, zihinsel engelli çocukların yetiştirilmesinin ailede daha büyük bir ekonomik yük oluşturması **Ekonomik yüklenme**dir. Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin ve özellikle ailede kadının bakım sorumluluklarının fazla olmasından dolayı fiziksel olarak yüklenme yaşamaları **Fiziksel yüklenme**dir (Yıldırım, 2007).

Bu etkiler dışında ailelerin yaşamlarındaki değişiklikler ebeveynlerin kişilik özellikleri, yaşı, eğitim durumu ve sahip oldukları sosyal destek gibi değişkenlere göre de değişmektedir (Özşenol ve diğerleri, 2003).

2.4.2. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Aileler

Üstün yetenekli çocuğa sahip ebeveynlerin, zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlere benzer tutumlar sergiledikleri, öğretmenlerin de bu iki farklı gruptaki öğrencilere yönelik benzer davranışlar gösterdikleri belirtilmektedir (Özbay, 2013). Üstün yetenekli çocukların akademik performanslarının ve sosyal-duygusal performanslarının gelişimi üzerindeki araştırmalar ebeveynlerin ve tüm aile üyelerinin çocukların bu gelişimlerinde çok önemli rollere sahip olduğunu göstermektedir (Gross, 2009; Wu, 2008). Tanı konulmuş ve tanı konulmamış üstün yetenekli çocukların yaşları, yaşam doyumları, ders

dışı etkinliklere katılımları ve arkadaşlık ilişkileri yaşam kalitesinin birer yordayıcısı olarak incelendiğinde, tanı konulmuş öğrencilerin daha az yaşam kalitesine sahip oldukları bulunmuştur (Kaya, Erdoğan & Çağlayan, 2014).

Karakuş (2010) yaptığı çalışmada üstün yetenekli çocuğu olan ebeveynlerin, üstün yetenekli çocuklarının kendini beğenmesinden, farklı olduğunu yansıtmamasından, kendini rahat ifade edememesinden ve çekingen olmasından, kardeşleri, arkadaşları ve çevresi ile uyumsuzluk göstermesinden, akranları tarafından dışlanmasından ötürü zorlandıklarını belirtmiştir. Ailelerin karşılaştıkları diğer güçlükler; kendilerine yardımcı olacak kaynak sayısının ya yetersiz olmasından ya da kaynakların farklı fikir ve bakış açılarıyla dolu olmasından dolayı destek arayışlarının zorlaşması, üstün yetenekli çocuklarına destek olamamaları ve yeterince zaman ayıramamalarıdır (Dağlıoğlu & Alemdar, 2010).

Üstün yetenekli çocuğu olan aileler, üstün yetenekli çocuklarının özellikle hassas, mükemmeliyetçi, kurallara bağlı olma ve etkinliklere katılımlarına yönelik rehber ihtiyacı duymaktadırlar (Oğurlu & Yaman, 2013). Ailelerin, duygusal olarak çok hassas olan ve tepki gösteren üstün yetenekli çocuklarıyla etkili iletişim kurmaları onların ani duygu değişimlerinde ve aşırı tepki düzeylerinde etken rol oynamaktadır (Fonseca, 2011b). Aile içi iletişim çocukların gelişim düzeylerini şekillendirmekte dolayısıyla aile içi olumlu iletişim çocukların gelişimlerinin sağlıklı olmasını sağlamaktadır (Goldenberg & Goldenberg, 2007). Üstün yetenekli çocuklara sahip ailede; ebeveynlerin kendi aralarında anlaşmaları, çocuklara yönelik tutarlı davranmaları, sorumlulukların aile içerisinde paylaşılması, aile içerisinde demokratik bir ortamın olması, aile üyelerinin birbirine yeterince bağlı olmaları, birbirleriyle sağlıklı iletişim kurmaları üstün yetenekli çocuğun sosyal-duygusal gelişimini olumlu etkilemektedir. Bu durum aynı zamanda üstün yetenekli çocuğu akademik başarıya itmektir (Dağlıoğlu & Alemdar, 2010; Levent, 2014).

Yıldırım (2012) araştırmasında üstün yetenekli çocuk sahibi ebeveynlerin normal çocuk sahibi ebeveynlere göre birbirlerine daha ilgili ve bağlı olduklarını ortaya koymuştur. Bununla birlikte üstün yetenekli çocuklara sahip ebeveynler normal çocuğa sahip ebeveynlere göre daha fazla sorumluluk hissetmektedirler (Köksal Konik, 2014). Üstün

yeteneklilik aile içinde bir stresör olarak algılanıyorken, bu stresör hem aileyi etkilemekte hem de aileden etkilenmektedir (Callahan ve diğerleri, 2004).

2.5. YAŞAM DOYUMU

Yaşam doyumu kavramı ilk kez Neugarten ve diğerleri (1961) tarafından öne sürülmüştür. İnsanın bireysel hayatına yönelik öznel ve bilişsel değerlendirmesi yaşam doyumunu ifade etmektedir (Diener ve diğerleri, 1985; Terzi, 2005). Birey kendi idealleri ve yaşamda elinde olanlarla kıyaslama yapmakta yaşamı hakkında değer biçmektedir. Yaşam doyumu bireyin iyi olmasının bilişsel öğelerindedir (Pavot & Diener, 1993), bireyin sahip oldukları ve yaşamından duyduğu memnuniyetin ifadesidir (Gülcan, 2014; Telman & Ünsal, 2004) ve bireyin hedeflerine ulaşması ile doğru orantılı olarak artmaktadır (Gümüş, 2006).

Yaşam doyumu, üç farklı şekilde temellendirilmiştir. İlk olarak; iyilik durumu, erdemlilik ve kutsallık gibi dış ölçütlere göre, ikinci olarak; bireylerin yaşamlarını olumlu değerlendirmede neyin etkili olduğuna göre ve üçüncü olarak olumlu duygunun olumsuz duyguya egemen olmasına ve günlük yaşam akışına göre temellendirilmiştir (Acar Arasan, 2010).

Yaşam doyumu üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde; yaşam doyumunu etkileyen değişkenlerin yaşamı anlamlı bulma, sosyal ilişkiler, karı-koca arasındaki yakınlık, aile üyeleri ve yakınlarla ilişkiler, etkinliklere katılım, kendini anlayabilme, kendini tanıma, yaşamdan haz alma, bir iş sahibi olma, ekonomik güven, yardım etme ve gözetme, öğrenebilme, amaçlara ulaşma konusunda uyum, pozitif kimlik, fiziksel halinden memnuniyet, sağlık ve kişisel güven, bir çocuğa sahip olma ve onu büyütme ve toplumsallaşma olduğu görülmektedir. Bunlarla birlikte demografik değişkenlerde yaşam doyumu üzerinde etkilidir (Özgen, 2012).

2.5.1. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu

Engelli çocuk sahibi aileler öfke, stres vb. durumlarla karşılaştıklarında bu durumla başa çıkamadıkları düşüncesiyle depresyona girebilirler. Bu ruhsal süreçler aile bireylerinin yaşam doyumunu da etkilemektedir (Bilge ve diğerleri, 2014). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin çocuklarının gelişim güçlükleri, sağlık sorunları, ebeveynlerin çocukları hakkında ekonomik bağımsızlıklarını kazanıp kazanamayacakları düşüncesi, çocuğun

getireceği ekonomik yük ve ekonomik yük miktarının belirsizliği, geleceğinin belirsiz olması, zihinsel yetersizliği ebeveynlerin gereksinimlerini, ebeveynlerin sürekli kaygı durumlarını, yaşam doyumlarını ve aile yükünü olumsuz etkileyebilir (Özşenol ve diğerleri, 2002). Aile üyelerinin, zihinsel engelli çocuklarının bugünü ve geleceği ile ilgili farklı yönlerden endişeleri yaşam doyumu memnuniyet düzeylerini olumsuz etkilemektedir.

2.5.2. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu

Üstün yetenekli çocukların davranışları, ailelerin davranışlarını da etkilemektedir. Üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerin normal çocuklara sahip ailelere göre birbirlerine daha ilgili ve bağılı olduklarının (Yıldırım, 2012) daha fazla sorumluluk hissettiklerinin (Köksal Konik, 2014) ayrıca üstün yetenekliliğın aile içinde bir stresör olarak algılanmasının hem aileyi etkilediğinin hem de aileden etkilendiğinin (Callahan ve diğerleri, 2004) göz önünde bulundurulması ebeveynlerin yaşam doyumları hakkında ip uçları vermektedir.

Üstün yetenekli çocukların kendini beğenmesi, farklı olduğunu yansıtmaması, kendini rahat ifade edememesi ve çekingen olması, kardeşleri, arkadaşları ve çevresi ile uyumsuzluk göstermesi, akranları tarafından dışlanması (Karakuş, 2010), yardımcı kaynaklara ulaşmada ve bu konuda destek almada güçlük yaşaması (Dağlıoğlu & Alemdar, 2010), aileleriyle etkili iletişim kurma konusunda sorun yaşaması (Fonseca, 2011b), daha çok ilgiye ihtiyaç duyması gibi nedenlerle üstün yetenekli çocuğa sahip aileler zorlanmaktadır. Bu durum ailelerin kaygılanmalarına ve çocuklarının geleceklere ile ilgili olarak umutsuzluğa kapılmalarına ve strese girmelerine ortam hazırlayabilir. Bu olumsuzluklar ebeveynlerin iyi olma hallerini negatif etkileyerek yaşam doyumlarını olumsuz etkileyebilir (Dağlıoğlu & Alemdar, 2010; Karakuş, 2010; Fonseca, 2011b).

2.6. YAŞAM KALİTESİ

Globalleşen dünyada önemli kavramlar arasında yerini almış olan kalite kavramı, bir şeyin niteliği olarak değerlendirilmektedir. Yaşam kalitesi, yaşamla ilişkili bireyin çevresi, ekonomik durumu, ilişkileri vb. unsurlarda doyumunu içine alan bir kavramdır. Bu kavramın tanımlanması oldukça güçtür çünkü kavram dinamiktir ve çok yönlü özellikler taşımaktadır. Yaşam kalitesi kavramı, tamamen karşılama da, iyilik hâli, mutluluk, yaşam düzeyi, yaşam doyumu gibi kavramlarla eş anlamlı kullanılmıştır.

Ancak yaşam kalitesi kavramı genelde, sosyolojik, psikolojik, ekonomik ve kültürel etmenlerle belirlenerek bireysel iyi oluşu tanımlamaktadır (Özkan, 1999).

Yaşam kalitesi kavramı çok boyutlu olması nedeniyle, farklı disiplinlerde farklı şekilde tanımlanmıştır. Özkan (1999) yaşam kalitesinin tüm yönlerini değerlendirmede gerekli olan özellikleri; genel sağlık, performans durumu, genel rahatlık, ekonomik durum ve sağlık durumu olarak belirlemiştir. Fiziksel yeterlik ve maddi refah düzeyi, sosyal yaşam etkinliklerinde ve aile ve arkadaşlarla ilişkilerde memnuniyet düzeyi, ruh sağlığı, işlevsel beceri, geleceğe hazırlık ve maneviyat bakımından iyi olma hali gibi yaşam kalitesi göstergeleri, sosyo-kültürel alışkanlıklara ve yaşam algısına bağlı olarak değişiklikler gösterir (Kayıhan, 2007).

Evans (1994) yaşam kalitesini objektif ve sübjektif göstergeler olarak iki bölümde incelemiştir. Yaşam kalitesinin objektif göstergelerinin temelindeki fiziksel iyilik hâli;

- ev ortamında fiziksel aktivitelerde yaşanan zorluklar,
- işlevsel yeterlik,
- çalışma durumu,
- sağlık ile ilgili konular
- bireyin sosyo-ekonomik durumunu içermektedir.

Subjektif göstergeler temelindeki psikolojik hal;

- emosyonel iyilik hâli,
- yaşam doyumu,
- psikolojik etki ile ilgili konuları kapsamaktadır (Tunç, 2011).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'ne göre, insanların beklentileri, amaçları, ilgi alanları, standartları yönünde yaşamdaki durumlarını, yaşadıkları kültür ve değerler sistemini algılama biçimleri yaşam kalitesini göstermektedir (Aslan, 2010).

Campbell, Converse ve Rodgers'ın 1976'da, Bubolz ve Sontag'ın ise 1993'te belirttiği üzere (aktaran Mutlu, 2006) her yaşam alanı yaşam kalitesinin ayrıntılarını belirlemeye katkıda bulunurken, bu yaşam alanlarının en önemlilerinden biri ailedir. Aile çocuklarının doğumuyla birlikte yaşamı boyunca sürekli bir kurum olmakla birlikte

çocuğun toplumsal, ekonomik ve fizyolojik, davranışlarını şekillendirmede, psikolojik gelişiminde önemli roller üstlenmektedir.

Park vd. (2003) aile yaşam kalitesini, aile üyelerinin birlikte yaşama ve ailenin ihtiyaçlarının karşılanmasındaki memnuniyetleri, aile üyelerinin kendileri için önemli şeyleri başarma fırsatları şeklinde belirlemişlerdir.

Smith-Bird ve Turnbull (2005) Avustralya, Kanada ve İsrail’de aile yaşam kalitesi üzerine yaptıkları araştırmada aile yaşam kalitesini, sağlık, ekonomik durum, aile içi ilişkiler, aile desteği, engelli desteği, din ve toplumsal inançlar, boş zaman etkinlikleri ve sosyal etkinliklere katılım olmak üzere dokuz boyutta belirlemişlerdir.

2.6.1. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Kalitesi

Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam kaliteleri, aile yaşam kalitesi boyutlarıyla incelenmiştir. Sağlık, ailenin ekonomik durumu, aile içi ilişkiler, aile desteği, engelli desteği, din ve toplumsal inançlar, boş zaman etkinlikleri ve sosyal etkinliklere katılım gibi birçok boyut zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam kalitesini etkileyebilir (Smith-Bird & Turnbull, 2005).

Sağlık boyutu, çocuğun hastalık süresi ve türü, yaşanan semptomlar, psikolojik ve fiziksel gereksinim düzeyi, var olan diğer hastalıklar, aile üyelerinin hastalıkları ve başa çıkma stratejilerini kapsamaktadır. Araştırmalar ailede bakım verenlerde; kronik sağlık problemlerinin ve depresyon veya anksiyete semptomlarının daha sık görüldüğünü, yüksek düzeyde stres hormonlarının varlığını, daha uzun süreli enfeksiyon hastalıklarına maruz kaldıklarını, daha zayıf immün sistemlerinin varlığını, daha uzun sürede yaraların iyileştiğini, daha yaygın şekilde obezite gözlendiğini, zihinsel zayıflık risk olasılığının daha fazla bulunduğunu belirtmişlerdir (Akkök, 1997). Ayrıca, bakım verenlerin engelli çocuk sahibi olmadan öncesine kıyasla; daha az fiziksel etkinlikte buldukları, daha az uydukları ve sağlıksız beslendikleri saptanmıştır (Evcimen, 1996).

Kronik hasta ile ilgilenmek yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyebilir. Hastalık sürecinin zahmet verici olması, stresli ve bunaltıcı olması, enerji ve zaman gerektirmesi ebeveynin ya da bakıcının aile işlevselliğini, ekonomik ve sosyal durumlarını, ruhsal ve fiziksel fonksiyonlarını ve profesyonel aktivitelerini etkileyebilmektedir. Ayrıca, hastanın bakım ihtiyacı ve gereksinim düzeyinin fazla ve çeşitli olması nedeniyle

ebeveynlerin sosyal destek algıları da etkilenmektedir (Akkök, 1997). Aile üyelerinin bu zahmetli, bunaltıcı, stresli süreci akrabalarla, yakınlarla paylaşması ve aile desteği alması, uygulanan tıbbi tedavi, aile dışı sosyal destek ve bakıma ihtiyacı olan kişinin profesyonel yardım alması ailenin süreci daha sağlıklı yönetmesine yardımcı olabilir. Ayrıca, engelli çocuk yetiştirme sürecinde, ailenin aşırı psiko-sosyal sorunlar yaşamasının nedenleri arasında; ailelerin yaşadıkları endişe, anksiyete, sürekli kaygı ve depresyon gibi olumsuz durumlar sayılabilir (T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, 1995).

Engellilik durumu herkesin başına gelebilir ancak ekonomik açıdan düşük seviyede bulunan aileler engellilik durumundan, yüksek seviyede bulunan ailelere oranla daha çok etkilenirler. Çünkü engelli bireylerin gereksinim duydukları hizmetler çok, çeşitli ve sürekli hizmetlerdir. Ailenin bu gereksinimleri karşılayabilmesi adına ekonomik açıdan yeterli olması gerekir (T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, 1995).

Araştırmalar engelli çocuğun doğumuyla birlikte ailenin kaygı düzeyinin yükselmesi, ailenin ilgi ve desteğe ihtiyaç duyması, ebeveynin çevreden gelen meraklı sorularla ve olumsuz davranışlarla karşılaşması nedeniyle çocukla iletişimin kesilmesi sonucu aile içi çatışmanın artmasıyla çocuğun gelişiminin olumsuz etkilenebileceğini göstermektedir (T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu, 1995). Ebeveynlerin zihinsel engelli çocuğa karşı aşırı korumacı tavırları ve kardeşler arasında zihinsel engelli çocuğa yapılan pozitif ayrımcılığın aile içinde çatışmaya sebep olmasıyla birlikte, dini ve toplumsal inançlar nedeniyle ailenin Tanrı tarafından cezalandırıldığı düşüncesi ailelerin yaşam kalitesini negatif yönde etkileyebilmektedir (Rispler-Chaim, 2007)

Ailelerin zihinsel engelli çocuklarıyla sürekli ilgilenmeleri gerekliliği (Karaçengel, 2007), engelli çocuğun ihtiyaçlarını bireysel olarak karşılamada zorlanması nedeniyle bir başkasına ihtiyaç duyması ve ailenin engelli çocukla ilgilenmediği zaman diliminde kendini suçlu hissetmesi ailenin boş zaman etkinliğine katılım gösterememesine neden olmaktadır. Sosyal etkinliklerde toplumun aileye acıyarak bakışı ve toplumun yönelttiği sorular ailenin acısını tekrar yaşamasına sebep olmakta ve aileleri olumsuz etkilemektedir (Gargiulo, 1985). Bu durumda ailelerin yaşam kalitesinin olumsuz yönde etkilenmesi kaçınılmaz görünmektedir.

2.6.2. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Kalitesi

Üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerin yaşam kalitesi ile ilgili alan yazında araştırmaya rastlanmamış olması nedeniyle, üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerin yaşam kalitesi hakkında yaşam kalitesi kavramının alt boyutları ile üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerin yaşadığı güçlükler ilişkilendirilmiştir.

Yaşam kalitesi tanımlarında ortak alt boyutların; mutluluk, sağlık durumu, ekonomik durum, fiziksel iyilik hali, maddi iyilik hali, sosyal yaşam etkinliklerinde, boş zaman etkinliklerinde, aile ve arkadaş ilişkilerinde tatminkarlık olduğu görülmektedir (Evans, 1994). Üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerde, çocuklarının akranlarına göre gelişimsel farklılıklarının olması sonucu toplumdan uzaklaşmaları, yalnız kalmayı tercih etmeleri ve akranlarıyla değil kendilerinden yaşça büyüklerle daha kolay anlaşabilmeleri gibi sorun olarak nitelendirilebilecek davranışlar nedeniyle mutsuzluk hali mevcut olabilir. Çocuklarının eğitiminin sağlanması adına kaygılı olmaları, üstün yetenekli çocukların eğitim giderlerinin daha yüksek olması ailelerin dolaylı olarak sağlık sorunları yaşamasına ve ekonomik olarak zorlanmalarına neden olabilir. Çocukları akranlarından farklı olarak bilimsel bakış açısıyla daha fazla bilgiye ihtiyaç duyabilirler. Bu nedenle çocuklarının bilimsel ihtiyaçlarını karşılamaları ve çocuklarını doğru yönlendirebilmek adına onların gelişimsel dönemlerini takip etmek, eğitim alabilecekleri kurumları belirlemek için çocuklarıyla daha fazla ortak zaman geçirmeleri ve çocuklarıyla ilgili konulara daha fazla zaman ayırmaları gerekmektedir. Bu durumda ebeveynlerin kendilerine ayıracakları zaman dilimini oldukça düşük seviyede tutmaları gerekebilir. Ayrıca çocuklarıyla olası iletişim bozuklukları nedeniyle ebeveynlerin kendi aralarında daha güçlü bir ilişkiye ihtiyaçları vardır. Üstün yetenekli çocukların akranlarına kıyasla gelişimsel farklılıkları, akranlarının ebeveynlerine göre kendi ebeveynlerinin daha fazla sorumluluk almasını ve daha fazla görevi yerine getirmelerini gerektirmektedir. Ebeveynlerin sosyal yaşam etkinliklerine katılımı düşecek, boş zamanları azalacak, aile ve arkadaş ilişkilerinden tatmin olma düzeylerinde çocukları olmadan öncesine kıyasla bir azalma olacaktır. Bu durumda yaşam kalitelerinin daha düşük düzeyde olması beklenebilir.

2.7. SOSYAL DESTEK ALGISI

Sosyal destek, bireylerin kendilerini değerli hissetmelerine, günlük yaşamda karşılaşılan sıkıntılara ve stres etkenlerine karşı koymada onlara yardım eden, saygı duyulan ve sevildikleri hissiyatına imkân veren bilgilerdir. Psikolojik ve somut bir kaynak olan sosyal destek, bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlıklı olmaları, yardım almaları ve rahat olmaları, ahlaki ve davranışsal olarak bir grup ya da toplumla bütünleşik olmaları adına ihtiyaç duyulan temel deneyimlerdir. Sosyal destek, insanların etkileşimleriyle oluştuğu için, bu yapının etkilerini neyin oluşturduğu sorusu uygulamalı psikologların önemli araştırma konularındandır. Resmi sosyal destek; yardımlaşma grupları, bilgi için açık merkezler ve resmi toplum hizmetlerinden elde edinilebilir. Resmi olmayan sosyal destek; aileden, akrabalarından, arkadaşlarından, iş arkadaşlarından, akran gruplarından ve komşulardan edinilebilir. Ancak özel durumdaki bir kişinin durumu hakkında yardım talep etmesi ve başkalarından sağlanacak sosyal destek kişide stres kaynağı oluşturabilir (Schwarzer & Buchwald, 2004). Malecki ve Demaray (2002) sosyal desteği, kişilerin fonksiyonlarını artıran, olumsuz sonuçlardan koruyan, sosyal ağlarındaki insanlardan elde ettikleri genel destek veya belli destekleyici davranışlar üzerindeki algıları olarak belirtmiştir.

Güçlü bir sosyal desteğe sahip olan bireyler hayatta karşılaşılan sorunlarla başa çıkma konusunda daha iyidirler. Sosyal desteğin, yaşam olaylarının psikolojik ve fiziksel etkilerini koruma altına aldığına dair destekleyici deliller olmasına rağmen bu deliller büyük bir dikkatle yorumlanmalıdır (Thoits, 1995).

Yapılan araştırmalarda, sosyal destek yoksunluğu bireylerin birçok sorununun temelinde yer almaktadır. Sosyal desteğin kriz, evlilik, ölüm, iflas veya işsizlik, sağlık sorunu, meslek seçimi, yer değiştirme, stres, depresyon, üvey ebeveyn, sadakatsizlik, özgürlükten alıkonma, okulu bırakma veya geri dönme, ilaç bağımlılığı gibi olaylarda gerekli ve daha önemli bir rol üstlendiği öne sürülmektedir (Budak, 1999).

Sosyal desteğin, bireyin ruhsal ve fiziksel sağlığına olumlu etkileri yanında (Kapkıran & Özgüngör, 2009) öğrencilerin aile ve arkadaşlarından yeterli destek alarak, sorunlarını çok büyük boyutlara ulaştırmadan çözdükleri ve akademik olarak daha başarılı oldukları görülmüştür (Özbay, 1996).

Sosyal destek algısı, bireyin sosyal destek imkânının varlığına ve sosyal ilişkilerinde güvenilir bağlarının bulunduğu dair bilişsel algısıdır. Diğer bireylerden saygı görmenin, sevgi duymanın ve sosyal bağlanmanın öznel bilişsel değerlendirmesidir (Oktan, 2005). Sosyal destek bireylerin gereksinim duyduklarında yanlarında birilerini bulmaları, kendilerine değer verilmesi ve özen gösterilmesinde doyuma ulaşmalarına yönelik genel kanaatleridir (Karadağ, 2007).

2.7.1. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyal Destek Algısı

Sosyal destek kavramının tanımından, zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadığı kaygı, stres gibi olumsuzluklarla başa çıkmalarında sosyal desteğin önemli bir rol oynayabileceği düşünülebilir. Alan yazında özellikle zihinsel engelli çocuğa sahip ailelere yönelik sosyal desteğin oldukça etkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Çan Aslan, 2010; Çürük, 2008; Görgü, 2005; Kaner, 2004; Karadağ, 2009; Lüle, 2008; Margalit, Leyers, Ankonina & Avraham, 1991; McCubbin, 1989; Mitchell & Trickett, 1980; Nachshen, Garcin, & Minnes, 2005; Şardağ, 2010; Sencar, 2007).

Aile bireylerine akrabalarından, arkadaşlarından, yakınlarından veya resmi kaynaklardan sağlanan sosyal desteğin stresin oluşumunu önleyebildiği, stresin varlığı durumunda olayın algılanışında değişiklik yarattığı, bireylerin zorlandığı durumlarda yardımcı olduğu, başa çıkma yollarında belirleyici olduğu bilinmektedir (Çan Aslan, 2010; Kaner, 2004; Sencar, 2007).

Özetle, zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin resmi olan ve olmayan sosyal destek kaynaklarından yararlanmaları, anne-babanın ve çocuğun gelişimini sağlayacak, aile işleyişine katkıda bulunacaktır. Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerinin karşılanabilmesi, karşılaşılan problemlerle başa çıkabilmeleri ve gelişim gözlenebilmesi aile üyelerinin yeterliklerine ve sosyal desteklere bağlıdır.

2.7.2. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyal Destek Algısı

Üstün yetenekli çocuklar diğer çocuklarla karşılaştırıldığında, duygusal ve fiziksel gelişimleri açısından yaşlılarıyla aynı özellikler gösterebilirken, bilişsel gelişimleri açısından diğer çocuklardan daha ileri zihinsel performans göstermektedirler (Koshy, 2002). Birey üstün yetenekli olması nedeniyle yaşlılarından farklı sosyal deneyimler yaşamakta ve farklı duygular barındırmaktadır. Ailelerin üstün yetenekli çocukları

üzerindeki sürekli başarı beklentisi, çocukların gelişimlerinde risk oluşturabilecek etmenleri göz önünde bulundurmaması bu çocukların sağlıklı benlik algısına sahip olmamalarına ve dengeli arkadaşlık çevresi oluşturmamalarına neden olacaktır (Robinson, Shore & Enersen, 2007). Bu nedenle ailelerin üstün yetenekli çocuklarını sosyal beceriler, benlik algısı, akademik ve duygusal olarak farklı alanlarda değerlendirmeleri, çocuklarının üstün olan gelişim alanlarını ve normal gelişim alanlarını göz önünde bulundurarak onlara saygı göstermeleri gereklidir (Neihart, 2006).

Üstün yetenekli çocuklar, normal gelişim gösteren çocuklara kıyasla kendi düşüncelerini ve değerlendirmelerini, vardıkları sonuçları ve gözlemlerini ebeveynlerinin dinlemesine daha fazla ihtiyaç duyarlar. Kendilerini dinleyen ve gerektiğinde yardımcı olabilen yetişkinlerle konuştuğunda düşünceleri arasında daha çok bağlantı kurabilirler (Davaslıgil, 2004). Neihart (1999) çalışmasında üstün yetenekli çocukların yetenekli oldukları alanlarda gelişimlerinin önünün açık olmasının en büyük ihtiyaçlarından birisi olduğunu, ailelerin çocuklarının ilgi alanlarını fark ederek onları yönlendirebilmesinin, gerekli kaynaklara ulaşmalarının sağlanmasının ve rehberlik edebilecek resmi sosyal destek almalarının aile içi iletişimin sağlığı açısından da önemli olduğunu vurgulamıştır.

Üstün yetenekli çocuklar sosyal gelişim için zihinsel, fiziksel, duygusal düzeylerine uygun farklı yaşıt gruplarına gereksinim duyarlar ve üstün yetenekli çocuklar bu gereksinimlerini yaşıtlarıyla tamamlayamayabilirler (Webb, Gore, Amend & DeVries, 2007). Daha önce de ifade edildiği gibi yaşıtlarıyla birlikte kendilerinden yaşça büyük bireylerden arkadaş edinme ihtiyacı duyarlar. Böylece çocuk çevresinde üstün yeteneğinden dolayı kendisini dışlayan bireylerden arınmış olacaktır. Diğer taraftan, üstün yetenekli çocuğun yaşıtlarından oluşan grup faaliyetlerine katılması faydalı olacaktır (Davaslıgil, 2004). Bu anlamda aile, çocuklarının akranlarıyla olan ilişkilerinin ve kendisinden yaşça büyük arkadaşlarının kontrolünün sağlanması gibi farklı bir sorumluluk yüklenmektedir.

Üstün yetenekli çocuğa sahip aileler çocuklarının kendini beğenmiş tavırlarının yönetimi, sosyal çevrelerinde dışlanması veya toplumda farklı bireyler olarak algılanması nedeniyle kendilerini baskı altında hissetme gibi olumsuz durumlarda neler yapmaları gerektiğine dair sosyal destek ihtiyacı duymaktadırlar. Çocuklarının eğitim

olanaklarının sağlanması, ilgili kaynaklara ulaşımın zorlukları aileler üzerinde stres, baskı oluşturmaktadır ve bu baskı resmi sosyal destek ile çözümlenebilir. Bu nedenle hazırlanacak olan aile rehberliği ve danışmanlığı çalışmaları çerçevesinde üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin algıladıkları sosyal desteğin nasıl olduğunu, yaşam kaliteleri ve yaşam doyumları arasında nasıl bir ilişki olduğunu belirlemek önemlidir.

2.8. KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde Türkiye’de ve yurt dışında zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumları, yaşam kaliteleri ve sosyal destek algıları ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

Türkiye’de ve yurtdışında yapılan çalışmalarda üstün yetenekli çocukların ailelerinin yaşamış oldukları güçlükler, karşılaştıkları engeller ve eğitim sorunlarına ilişkin araştırmalar yapılmış olmakla birlikte üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin yaşam kalitesi, yaşam doyumu ve sosyal destek algılarının karşılaştırılmasına ilişkin herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Alan yazın incelendiğinde üstün yetenekli çocuk sahibi aileler üzerinde yapılan çalışmaların çoğunlukla çocuğun yeteneğini geliştirmesi için gerekli desteğin sağlanması ve ailelerin yaşamış oldukları güçlüklerin değerlendirilmesi şeklinde olduğu görülmektedir. Engelli çocuğa sahip olan ebeveynlere yönelik yapılan araştırmaların bu ailelerin umutsuzluk düzeyleri, stresle başa çıkma stratejileri, tükenmişlik, sosyal destek ve yaşam kaliteleri açılarından incelendiği görülmektedir. Yapılan bu araştırmalarda engelli çocuk sahibi ebeveynler ile normal çocuk sahibi ebeveynlerin cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik düzey, bağlanma stilleri ve stresle başa çıkma stratejileri arasında karşılaştırma yapılmıştır (Demirhan 2014; Özyurt, 2011; Tunç, 2011; Balkanlı, 2008; Çam & Özkan, 2009; Kandemir, 2009; Ural, Türe, Akil & Eser, 2010).

2.8.1. Ülkemizde Yapılan Araştırmalar

Zihinsel engelli veya üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumu, yaşam kalitesi ve sosyal destek algılarına ilişkin Türkiye’ de yapılan araştırmalar kronolojik sırayla verilmiştir.

Arslan, Hamarta ve Deniz (2002) engelli çocuğun engel düzeyi ve cinsiyetine göre ebeveynlerinin yaşam doyumu düzeylerini araştırmışlardır. Araştırmada 86 aileye

(engelli çocuğa sahip) Yaşam Doyumu Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda engelli çocuğun cinsiyetine göre anne babaların yaşam doyumları arasında anlamlı düzeyde fark bulunmamıştır. Ancak çocuğun engel düzeyine göre bakıldığında, zihinsel engelli çocukların ebeveynleriyle karşılaştırıldığında ortopedik engelli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumu düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. En düşük yaşam doyumu düzeyinin işitme engelli çocuğa sahip ebeveynlere ait olduğu belirlenmiştir.

Kaner (2004) araştırmasında engelli çocuk sahibi ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek, stres ve yaşam doyumlarını incelemiştir. Çalışmaya işitme engelli çocuk sahibi 101 anne, 109 baba ve zihinsel engelli çocuk sahibi 104 anne, 102 baba olmak üzere toplam 416 birey katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak; Aile Stresini Değerlendirme Ölçeği, Aile Destek Ölçeği (ADÖ) ve Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, işitme engelli çocuğa sahip aileler, zihinsel engelli çocuğa sahip ailelere göre çocuklarını daha yeterli algılamaktadırlar. Bununla birlikte işitme engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumlarının zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerden daha yüksek olduğu ve daha fazla eğitim desteği aldıkları bulgular arasındadır. Araştırma sonuçlarına göre çocukların cinsiyetine göre ebeveyn stresinde farklılık bulunmamaktadır. Babalar annelere göre daha çok bakım desteği algılamaktadırlar. Küçük yaşta çocuğu olan ebeveynler daha fazla maddi desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Zihinsel engelli çocuk sahibi aileler, işitme engelli çocuk sahibi ailelere göre daha karamsar, daha stresli ve çocuklarının işlevlerini daha yetersiz görmektedirler. Ebeveynlerin algıladıkları stres düzeyi, yaşam doyumları arttıkça azalma göstermektedir. Araştırmada ebeveynlik stresinin en önemli yordayıcıları; ailelerin sosyal desteklerinin yeterli olmaması, çocuğun yaşının küçük ve zihinsel engelli olmasıdır. Yaşam doyumunun en önemli yordayıcıları ise; ebeveynlerin sosyal destek sisteminin yetersiz olması ve çocuğun zihinsel engelli olması olarak belirlenmiştir.

Görgü (2005) 3–7 yaş aralığında otistik çocuk sahibi annelerin depresyonları ile sosyal destek algı düzeyleri arasındaki ilişki ile bunları yordayabilecek değişkenleri araştırmıştır. Araştırmada 3–7 yaş aralığında otistik çocuk sahibi 165 anneye “Kişisel Bilgi Formu”, “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” ile “Beck Depresyon Ölçeği” uygulanmıştır. Otistik çocuk sahibi annelerin yaşının ve medeni durumunun,

çocuğun yaşının, cinsiyetinin, kaçınıcı çocuk olduğunun ve tanı konulma süresinin annelerin sosyal destek algı düzeylerini yordamadığı gözlenmiştir. Annenin eğitim düzeyi, aylık gelir, çalışma durumu, eşin eğitim düzeyi, çocuk sayısı, çocukların bakım sorumluluğunu üstlenen kişi, bakıcı desteği alıp almama ve otizm derecesini algılama değişkenlerinin annelerin sosyal destek algı düzeylerini yordadığı bulunmuştur.

Acar (2009) araştırmasında, zihinsel, fiziksel ve hem fiziksel hem zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin umutsuzluk ve yaşam doyumu düzeylerinin çocuğun özür grubu, yaşı, cinsiyeti, aldıkları özel eğitim süresi, anne-babaların yaşı, eğitim ve gelir düzeyi gibi değişkenlere göre karşılaştırmasını yapmıştır. Araştırmada engelli çocuk sahibi 300 ebeveyne Yaşam Doyum Ölçeği ile Beck Umutsuzluk Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda anne-babaların yaşam doyumu üzerinde; çocuğun annesi veya babası olma, annelerin gelir düzeyi, erkek çocuğa sahip olma, çocuğun engeli ve aldığı eğitim süresi, çocuğun cinsiyeti gibi değişkenlerin etkisinin olmadığı saptanmıştır. Bununla birlikte ebeveynlerin yaşı, eğitim durumu ve gelir düzeyi, kız çocuğa sahip olma, engelli çocuğun eğitim süresi ile çocuğun engeli arasındaki ilişki gibi değişkenlerin ebeveynlerin yaşam doyumu üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Karadağ (2009) araştırmasında engelli çocuk sahibi annelerin umutsuzluk durumlarını, yaşadıkları güçlükleri ve aileden algılanan sosyal desteği incelemiştir. Araştırma sonucunda annelerin umutsuzluk düzeyleri ile sosyal destek etmenleri arasında negatif ilişki bulunduğu, annelerin aileden algıladıkları sosyal destek düzeyi arttıkça umutsuzluk düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir. Toplumun engellilere bakış açısından her zaman rahatsızlık duyan ve ayrıca her zaman aile içi sorun yaşayan, çocuğunun geleceğinden kaygı duyan, hayal kırıklığı ve suçluluk duygusu yaşayan, tedavi sürecinde güçlük çeken ve çocuğunun aileye ek ekonomik yük getirdiğini ifade eden annelerin sosyal destek düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Zihinsel veya bedensel engelli çocuk sahibi anne ve babaların yaşadıkları sorunlar nedeniyle psiko-sosyal desteğe gereksinim duydukları belirlenmiştir.

Deniz, Dilmaç ve Arıca (2009) yaptıkları araştırmada engelli çocuğa sahip ebeveynlerin durumluk-sürekli kaygılarının yaşam doyumları üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada ebeveynlerin durumluk-sürekli kaygı düzeylerinin yaşam doyumunun yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca eğitim

gruplarına katılan ailelerin katılmayanlara göre yaşam doyumu düzeylerinin anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Çan Aslan'ın (2010) çalışmasında zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin sosyal destek algıları, stresle başa çıkma biçimleri ve psikolojik belirtileri incelenmiştir. Araştırma, eğitilebilir düzeyde zihinsel engelli ilkokul çağındaki 105 çocuğun ebeveyni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri, araştırmacı tarafından oluşturulan anket formu, "Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği", "Stresle Başa Çıkma Tutumları Envanteri" ve "Kısa Semptom Envanteri" ile elde edilmiştir. Araştırma bulgularına göre zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin sosyal destek algıları ile demografik özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Ebeveynlerin sosyal destek ölçeğinden aldıkları puanların eğitim düzeyi, yaş, aile genişliği, sosyoekonomik düzey gibi sosyo-demografik özellikler açısından değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. Zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin sosyal destek algıları, ailenin genişliği yönünden incelendiğinde, hem çekirdek hem de geniş ailede annelerin babalara oranla aile desteğine daha çok başvurdukları görülmüştür.

Sarıkaya'nın (2011) zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin yaşam doyumları ile stresle başa çıkma düzeylerini incelediği çalışması, 7-12 yaş aralığında 86 zihinsel engelli çocuğun ebeveynlerinden oluşmaktadır. Araştırmada, Başa Çıkma Stratejileri Ölçeği (BSÖ), Kişisel Bilgi Formu ve Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin eğitim düzeylerine göre yaşam doyumu puanları arasında anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Ailelerin sosyal destek arama ile yaşam doyumu düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Akarsu (2004) zihinsel olarak yetersiz çocuk sahibi annelerin yaşam doyumu ile bunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yaptığı araştırmayı zihinsel olarak yetersiz çocuk sahibi 280 anne ile gerçekleştirmiştir. Araştırmada çocukların öz bakım becerileri arttıkça annelerin yaşam doyum düzeylerinin arttığı bununla birlikte annelerin yaşam doyumunun aile yükünün artmasıyla azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Babanın eğitim düzeyi, annenin yaşı, çalışma durumu ve eğitim düzeyi, çocuğun yaşı, engellilik süresi, zihinsel engellilik düzeyi, özel eğitim alma süresi, ailenin ekonomik durumu, annenin evde bakım ücreti alması ve bir sağlık sorunu olması, zihinsel olarak yetersiz çocuğun

tedavisi, bakımı ile ilgili bilgi alma durumu ve çocuk sayısı annelerin bakım desteğini etkilememiştir.

Demirhan (2014) tarafından 6-16 yaş arasında zihinsel engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin aile yükünü ve yaşam kalitesini araştırmak amacı ile yapılan araştırmada yaşam kalitesi sosyo-demografik özellikler, ebeveynlerin psikolojik destek alma ve psikiyatrik ilaç kullanma durumları, özür maaşı ve evde bakım maaşı alma durumları açısından incelenmiştir. Çocuklara uygulanan zeka ölçekleri doğrultusunda zeka puanları 35-79 aralığında bulunan 6-16 yaş arası 131 çocuğun annesine Yaşam Kalitesi Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin yaşam kalitesinin orta seviyede olduğu belirlenmiştir. En düşük yaşam kalitesinin sosyal baskıyı içeren duygusal alt boyutta, en yüksek yaşam kalitesinin ise fiziksel alt boyutta olduğu sonucuna varılmıştır.

Yıldız (2015) araştırmasında zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin tükenmişlik düzeyleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi ve ailelerin tükenmişlik düzeyleri ile yaşam doyumlarının yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir düzeyi, çocuk sayısı veya çocukların yaşı ve çocuğun engel düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırma ilköğretim çağında zihinsel engelli çocuk sahibi 220 aileyle kişisel bilgi formu, Maslach Tükenmişlik Ölçeği ve Yaşam Doyum Ölçeği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, ailelerin tükenmişlik düzeyi ile yaşam doyumları arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin; yaşam doyumunun cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür. Ebeveynlerin yaşam doyumunun gelirleri ve eğitim düzeylerine göre farklılaştığı ancak çocuk sayısına göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Örsal (1998) zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin umutsuzluk ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucunda umutsuzluk ile sosyal destek arasında ters yönde ilişki belirlenmiştir.

Kay'ın (2002) zihinsel engeli olan ve engeli olmayan çocuk sahibi ailelerin sosyal destek algı düzeylerini incelemek amacıyla yaptığı araştırmada, 70 zihinsel engelli çocuğa sahip, 70 engeli olmayan çocuğa sahip anne babaya "Aile Destek Ölçeği" uygulanmıştır. Araştırmada, zihinsel engelli çocuk sahibi annelerin yakın ilişki ve bağlılık desteği dışında tüm destek türlerinde, engeli olmayan çocuk sahibi annelere

kıyasla daha fazla desteğe ihtiyaç duydukları, sadece bilgi ve maddi destek alt boyutlarında engelli çocuk sahibi babaların normal çocuk sahibi babalara kıyasla daha çok desteğe ihtiyaç duydukları saptanmıştır.

Duygun ve Sezgin (2003) normal çocuk sahibi anneler ile zihinsel engelli çocuk sahibi annelerin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığını, ancak sosyal destekten yeterince yararlanamamanın yaşanan duygusal tükenmişlikle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Altuğ ve diğerleri (2006) araştırmalarında zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin yeterli düzeyde sosyal destek alamadıklarını, çevreden aldıkları sosyal desteği yetersiz bulan ailelerin daha fazla yaşam sorunu belirttiklerini ve çocuklarının geleceğine ilişkin yoğun kaygı yaşadıklarını ortaya koymuşlardır. Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadığı güçlükler incelendiğinde, ailelerin yaklaşık yarısının çocuğun olası kaza ya da yaralanma korkusunu sürekli taşıdığı, %45.5'inin tedavi sürecinde güçlüklerle karşılaştığı ve %41.8'inin çocuğun kontrolünde zorlandığı sonucuna ulaşmışlardır.

Gölmüş-Erhan'ın (2005) çalışmasında zihinsel engelli çocuk sahibi annelerin karamsarlık ve umutsuzluk algı düzeyleri ile annenin sosyal destek algısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğretilebilir düzeyde zihinsel engelli çocuk sahibi annelerin diğer annelere kıyasla daha az oranda duygusal ve maddi destek aldıkları görülmüştür. Araştırmada annelerin öğrenim ve gelir düzeyine göre, sosyal destek algılarının farklılık gösterdiği; alt gelir ve öğrenim düzeyindeki annelerin daha az sosyal destek algıladıkları belirlenmiştir. Bulgulara göre çocuğun engel derecesinin artmasına bağlı olarak, annelerin duygusal destekten daha az yararlandıkları görülmüştür.

Görgü (2005) 3–7 yaş aralığında otistik çocuk sahibi annelerin depresyonları ile sosyal destek algı düzeyleri arasındaki ilişki ile bunları yordayabilecek değişkenleri araştırmıştır. Araştırmada 3–7 yaş aralığında otistik çocuk sahibi 165 anneye “Kişisel Bilgi Formu”, “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” ile “Beck Depresyon Ölçeği” uygulanmıştır. Otistik çocuk sahibi annelerin yaşının, medeni durumunun, çocuğun yaşının, cinsiyetinin, kaçınıcı çocuk olduğunun ve tanı konulma süresinin annelerin sosyal destek algı düzeyleri üzerinde etkili olmadığı bulunmuştur. Bununla birlikte annenin eğitim düzeyi, aylık geliri, bir işte çalışıyor olması, eşin eğitim düzeyi,

çocuk sayısı, çocukların bakım sorumluluğunu üstelenen kişi, bakıcı desteği alıp almama ve otizm derecesini algılama değişkenlerinin annelerin sosyal destek algı düzeyleri üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir.

Çürük (2008) araştırmasında zihinsel engelli çocuk sahibi annelerin karşılaştıkları sorunlar açısından kaygı ve sosyal destek düzeylerini incelemiştir. Araştırma ilkokul 1. ve 4. sınıfa gitmekte olan zihinsel engelli çocuk sahibi 151 anne ile yürütülmüştür. Annelere Kaygı ve Endişe Düzeyini Ölçme Aracı ile Aile Destek Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, 1. sınıfta çocuğu olan annelerin kaygı seviyelerinin, 4. sınıfta çocuğu olan annelerden daha yüksek olduğu, 4. sınıfta çocuğu olan annelerin Sosyal Destek toplam ve Duygusal Destek, Bakım Desteği alt boyut puanlarının 1. sınıfta çocuğu olan annelerden daha düşük olduğu saptanmıştır.

2.8.2. Yabancı Ülkelerde Yapılan Araştırmalar

Wild ve Rosenbloom (1985) araştırmasında engelli çocuğu olan ailelerin yardım alma durumları ve çocukların sergilediği klinik bulguları incelemiştir. Araştırma en az iki nörolojik ve sinir gelişim bozukluğuna sahip çocuğu olan 40 aileden oluşmaktadır. Araştırmada çocuklarda gözlenen en genel sorunun, zihinsel engel olduğu ve ailelerin en çok tıbbi bakıma, sosyal destek birimlerinin yardımına, genetik danışma hakkında bilgi desteğine gereksinim duydukları belirlenmiştir.

Margalit ve diğerleri (1991) çalışmalarında engelli çocuk sahibi ailelere sağlanan toplumsal desteğin etkilerini incelemiştir. Araştırma Kibutz olarak isimlendirilen kolektif çiftliklerde ve İsrail şehir merkezinde yaşayan engelli çocuk sahibi 91 aile ile gerçekleştirilmiştir. Bu gruplar, kontrol grubu olarak aynı yerleşim yerlerinden seçilen engeli bulunmayan çocuk sahibi ailelerle karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonuçları, çiftliklerde yaşayan ailelerin gereksinimlerinin karşılanmasında toplumun rol aldığını, ancak şehirde yaşayan ailelerin gereksinimlerini kendilerinin karşıladıklarını, gruplar kıyaslandığında ebeveynlere ait algılamada önemli oranda farklılıklar olduğunu göstermiştir.

Nachshen vd. (2005) gelişim geriliği olan ve olmayan çocuk sahibi ebeveynlerin desteklenmesine katkıda bulunan etmenleri incelemek amacıyla yaptıkları çalışmalarında ailenin uyum özelliklerini Mc. Cubbin ve Patterson'un çiftli ABCX ve tekli ABCX modelleri aracılığıyla incelemiştir. Modellerle gelişimsel geriliği olan

çocuk sahibi ebeveynlerin çoğunlukla normal çocuk sahibi ebeveynlerden sosyal destek sağladıkları belirlenmiştir.

Strachan (2005) çalışmasında 5-12 yaşlarında engelli çocuk sahibi babaların stresle baş etme durumlarını ve yaşam doyumlarında stresin etkilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada engelli çocuk sahibi 127 baba ile normal çocuğa sahip 84 babanın yaşam doyumu düzeyleri karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda engelli çocuk sahibi babaların normal çocuğa sahip babalara göre yaşam doyumu düzeylerinin daha düşük olduğu belirlenmiştir.

4. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde çalışmada kullanılacak olan araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin analizi, çalışmanın veri kaynakları, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi için kullanılan yöntemler açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışmada zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip aileler, yaşam doyumları, yaşam kaliteleri ve sosyal destek algıları açısından değerlendirilmiştir. Bu nedenle çalışmada tarama modeline dayalı betimsel yöntem uygulanmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

H1. Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin “Yaşam Doyumu” düzeyleri farklılık göstermektedir.

H2. Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin; “Aile Yaşam Kalitesi” toplam puanları ile “Aile Etkileşimi”, “Ebeveynlik”, “Duygusal Yeterlik”, “Fiziksel/finansal/materyal Yeterlik” ve “Yetersizliğe İlişkin Destek” alt boyutları puanları farklılık göstermektedir.

H3. Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin; “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” toplam puanları ile “Duygusal Destek”, “Sosyal Birliktelik Desteği”, “Bilgi Desteği” ve “Bakım Desteği” alt boyutları puanları farklılık göstermektedir.

H4. Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin; “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” toplam puanları ile “Duygusal Destek”, “Sosyal Birliktelik Desteği”, “Bilgi Desteği” ve “Bakım Desteği” alt boyutları puanları farklılık göstermektedir.

H5. Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin “Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD)” düzeyleri çocuğun annesi-babası olma durumlarına göre farklılık göstermektedir.

H6. Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin, “Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD)” düzeyleri çocuklarının engel derecesine göre farklılık göstermektedir.

H7. Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin “Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD)” düzeyleri başka çocuğa sahip olma durumlarına göre farklılık göstermektedir.

H8. Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin “Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD)” düzeyleri çalışma durumlarına göre farklılık göstermektedir.

H9. Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin “Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD)” düzeyleri ile gelirleri arasında ilişki vardır.

3.3. ARAŞTIRMA BÖLGESİNİN SEÇİMİ

Araştırma bölgesi olarak Ankara ili seçilmiştir. Ankara ilinin araştırma bölgesi olarak seçilmesinin nedeni;

-Bölgede üstün yetenekli öğrencilerin kayıtlı olup devam ettiği Bilim ve Sanat Merkezlerinin (BİLSEM) ve zihinsel engelli çocukların eğitsel tanılmasının yapıldığı Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin (RAM) bulunması,

-Bölgede istenilen özellikte ve yeterli sayıda üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğun bulunması,

-Araştırmacının kolay ulaşabileceği bir bölge olması ve uygulamanın daha kolay gerçekleştirilebilecek olmasıdır.

3.4. ÖRNEKLEM YÖNTEMİ VE ÖRNEKLEM SEÇİMİ

Araştırmanın evrenini Ankara ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak hizmet veren Bilim ve Sanat Merkezlerine devam eden çocuğa sahip aileler ile zihinsel engelli çocuğa sahip olup çocuklarının eğitsel değerlendirme ve tanılanmasını Rehberlik ve Araştırma

Merkezlerinde yapan aileler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini belirlemek için aykırı durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Zekânın gelişim eğrisinin iki ucunda bulunan iki grubun (üstün yetenekli ve zihinsel engelli) ebeveynleri araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Bilim ve Sanat Merkezlerine devam eden çocuklar, uluslararası geçerlilik ve güvenilirliği olan Türkiye norm çalışması ve adaptasyonu yapılmış zeka ölçeklerinin uygulanması sonucunda 130 ve üzeri puan alan üstün yetenekli çocuklardır. Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine eğitsel değerlendirme ve tanılama için başvurusu yapılan çocuklar ise yine uluslararası geçerliliği ve güvenilirliği olan Türkiye norm çalışmaları ve adaptasyon çalışmaları yapılmış zekâ ölçeklerinden toplam 69 ve altında puan alan zihinsel engelli tanısı almış çocuklardır. Çalışmanın örneklemini 137 kişi oluşturmaktadır.

3.5. VERİ TOPLAMA YÖNTEM VE ÖLÇME ARAÇLARI

3.5.1. Anket Formunun Hazırlanması

Veri toplamak amacıyla hazırlanan anket formu dört bölümden oluşmaktadır.

Ek 5’ de verilen anket formunun birinci kısmında üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip olma durumunun bazı farklılıklar göstereceği dikkate alınarak iki ayrı form oluşturulmuştur. Üstün yetenekli çocuğa sahip aileler için oluşturulan formda ailelerin sahip oldukları özelliklerin belirlenmesine yönelik (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, iş durumu, aile gelir durumu, çocuğun yaşı, ailede başka üstün yetenekli çocuk sahibi olmak gibi) sorular yer almakta; zihinsel engelli çocuğa sahip aileler için oluşturulan formda ise yaş, cinsiyet, eğitim durumu, iş durumu, aile gelir durumu, çocuğun yaşı, ailede başka engelli çocuğa sahip olma gibi sorular yer almaktadır.

Anketin ikinci bölümünde ailelerin yaşam doyumlarının tespit edilmesi amacı ile Deiner, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen “**Yaşam Doyumu Ölçeği-YDÖ**” kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Yetim (2003) tarafından yapılmış ve cronbach alpha güvenilirlik katsayısı $\alpha=0.86$ bulunmuştur. Yaşam Doyumu Ölçeği bir faktör, 5 madde ve “kesinlikle katılmıyorum (1)” ile “kesinlikle katılıyorum (7)” arasında değişen likert tipinde 7’li derecelendirmeden oluşan kendini değerlendirme ölçeğidir.

Anketin üçüncü bölümünde ailelerin yaşam kalitelerinin belirlenmesi için “**Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği**” kullanılmıştır. Summers ve arkadaşları koordinatörlüğündeki Kansas Üniversitesi Beach Aile ve Yetersizlik Merkezi (Beach Center on Disability, 2006) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçeye uyarlanması, geçerlik ve güvenirlik çalışması Meral ve Cavkaytar (2013) tarafından yapılmıştır. Özel gereksinimli çocuğa sahip olan aileler için geliştirilmiş, 25 madde beş alt boyuttan oluşan ve “hiç uygun değil (1)” ile “tamamen uygun (5)” arasında değişen beşli likert tipinde bir ölçektir. Ölçeğin alt boyutları;

1. Aile etkileşimi (1-7-10-11-12-18. maddeler),
2. Ebeveynlik (2-5-8-14-17-19. maddeler),
3. Duygusal yeterlik (3-4-6-9-13. maddeler),
4. Fiziksel/finansal/materyal yeterliği (15-16-20-21. maddeler) ve
5. Yetersizliğe ilişkin destek (22-23-24-25. maddeler) şeklindedir.

Cronbach alpha güvenirlik katsayısı ölçek toplamında $\alpha=0.92$, aile etkileşimi alt boyutunda $\alpha=0.81$, ebeveynlik alt boyutunda $\alpha=0.80$, duygusal yeterlik alt boyutunda $\alpha=0.71$, fiziksel/finansal/materyal yeterliği alt boyutunda $\alpha=0.81$, yetersizliğe ilişkin destek alt boyutunda ise $\alpha=0.82$ olarak bulunmuştur. Ölçek bireylerin “memnuniyet” durumuna ilişkin bilgiler vermektedir. Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği bütünü için alınabilecek en yüksek puan 125, en düşük puan ise 25 puandır. Ölçeğin toplam puanının ve alt boyut puanlarının artması yaşam kalitesindeki artış olarak kabul edilmektedir (Meral & Cavkaytar, 2013).

Anket formunun dördüncü bölümünde ailelerin sosyal destek algılarının belirlenmesi amacıyla “**Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği**” kullanılmıştır. Kaner (2003) tarafından geliştirilen Aile Destek Ölçeğinin zenginleştirilmesi çalışması kapsamında yine Kaner (2010) tarafından yapılan çalışmada ölçeğe nitel boyut ve bazı yeni maddeler eklenerek “Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği (YASDÖ)” geliştirilmiştir. Ölçek özel gereksinimli çocuğa sahip anne-babalar dikkate alınarak hazırlanmıştır. Yenilenmiş Anne-Baba Destek Ölçeği iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda (**Algılanan Sosyal Destek Düzeyi-ASDD**), farklı destekleri verecek birilerinin ne düzeyde var olduğu yani sosyal desteğin niceliksel boyutu, ikinci kısımda ise her bir maddedeki desteklerden hoşnut olma düzeyi (**Algılanan Sosyal Destekten**

Memnuniyet Düzeyi-ASDMD), yani sosyal desteklerin niteliksel boyutu değerlendirilmektedir. Ölçek 28 maddeden ve dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları;

1. Sosyal Birliklilik Desteği (3- 5- 8- 9- 14- 15- 18- 20- 24- 25. maddeler)
2. Bilgi Desteği (4- 16- 17- 19- 23- 26. maddeler)
3. Duygusal Destek (1- 6- 10- 11- 21- 22- 27- 28. maddeler)
4. Bakım Desteği (2- 7- 12- 13. maddeler) şeklindedir.

Ölçeğin algılanan sosyal desteği ölçeği niceliksel boyutunun toplamında cronbach alpha güvenilirlik katsayısı $\alpha=0.95$, algılanan sosyal desteğin memnuniyet düzeyini ölçen niteliksel boyutunun toplamında ise $\alpha=0.96$ bulunmuş olup, her iki boyutun alt boyutları olan Sosyal Birliklilik Desteği, ASDD $\alpha=0.90$, ASDMD $\alpha=0.93$; Bilgi Desteği, ASDD $\alpha=0.91$, ASDMD $\alpha=0.94$; Duygusal Destek, ASDD $\alpha=0.91$, ASDMD $\alpha=0.92$; Bakım Desteği, ASDD $\alpha=0.83$, ASDMD $\alpha=0.85$ olarak bulunmuştur (Kaner, 2010).

Yenilenmiş Anne-Baba Destek Ölçeği-YASDÖ maddeleri iki ayrı şekilde puanlanmaktadır.

Algılanan Sosyal Destek Düzeyi-ASDD: anne-babaların ne tür desteklere ne derece sahip oldukları belirlenmektedir. Bunun için ebeveynlerden ölçekteki maddelere her zaman var (4 puan), bazen var (3 puan), nadiren var (2 puan) ve hiç yok (1 puan) seçeneklerinden birini seçerek cevap vermeleri beklenmektedir.

Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi-ASDMD: kendilerine destek veren kişilerin bu desteklerinden ne derece doyum aldıkları belirlenmektedir. Bu nedenle ebeveynler aynı ifadeyle ilgili olarak “Bu destekten ne kadar memnunsunuz?” sorusuna, çok memnunum (4 puan), memnunum (3 puan), biraz memnunum (2 puan), hiç memnun değilim (1 puan) seçeneklerine göre cevap vermektedirler (Kaner, 2010).

Araştırmada kullanılan ölçeklerin sahiplerinden kullanım için gerekli izinler alınmıştır (Ek 4). Ayrıca araştırmada kullanılan ölçeklere ait güvenilirlik katsayıları bu araştırma içinde hesaplanmış ve Tablo 1’de gösterilmiştir. Tablo 1’de ölçekler ve alt boyutlarına ait iç tutarlılık değerleri verilmiştir. Değerler .68 ile .96 arasında değişmektedir. Sadece Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyinin “Bilgi Desteği” alt boyutu iç

tutarlılık değeri .70'in altındadır. Diğer tüm ölçek ve alt boyutlar .70'in üzerinde değerler almıştır. Bu bakımdan iç tutarlılıkların yeterli olduğu ifade edilebilir.

Tablo 1. Kullanılan Ölçek ve Alt Boyutlarının Güvenirlik Katsayıları

ÖLÇEKLER	Cronbach α
YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ-YDÖ	.89
AİLE YAŞAM KALİTESİ ÖLÇEĞİ-AYKÖ VE ALT BOYUTLARI	
Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği Toplam	.94
Aile etkileşimi	.82
Ebeveynlik	.82
Duygusal yeterlik	.72
Fiziksel/finansal/materyal yeterliği	.84
Yetersizliğe ilişkin destek	.82
YENİLENMİŞ ANNE-BABA SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ-YASDÖ VE ALT BOYUTLARI	
Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD) Toplam	.96
Sosyal Birliktelik Desteği	.92
Bilgi Desteği	.91
Duygusal Destek	.90
Bakım Desteği	.81
Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD) Toplam	.92
Sosyal Birliktelik Desteği	.76
Bilgi Desteği	.68
Duygusal Destek	.92
Bakım Desteği	.84

3.5.2. Anket Formunun Uygulanması

Anket formu oluşturulduktan sonra Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulundan gerekli izin alınmış (Ek 2) ve geliştirilen anket formunun işlerliğinin saptanması amacıyla, anket formu 26 ebeveyn üzerinde (13 zihinsel engelli çocuğa sahip aile ve 13 üstün yetenekli çocuğa sahip aile) uygulanmış ve alınan cevaplar doğrultusunda anket formu düzenlenmiştir. Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak Ankara da hizmet veren Bilim ve Sanat Merkezlerine ve Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine izin yazıları gönderilmiş ve aynı zamanda yapılmak istenen çalışma hakkında bilgi verilmiştir (Ek 3). Araştırma verileri, araştırmacının hazırlamış olduğu anket formuna bağlı kalınarak, Bilim ve Sanat Merkezlerine (BİLSEM) devam eden ve Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine (RAM) eğitsel değerlendirme ve tanılama için başvuran ailelere

uygulanarak elde edilmiştir. Öğrencilerin velilerinden çalışmayı kabul edenlerle iletişime geçilerek, yüz yüze görüşmeyi kabul eden anne veya babalar ile birebir, kabul etmeyenler için ise anketlerin dağıtılıp, doldurulduktan sonra toplanması sonucunda elde edilmiştir. Veri toplama işlemi 30.09.2016-30.01.2017 tarihleri arasında araştırmacı tarafından yürütülmüştür.

3.5.3. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS istatistik paket programına göre değerlendirilmiş ve analiz edilmiştir. Test sonuçlarında elde edilen p değerleri %95 güven düzeyinde ve $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen verileri analiz etmeden önce veriler analize hazırlanmıştır. Toplam puanlar alınmış, daha sonra puanlar Z standart puanına çevrilerek uç değer incelemesi yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda uç değer tespit edilmemiştir. Daha sonra normallik testi yapılmıştır. Normal dağılıma uygunluğunun analizi için Kolmogorov-Smirnov testi yapılmış, histogram grafikleri ve çarpıklık değerleri incelenmiştir.

Üstün yetenekli çocuğa sahip ebeveynlerin normallik testi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde, Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna göre üstün yetenekli çocuğu bulunan ailelerin Yaşam Doyumu Ölçeği, Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği toplam ve Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği duygusal yeterlik alt boyutu puanlarının normal dağıldığı ($p > .05$), diğer puanların ise normal dağılmadığı görülmektedir ($p < .05$). Ancak sadece Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına göre karar verilmemektedir. Normalliği test etmek için ayrıca histogram grafikleri ve çarpıklık değerleri de incelenmiştir. Çarpıklık değerlerinin -1.96 ile +1.96 arasında değiştiği görülmüş ve puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Aileler İçin Normallik Testi Sonuçları

Ölçekler	N	\bar{X}	ss	Ortanca	Min.	Mak.	Kolmogorov-Smirnov	p	Çarpıklık
YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ-YDÖ	64	24.30	5.72	25	10	34	.11	.061	-.71
AİLE YAŞAM KALİTESİ ÖLÇEĞİ-AYKÖ TOPLAM	64	106.13	10.23	106	78	124	.08	.200	-.48
Aile Etkileşimi	64	26.32	2.73	27	18	30	.15	.001	-.87
Ebeveynlik	64	25.75	3.05	26	17	30	.12	.025	-.69
Duygusal Yeterlik	64	15.84	2.48	16	10	20	.09	.200	-.20
Fiziksel/finansal/materyal Yeterliği	64	22.05	2.43	22	15	25	.14	.002	-.70
Yetersizliğe İlişkin Destek	64	16.17	2.22	16	12	20	.17	.000	.26
ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYİ-ASDD TOPLAM	64	92.56	14.49	96	46	112	.16	.001	-1.40
Sosyal Birliktelik	64	32.57	5.30	33	16	40	.17	.000	-1.33
Bilgi Desteği	64	18.27	4.27	19	7	24	.13	.015	-.50
Duygusal Destek	64	27.95	4.35	28	14	33	.17	.000	-1.49
Bakım Desteği	64	13.76	2.45	14	5	16	.18	.000	-1.37
ALGILANAN SOSYAL DESTEKTEN MEMNUNİYET DÜZEYİ-ASDMD TOPLAM	64	88.57	16.51	91	42	134	.17	.005	-.59
Sosyal Birliktelik	64	31	5.76	32	16	40	.15	.002	-.82
Bilgi Desteği	64	17.57	6.00	18	7	50	.13	.014	2.34
Duygusal Destek	64	26.73	4.78	27	14	32	.14	.003	-.97
Bakım Desteği	64	13.27	2.78	14	4	16	.16	.000	-1.26

Zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin normallik testi sonuçları Tablo 3’de verilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde, Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna göre zihinsel engelli çocuğu bulunan ailelerin Yaşam Doyumu Ölçeği, Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği duygusal yeterlik alt boyutu, Algılanan Sosyal Destek Düzeyi toplam, Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi toplam ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi sosyal birliktelik ve bakım desteği alt boyutları puanlarının normal dağıldığı ($p > .05$), diğer puanların ise normal dağılmadığı görölmektedir ($p < .05$). Ancak sadece Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna göre karar verilmemekte, histogram ve çarpıklık değerleri de incelenmiştir. Çarpıklık değerlerinin -1.96 ile +1.96 arasında olması verilerin normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanmaktadır ve katılımcıların puanlarının çarpıklık değerleri de bu iki değer arasındadır. Bu durum katılımcıların puanlarının normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Aileler İçin Normallik Testi Sonuçları

Ölçekler	n	\bar{X}	ss	Ortanca	Min.	Mak.	Kolmogorov-Smirnov	p	arpıklık
YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ-YDÖ	73	18.42	7.27	18	5	34	.09	.200	.18
AİLE YAŞAM KALİTESİ ÖLÇEĞİ-AYKÖ TOPLAM	73	94.06	18.17	96	26	124	.12	.009	-1.22
Aile Etkileşimi	73	23.79	4.23	24.50	7	30	.16	.000	-1.16
Ebeveynlik	73	23.24	4.66	24	6	30	.16	.000	-1.53
Duygusal Yeterlik	73	14.36	3.66	14	4	20	.10	.053	-.70
Fiziksel/finansal/materyal Yeterliği	73	17.64	4.90	18	5	25	.11	.024	-.57
Yetersizliğe İlişkin Destek	73	15.03	3.33	16	4	20	.18	.000	-1.06
ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYİ-ASDD TOPLAM	73	81.67	20.65	84.50	30	112	.10	.069	-.65
Sosyal Birliktelik	73	27.76	7.92	29	10	40	.12	.012	-.56
Bilgi Desteği	73	17.99	4.87	19	6	24	.13	.006	-.74
Duygusal Destek	73	24.22	6.22	25.50	9	32	.14	.001	-.76
Bakım Desteği	73	11.69	3.57	12	4	16	.13	.004	-.46
ALGILANAN SOSYAL DESTEKTEN MEMNUNİYET DÜZEYİ-ASDMD TOPLAM	73	78.01	21.66	80.50	28	137	.08	.200	-.24
Sosyal Birliktelik	73	27.32	9.60	27	10	74	.10	.050	1.30
Bilgi Desteği	73	17.00	4.77	18	6	24	.11	.041	-.55
Duygusal Destek	73	22.72	6.16	24	8	32	.12	.008	-.63
Bakım Desteği	73	10.97	3.44	11	4	16	.10	.054	-.28

İlgili verilerin analizinde varsayımların sağlanıp sağlanmadığı ve verilerin yapısı göz önünde bulundurularak uygulanacak teste karar verilerek, sürekli verilerin tanımlayıcı istatistikleri ortalama (\bar{X}) \pm standart sapma (ss) şeklinde, kategorik verilerin tanımlayıcı istatistikleri kişi sayısı (n) ve yüzde (%) şeklinde gösterilmiştir. İlk olarak katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesi için betimsel istatistikler yapılmış ve frekans tabloları hazırlanmıştır. Daha sonra katılımcıların Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği maddelerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi için *Bağımsız Gruplar için t Testi* yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, yedinci hipotezlerine yanıt vermek amacıyla *Bağımsız Gruplar için t Testi* yapılmıştır. Altıncı araştırma hipotezine yanıt vermek amacıyla *Kruskal Wallis H Testi* yapılmıştır. Çünkü yüksek düzeyde zihinsel engelli çocuğu bulunan sadece 6 kişi bulunmaktadır ve bu kadar az sayıyla parametrik bir test yapmak mümkün olmamıştır. Araştırmanın sekizinci hipotezine yanıt vermek amacıyla üstün yetenekli çocuğa sahip aileler için *Mann Whitney U Testi*, zihinsel engelli çocuğa sahip aileler için ise *Bağımsız Gruplar için t Testi* yapılmıştır. Üstün yeteneklilerde çalışmayan sadece 12 kişi bulunduğu için parametrik bir test yapılamamıştır. Araştırmanın dokuzuncu hipotezine yanıt vermek amacıyla üstün yetenekli çocuğa sahip aileler için *Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı*, zihinsel engelli çocuğa sahip aileler için ise *Spearman Korelasyon Katsayısı* hesaplanmıştır.

3.6. SAYILTILAR

Araştırmaya katılan velilerin ölçme araçlarına yanıt verirken gerçek duygu ve düşüncelerini samimi olarak yansıttıkları varsayılmaktadır.

3.7. SINIRLILIKLAR

Araştırma velilere uygulanan ölçeklerle ve çalışılan 137 kişilik veli grubu ile sınırlıdır.

4. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde; zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin sosyo-demografik bilgilerinin yanı sıra yaşam doyumları, yaşam kaliteleri ve sosyal destek algılarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır.

4.1. Aileler Hakkında Genel Bilgiler

Araştırmaya katılan ailelerin sosyo-demografik özelliklerine ait frekans, yüzde ve ortalama dağılımları Tablo 4’de verilmiştir. Tablo 4’e göre araştırmaya katılanların %46.7’si (n=64) üstün yetenekli, %53.3’ü (n=73) zihinsel engelli çocuğun velisidir. Katılımcıların yaşları 22-62 yaş aralığında olup ortalama yaşları genel olarak $\bar{X} = 40.79$ (ss=6.82), üstün yetenekli çocukların velilerinin yaş ortalaması $\bar{X} = 40.58$ (ss=4.56) iken, zihinsel engelli çocukların velilerinin yaş ortalaması $\bar{X} = 40.97$ ’dir (ss=8.35). Ailelerin gelirleri 350TL-15.000TL aralığında olup, gelir ortalaması genel olarak $\bar{X} = 3814.37$ TL’dir (ss=3043.30). Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin gelir ortalaması $\bar{X} = 6158.73$ TL (ss=2937.24) iken, zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin gelir ortalaması $\bar{X} = 1763.06$ TL’dir (ss=895.62). Gelir ortalamalarının birbirinden çok farklı olduğu görülmektedir. Çocukların yaşı 2-17 yaş arasında olup, ortalama çocuk yaşı $\bar{X} = 10.80$ (ss=2.83), üstün yetenekli çocukların yaş ortalaması $\bar{X} = 10.02$ (ss=1.63), zihinsel engelli çocukların yaş ortalaması ise $\bar{X} = 11.49$ (ss=3.42) yaş olarak hesaplanmıştır. Araştırmaya katılanların %62.8’inin anne, %37.2’sinin ise baba olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %24.1’i üstün yetenekli çocuğun annesi, %22.6’sı babası, %38.7’si zihinsel engelli çocuğun annesi, %14.6’sı ise babasıdır. Araştırmaya katılan ebeveynler arasında üniversite mezunu olanlar önde gelmekte olup (%43.1) bunu ortaokul (%31.4) ve lise (%13.9) mezunu olanlar izlemektedir. Üstün yetenekli çocuğa sahip ebeveynler arasında üniversite mezunu (%40.9) olanlar önde gelmekte olup bunu lise (%5.1) ve ilkokul (%0.7) mezunu olanlar izlemekte iken, zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynler arasında ilkokul mezunu (%30.7) olanlar önde gelmekte olup bunu ortaokul (%10.2) ve lise (%8.8) mezunu olanlar izlemektedir. Ailelerin yarısından fazlası (%52.7) çalışmakta, %43.1’i çalışmamakta, %5.8’i ise emeklidir. Üstün yetenekli

çocuğu olan ailelerde çalışanlar önde gelirken (n=47, %34.3), zihinsel engelli çocuğu olan ailelerde çalışmayanlar (n=44, %32.4) önde gelmektedir. Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin büyük çoğunluğunun çocuğu (n=52, %81.3) genel yetenek, 7 ailenin çocuğu (%10.9) resim, 5 ailenin çocuğu (%7.8) ise müzik alanında yeteneklidir. Ailelerin yarıdan fazlası (n=33, %51.6) 1 yıl ve daha az, %40.6'sı (n=26) 2 yıl, %7.8'i (n=5) ise 3 yıldır üstün yetenekli çocuklarına Bilim Sanat Merkezinde eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Tablo 5 incelendiğinde zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin çoğunluğunun (n=44, %60.3) hafif düzeyde zihinsel engelli, %30.1'inin (n=22) orta, %8.2'sinin (n=6) ise ağır düzeyde zihinsel engelli çocuğa sahip olduğu belirlenmiştir. Engelli çocuğun eğitim alma süresine göre bakıldığında ailelerin yarısı (n=37, %50.7) 4 yıl ve daha fazla, %20.5'i (n=15) 2 yıl, %16.4'ü (n=12) 3 yıl, %12.3'ü (n=9) ise 1 yıl ve daha az süredir çocuklarına eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Ailelerin çoğunluğu (%70.1) başka çocuğa sahip iken %29.2'sinin başka çocuğu bulunmamaktadır. Hem üstün yetenekli (%32.1) hem de zihinsel engelli (%38.0) çocuğa sahip ailelerde başka çocuğu olanlar önde gelmektedir. Ailelerin yarıdan fazlasının (%57.6) diğer çocuk sayısı 1'dir. Üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerde diğer çocuk sayısının 1 olduğunu belirtenler (%36.0) önde gelirken, zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerde 2 olduğunu belirtenler (%25.8) önde gelmektedir. Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin büyük çoğunluğunun (%84.4) başka üstün yetenekli çocuğu bulunmamakta, zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin büyük çoğunluğunun da (%82.7) başka zihinsel engelli çocuğu bulunmamaktadır. Çocukların tamamına yakınının (%96.4) bakıcı desteği almadığı belirlenmiştir. Hem üstün yetenekli (%43.8) hem de zihinsel engelli (%52.6) çocuğa sahip ailelerde bakıcı desteği almadığını belirtenler önde gelmektedir(Tablo4).

4.2. Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeğine Yönelik İfadelere Katılım Durumları

Tablo 5’de üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumu ifadelerine katılma düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin *t* testi sonuçları yer almaktadır. Ailelerin yaşam doyumuna yönelik ifadeler katılma düzeylerine ilişkin ortalama puanları incelendiğinde; tüm ifadelerde üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarının zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarından istatistiksel olarak anlamlı ($p<.05$) şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur (Tablo 5).

Tablo 5. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumuna Yönelik İfadelere Katılma Düzeylerine İlişkin Ortalama Puanlarının Dağılımı

YAŞAM DOYUMU İFADELERİ (YDÖ)		Üstün Yetenekli n=64		Zihinsel Engelli n=73		<i>t</i>
		\bar{X}	ss	\bar{X}	ss	
1	Hayatım birçok yönden idealimdekine yakın	4.92	1.30	3.32	1.58	6.52***
2	Hayat şartlarım mükemmel	4.50	1.36	3.33	1.67	4.53***
3	Hayatımdan memnunum	5.25	1.25	4.25	1.86	3.74***
4	Hayattan şimdiye kadar istediğim önemli şeyleri elde ettim	5.30	1.09	3.78	1.95	5.69***
5	Eğer hayata yeniden başlasaydım hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.	4.33	1.65	3.62	2.06	2.24*

* $p<.05$, ** $p<.01$, *** $p<.001$

Tablo 6’de üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin aile yaşam kalitesi ifadelerine katılma düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin *t* testi sonuçları yer almaktadır. Ailelerin aile yaşam kalitesine yönelik ifadeler katılma düzeylerine ilişkin ortalama puanları incelendiğinde; “Aile üyelerim, destek görebilecekleri arkadaşlara ya da kişilere sahiptir (madde 4)”, “Aile üyelerim, kendi ilgi alanlarını takip edebilecek yeterli zamana sahiptir (madde 9)”, “Yetersizliği olan (özürlü, engelli) aile üyemiz okulda ya da işyerinde hedeflerini gerçekleştirmek için desteğe sahiptir (madde 22)” ve “Yetersizliği olan (özürlü, engelli) aile üyemiz arkadaşlar edinmek için desteğe sahiptir (madde 24)” ifadeleri hariç diğer tüm ifadelerde üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarının zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarından istatistiksel olarak anlamlı ($p<.05$) şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile Yaşam Kalitesine Yönelik İfadelere Katılım Düzeylerine İlişkin Ortalama Puanlarının Dağılımı

AİLE YAŞAM KALİTESİ İFADELERİ (AYKÖ)		Üstün Yetenekli n=64		Zihinsel Engelli n=73		t
		\bar{X}	ss	\bar{X}	ss	
1	Ailem birlikte vakit geçirmekten hoşlanır.	4.53	0.69	4.16	0.94	2.62**
2	Ailemdeki yetişkinler çocukların kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenmelerine yardımcı olur.	4.22	0.79	3.82	1.07	2.49*
3	Ailem stresten kurtulabilmemiz için gereken desteği sağlar.	4.34	0.80	3.66	1.27	3.82***
4	Aile üyelerim, destek görebilecekleri arkadaşlara ya da kişilere sahiptir.	4.14	0.92	3.95	1.05	1.16
5	Aile üyelerim, çocukların okul ödevlerine ve etkinliklerine yardımcı olur.	4.20	1.10	3.78	1.07	2.27*
6	Aile üyelerim, bulunmaları gereken yerlere gidebilmek için kendilerine ait bir ulaşım aracına sahiptir.	4.42	0.97	3.30	1.59	5.05***
7	Aile üyelerim, birbirleriyle her konuda çekinmeden, açıkça konuşur.	4.25	0.76	3.86	1.07	2.46*
8	Ailemdeki yetişkinler, çocuklara diğer bireylerle (arkadaşlar, komşular vs.) nasıl geçineceklerini öğretir.	4.41	0.73	4.12	0.94	1.98*
9	Aile üyelerim, kendi ilgi alanlarını takip edebilecek yeterli zamana sahiptir.	3.67	0.94	3.51	1.14	0.92
10	Ailem problemleri birlikte çözer.	4.20	0.72	3.89	1.02	2.09*
11	Aile üyelerim, amaçlarına ulaşmada birbirlerini destekler.	4.52	0.64	3.95	1.04	3.91***
12	Aile üyelerim birbirlerine olan sevgi ve ilgilerini gösterir.	4.52	0.59	3.99	0.96	3.92***
13	Ailem, tüm aile üyelerinin özel gereksinimlerini karşılayacak ulaşılabilir dış desteğe sahiptir.	3.75	1.07	3.27	1.29	2.36*
14	Ailemdeki yetişkinler çocuklara doğru kararlar almayı öğretirler.	4.31	0.61	3.85	1.02	3.26**
15	Ailem ihtiyaç duyduğunda sağlık hizmetlerinden faydalanabilecek ekonomik güce sahiptir.	4.47	0.62	3.63	1.25	5.06***
16	Ailem masraflarımızı karşılayacak ekonomik güce sahiptir.	4.55	0.64	3.47	1.28	6.36***
17	Ailemdeki yetişkinler, çocukların hayatlarındaki diğer kişileri (arkadaş, öğretmen vs.) tanırlar.	4.42	0.69	4.03	0.94	2.82**
18	Ailem hayatın iniş çıkışlarıyla baş edebilir.	4.36	0.60	3.95	0.88	3.24***

19	Ailemdeki yetişkinler, ailedeki her çocuğun bireysel ihtiyaçlarıyla ilgilenecek zamana sahiptir.	4.25	0.73	3.64	1.15	3.73***
20	Ailem ihtiyaç duyduğunda dış bakımı yaptırabilecek ekonomik güce sahiptir.	4.36	0.70	3.27	1.37	5.95***
21	Aile üyelerim evde, işte, okulda ve komşularımızda kendini güvende hisseder.	4.28	0.60	3.93	0.85	2.79**
22	Yetersizliği olan (özürlü, engelli) aile üyemiz okulda ya da işyerinde hedeflerini gerçekleştirmek için desteğe sahiptir.	3.89	0.82	3.65	0.98	1.54
23	Yetersizliği olan (özürlü, engelli) aile üyemiz evde hedeflerini gerçekleştirmek için desteğe sahiptir.	4.25	0.67	3.92	0.95	2.38*
24	Yetersizliği olan (özürlü, engelli) aile üyemiz arkadaşlar edinmek için desteğe sahiptir.	3.95	0.84	3.73	1.04	1.41
25	Ailem, yetersizliği olan (özürlü, engelli) aile üyemize yönelik hizmet ve destek sunan hizmet sağlayıcılarla iyi ilişkiler içindedir.	4.05	0.72	3.70	1.00	2.34*

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 7’de üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yenilenmiş anne-baba sosyal destek ifadelerine katılma düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin t testi sonuçları yer almaktadır. Ailelerin algılanan sosyal destek düzeyine (ASDD) yönelik ifadeler katılma düzeylerine ilişkin ortalama puanları incelendiğinde; “Çocuğumun özellikleri, gelişimi ve eğitimi hakkında bana bilgi verecek birileri var (madde 4)”, “Acil bir işim çıktığında, çocuğuma göz kulak olacak birileri var (madde 7)”, “Çocuğumun eğitimi hakkında bana bilgi verecek birileri var (madde 16)”, “İhtiyacım olduğunda, öğretmen, danışman, yönetici gibi bana yardımcı olacak birileri var (madde 17)”, “Çocuğuma nasıl davranmam gerektiği konusunda bana yol gösterecek birileri var (madde 19)”, “Yardıma ihtiyaç duyduğumda, bana yardımcı olacağına güvendiğim birileri var (madde 22)” ve “Çocuğumun nasıl gelişip büyüyeceği hakkında beni bilgilendirecek, tavsiyelerde bulunacak birileri var (madde 23)” ifadeleri hariç diğer tüm ifadelerde üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarının zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarından istatistiksel olarak anlamlı ($p < .05$) şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 7).

Ailelerin algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyine (ASDMD) yönelik ifadeler katılma düzeylerine ilişkin ortalama puanları incelendiğinde; “Çocuğumun özellikleri, gelişimi ve eğitimi hakkında bana bilgi verecek birileri var (madde 4)”, “Hoşlandığım

şeyleri yapmak için kendime zaman ayırmamı sağlayan birileri var (madde 8)”, “Çocuğumun eğitimi hakkında bana bilgi verecek birileri var (madde 16)”, “Çocuğuma nasıl davranmam gerektiği konusunda bana yol gösterecek birileri var (madde 19)”, “Çocuğumun nasıl gelişip büyüyeceği hakkında beni bilgilendirecek, tavsiyelerde bulunacak birileri var (madde 23)” ve “Çocuğuma nasıl beceri öğreteceğimi bana öğreten, gösteren birileri var (madde 26)” ifadeleri hariç diğer tüm ifadelerde üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarının zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarından istatistiksel olarak anlamlı ($p<.05$) şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur(Tablo7).

Tablo 7. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeğine Yönelik İfadelere Katılım Düzeylerine İlişkin Ortalama Puanlarının Dağılımı

YENİLENMİŞ ANNE-BABA SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ İFADELERİ (YASDÖ)		Algılanan Sosyal Destek Düzeyi-ASDD				<i>t</i>	Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi-ASDMD				<i>t</i>
		Üstün Yetenekli n=64		Zihinsel Engelli n=73			Üstün Yetenekli n=64		Zihinsel Engelli n=73		
		\bar{X}	SS	\bar{X}	SS		\bar{X}	SS	\bar{X}	SS	
1	Güç durumda olduğumda, bana gerçekten yardım edeceğine inandığım birileri var.	3.67	0.74	2.88	1.14	4.90***	3.45	0.77	2.64	1.03	5.22***
2	Çocuğumun bakımında bana yardımcı olacak birileri var.	3.39	0.87	2.63	1.21	4.27***	3.23	0.94	2.42	1.07	4.73***
3	Kendim için hedefler/amaçlar oluşturmama yardım edecek birileri var.	3.20	0.78	2.56	1.12	3.93***	2.94	0.87	2.56	1.05	2.28*
4	Çocuğumun özellikleri, gelişimi ve eğitimi hakkında bana bilgi verecek birileri var.	3.02	0.84	3.04	1.02	-0.16	3.27	4.00	2.77	0.96	0.97
5	Hedeflerime/amaçlarıma ulaşmamda bana destek olacak birileri var.	3.16	0.91	2.70	1.11	2.64**	2.97	0.89	2.56	1.00	2.52*
6	Konuşmak ihtiyacı duyduğumda, beni gerçekten dinleyeceğine inandığım birileri var.	3.47	0.69	3.12	0.99	2.38*	3.33	0.78	2.96	1.00	2.44*
7	Acil bir işim çıktığında, çocuğuma göz kulak olacak birileri var.	3.48	0.78	3.26	1.04	1.44	3.39	0.83	3.05	1.03	2.12*
8	Hoşlandığım şeyleri yapmak için kendime zaman ayırmamı sağlayan birileri var.	2.92	0.80	2.59	1.10	2.03*	2.73	0.91	3.04	4.99	-0.51

9	Yaşamımda sinemaya, tiyatroya ve maça gitmek, televizyon izlemek, alışverişe çıkmak, gezmeye dışarı çıkmak, piknik yapmak gibi etkinlikleri birlikte yapabileceğim birileri var.	3.34	0.72	2.82	1.04	3.44***	3.20	0.76	2.71	0.96	3.33***
10	Birlikte olduğumuzda, kendimi gerçekten rahat hissettiğim birileri var.	3.63	0.65	3.01	0.99	4.30***	3.44	0.75	2.75	0.95	4.68***
11	Bana bir birey, bir insan olarak değer verdiğini hissettiğim birileri var.	3.59	0.63	3.11	0.94	3.58***	3.47	0.73	2.89	0.98	3.94***
12	Hasta olduğumda benimle ilgilenecek birileri var.	3.56	0.71	3.05	1.07	3.32***	3.41	0.75	2.84	1.04	3.71***
13	Gece dışarı çıkmam gerektiğinde, çocuğumu bırakabileceğim birileri var.	3.36	0.82	2.71	1.18	3.75***	3.28	0.86	2.63	1.15	3.78***
14	Sarıлма, öpme, dokunma gibi sevgi görme ihtiyacı duyduğumda bunu karşılayacak birileri var.	3.61	0.58	3.01	1.03	4.22***	3.45	0.64	2.89	1.03	3.87***
15	Gelecekle ilgili planlar yaparken görüşlerinden yararlanabileceğim birileri var.	3.42	0.69	2.92	1.01	3.45***	3.22	0.70	2.73	0.99	3.39***
16	Çocuğumun eğitimi hakkında bana bilgi verecek birileri var.	3.19	0.83	3.11	0.97	0.51	2.97	0.87	2.88	1.03	0.57
17	İhtiyacım olduğunda, öğretmen, danışman, yönetici gibi bana yardımcı olacak birileri var.	3.13	0.74	3.00	0.96	0.86	2.84	0.84	2.82	0.92	0.14*
18	Yaptığım işlere değer verdiklerini hissettiren birileri var.	3.36	0.67	2.93	0.96	3.04**	3.22	0.72	2.85	1.00	2.48*
19	Çocuğuma nasıl davranmam gerektiği konusunda bana yol gösterecek birileri var.	3.05	0.78	3.04	0.96	0.03	2.86	0.85	2.92	0.95	-0.38
20	Boş zamanlarımda birlikte bir şeyler yapmayı teklif eden birileri var.	3.17	0.77	2.66	1.03	3.34***	3.13	0.77	2.63	1.03	3.21**
21	Çok üzgün olduğumda, beni teselli edeceğine inandığım birileri var.	3.39	0.73	2.89	1.02	3.33***	3.22	0.79	2.85	1.05	2.35*

22	Yardıma ihtiyaç duyduğumda, bana yardımcı olacağına güvendiğim birileri var.	3.42	0.73	3.10	1.39	1.75	3.33	0.76	2.82	0.99	3.38***
23	Çocuğumun nasıl gelişip büyüyeceği hakkında beni bilgilendirecek, tavsiyelerde bulunacak birileri var.	3.08	0.90	2.90	1.04	1.05	2.89	0.96	2.81	1.04	0.48
24	Çok özel şeylerimi konuşabileceğim birileri var.	3.20	0.88	2.66	1.18	3.09**	3.17	0.86	2.53	1.14	3.71***
25	Bana yapıcı eleştirilerde bulunan birileri var.	3.28	0.68	2.78	1.08	3.28***	3.09	0.77	2.68	1.10	2.54*
26	Çocuğuma nasıl beceri öğreteceğimi bana öğreten, gösteren birileri var.	2.89	0.91	2.82	0.98	0.43	2.81	0.91	2.75	1.02	0.36
27	Yaşamımdaki en önemli kararlarımı paylaşabileceğim birileri var.	3.45	0.77	2.99	1.02	3.03**	3.30	0.73	2.86	0.99	2.94**
28	Önemli bir karar vereceğim zaman ya da bir sorunumu çözeceğim zaman, bana tavsiyelerde bulunacak birileri var.	3.39	0.68	2.97	1.03	2.84**	3.27	0.74	2.81	0.99	3.07**

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

4.3. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması

Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin “Yaşam Doyumu” düzeylerinin karşılaştırılması amacıyla Bağımsız Gruplar için *t* Testi yapılmıştır. Analiz sonucu Tablo 8’de verilmiştir. Tablo 9 incelendiğinde, üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin “Yaşam Doyumu” ortalama puanları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($t_{(135)} = 5.41, p < .05$). Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin “Yaşam Doyumu” düzeyleri ($\bar{X} = 24.30$) zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin “Yaşam Doyumu” düzeylerinden ($\bar{X} = 18.29$) anlamlı olarak daha yüksektir. Diğer bir deyişle ailelerin üstün ya da zihinsel engelli çocuğa sahip olmaları yaşam doyumlarını etkilemektedir. Bu sonuca göre araştırmanın birinci hipotezi desteklenmektedir (Tablo 8).

Tablo 8. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu (YDÖ) Ortalama Puanlarının Dağılımı

Grup	N	\bar{X}	ss	sd	<i>t</i>	<i>p</i>
Üstün Yetenekli	64	24.30	5.67	135	5.41	.000
Zihinsel Engelli	73	18.29	7.31			

4.4. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile Yaşam Kalitelerinin Karşılaştırılması

Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin aile yaşam kalitelerinin karşılaştırılması amacıyla Bağımsız Gruplar için *t* Testi yapılmıştır. Yapılan *t*-testleri Tablo 9’da verilmiştir. Tablo 9 incelendiğinde; üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin, “Aile Yaşam Kalitesi” (AYKÖ) toplam ($t(135)=4.99, p < .05$), “Aile Etkileşimi” ($t(135)=4.30, p < .05$), “Ebeveynlik” ($t(135)=3.77, p < .05$), “Duygusal Yeterlik” ($t(135)=2.88, p < .05$), Fiziksel/finansal/materyal Yeterliği” ($t(135) = 6.93, p < .05$) ve “Yetersizliğe İlişkin Destek” ($t(135) = 2.32, p < .05$) alt boyutları ortalama puanlarının anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Tüm puan türlerinde üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanları zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarından yüksek bulunmuştur. Bu bulgu üstün yetenekli çocuğa sahip

ailelerin aile yaşam kalitelerinin tüm alt boyutlarıyla birlikte zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin aile yaşam kalitelerinden daha yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuca göre araştırmanın ikinci hipotezi desteklenmiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile Yaşam Kalitesi (AYKÖ) Ortalama Puanlarının Dağılımı

Ölçek	Grup	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
AİLE YAŞAM KALİTESİ ÖLÇEĞİ TOPLAM	Üstün	64	106.31	10.26	135	4.99	.000
	Zihinsel	73	93.97	18.05			
Aile Etkileşimi	Üstün	64	26.38	2.75	135	4.30	.000
	Zihinsel	73	23.79	4.20			
Ebeveynlik	Üstün	64	25.81	3.07	135	3.77	.000
	Zihinsel	73	23.25	4.63			
Duygusal Yeterlik	Üstün	64	15.91	2.51	135	2.88	.005
	Zihinsel	73	14.38	3.63			
Fiziksel/finansal/materyal Yeterliği	Üstün	64	22.08	2.43	135	6.93	.000
	Zihinsel	73	17.60	4.87			
Yetersizliğe İlişkin Destek	Üstün	64	16.14	2.22	135	2.32	.022
	Zihinsel	73	15.03	3.33			

4.5. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin “Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin (ASDD)” karşılaştırılması amacıyla Bağımsız Gruplar için *t* Testi kullanılmıştır. Analiz sonucu Tablo 10’da verilmiştir. Tablo 10 incelendiğinde; üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” toplam ($t_{(135)} = 3.81, p < .05$), “Duygusal Destek” ($t_{(135)} = 4.30, p < .05$), “Sosyal Birliktelik Desteği” ($t_{(135)} = 4.41, p < .05$) ve “Bakım Desteği” ($t_{(135)} = 4.14, p < .05$) alt boyutları ortalama puanlarının anlamlı farklılık gösterdiği, “Bilgi Desteği” ($t_{(135)} = .54, p > .05$) alt boyutu ortalama puanlarının ise anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir. Anlamlı farklılık gösteren tüm puan türlerinde üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanları daha yüksektir. Bu sonuca göre araştırmanın üçüncü hipotezi kısmen desteklenmektedir (Tablo 10).

Tablo 10. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Algılanan Sosyal Destek Düzeyi-ASDD Ortalama Puanlarının Dağılımı

Ölçek	Grup	N	\bar{X}	ss	sd	<i>t</i>	<i>p</i>
ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYİ-ASDD TOPLAM	Üstün	64	92.83	14.54	135	3.81	.000
	Zihinsel	73	81.27	20.78			
Duygusal Destek	Üstün	64	28.02	4.34	135	4.30	.000
	Zihinsel	73	24.07	6.32			
Sosyal Birliktelik Desteği	Üstün	64	32.67	5.32	135	4.41	.000
	Zihinsel	73	27.63	7.95			
Bilgi Desteği	Üstün	64	18.34	4.27	135	.54	.590
	Zihinsel	73	17.92	4.87			
Bakım Desteği	Üstün	64	13.77	2.45	135	4.14	.000
	Zihinsel	73	11.66	3.56			

Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin; “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeylerinin (ASDMD)” karşılaştırılması amacıyla Bağımsız Gruplar için *t* Testi yapılmıştır. Analiz sonucu Tablo 11’de verilmiştir. Tablo 11 incelendiğinde; üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” toplam puan ($t_{(134)} = 3.32, p < .05$), “Duygusal Destek” ($t_{(134)} = 4.38, p < .05$), Sosyal Birliktelik Desteği” ($t_{(135)} = 2.94, p < .05$) ve “Bakım Desteği” ($t_{(135)} = 4.46, p < .05$) alt boyutları puan ortalamalarının anlamlı farklılık gösterdiği, “Bilgi Desteği” ($t_{(135)} = .76, p > .05$) alt boyut puan ortalamalarının ise anlamlı olarak farklılık göstermediği görülmektedir. Anlamlı farklılık gösteren tüm puan türlerinde üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin puanları daha yüksektir. Bu sonuca göre araştırmanın dördüncü hipotezi kısmen desteklenmektedir (Tablo 11).

Tablo 11. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD) Ortalama Puanlarının Dağılımı

Ölçek	Grup	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
ALGILANAN SOSYAL DESTEKTEN MEMNUNİYET DÜZEYİ- ASDMD TOPLAM	Üstün	64	88.57	16.51	134	3.32	.001
	Zihinsel	73	77.67	21.71			
Duygusal Destek	Üstün	64	26.73	4.78	134	4.38	.000
	Zihinsel	73	22.59	6.22			
Sosyal Birliktelik Desteği	Üstün	64	31.13	5.81	135	2.94	.004
	Zihinsel	73	27.19	9.60			
Bilgi Desteği	Üstün	64	17.64	5.98	135	.76	.451
	Zihinsel	73	16.95	4.76			
Bakım Desteği	Üstün	64	13.31	2.78	135	4.46	.000
	Zihinsel	73	10.95	3.43			

4.6. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Çocuğun Annesi veya Babası Olma Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumu, aile yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeylerinin çocuğun annesi veya babası olma durumlarına göre karşılaştırılması amacıyla Bağımsız Gruplar için *t* Testi yapılmıştır. Analiz sonucu üstün yetenekli çocuğu bulunanlar için Tablo 12’de, zihinsel engelli çocuğu bulunanlar için ise Tablo 13’de verilmiştir. Tablo 12 incelendiğinde; üstün yetenekli çocuğa sahip anne ve babaların “Yaşam Doyumu” ($t_{(62)} = 1.52, p > .05$), “Aile Yaşam Kalitesi” ($t_{(62)} = .87, p > .05$), “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ($t_{(62)} = 1.93, p > .05$) ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” ($t_{(61)} = 1.82, p > .05$) ortalama puanları arasında anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir. Buna göre üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin “Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” konusundaki görüşleri çocuğun annesi ya da babası olmalarına göre farklılaşmamaktadır (Tablo 12).

Tablo 12. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Çocuğun Annesi veya Babası Olmalarına Göre Dağılımı

Ölçekler	Grup	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
YAŞAM DOYUMU	Annesi	33	25.33	5.85	62	1.52	.132
	Babası	31	23.19	5.34			
AİLE YAŞAM KALİTESİ	Annesi	33	107.39	9.50	62	.87	.389
	Babası	31	105.16	11.05			
ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYİ	Annesi	33	96.15	11.14	62	1.93	.059
	Babası	31	89.29	16.92			
ALGILANAN SOSYAL DESTEKTEN MEMNUNİYET DÜZEYİ	Annesi	33	92.12	13.20	61	1.82	.073
	Babası	31	84.67	18.99			

Tablo 13 incelendiğinde; zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babaların “Yaşam Doyumu” ($t(62) = -1.23, p > .05$), “Aile Yaşam Kalitesi” ($t(62) = -1.69, p > .05$), ve “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ortalama puanları ($t(62) = -1.81, p > .05$) arasında anlamlı farklılık bulunmadığı, “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” ($t(61) = -2.18, p < .05$) ortalama puanları arasında ise anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Babaların algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyi ortalama puanları ($\bar{X} = 86.45$) annelerin ortalama puanlarından ($\bar{X} = 74.36$) anlamlı olarak daha yüksektir. Buna göre ailelerin “Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi” ve “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” konusundaki görüşleri zihinsel engelli çocuğun annesi ya da babası olmalarına göre farklılaşmamaktadır. Ancak “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” zihinsel engelli çocuğun annesi ya da babası olmaya göre farklılaşmaktadır. Bu sonuca göre araştırmanın beşinci hipotezi kısmen desteklenmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doymu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Çocuğun Annesi veya Babası Olmalarına Göre Dağılımı

Ölçekler	Grup	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
YAŞAM DOYUMU	Annesi	53	17.64	7.55	71	-1.23	.221
	Babası	20	20	6.49			
AİLE YAŞAM KALİTESİ	Annesi	53	91.81	19.71	71	-1.69	.096
	Babası	20	99.70	11.14			
ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYİ	Annesi	53	78.98	22.15	71	-1.81	.076
	Babası	20	87.35	15.51			
ALGILANAN SOSYAL DESTEKTEN MEMNUNİYET DÜZEYİ	Annesi	53	74.36	21.13	71	-2.18	.033
	Babası	20	86.45	21.26			

4.7. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doymu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Çocuğun Engel Derecesine Göre Karşılaştırılması

Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam doymu, yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeylerinin çocuğun engel derecesine göre karşılaştırılması amacıyla Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Analiz sonucu Tablo 14’de verilmiştir. Tablo 14 incelendiğinde, ailelerin Yaşam Doymu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD)” düzeylerinin çocuklarının engel derecesine göre farklılaşmadığı görülmektedir ($p>.05$). Bu bulgu çocuğun engel derecesinin yaşam doyumunu, aile yaşam kalitesini, algılanan sosyal destek (ASDD) ve algılanan sosyal destekten memnuniyet (ASDM) düzeyini etkilemediği şeklinde de yorumlanabilir. Yukarıda bahsedilen psikolojik özelliklerle ilgili çocuğun hafif, orta ya da ağır zihinsel engele sahip olması fark etmeksizin anne babalar benzer düşünmektedir. Bu sonuca göre araştırmanın altıncı hipotezi desteklenmemiştir (Tablo 14).

Tablo 14. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile Yaşam Kalitesi, Yaşam Doyumu, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Çocuğun Engel Derecesine Göre Dağılımı

Ölçekler	Engel düzeyi	N	Sıra Ort.	sd	Ki-kare	p
YAŞAM DOYUMU	Hafif	44	36.20	2	2.60	.273
	Orta	22	40.27			
	Ağır	6	24.83			
AİLE YAŞAM KALİTESİ	Hafif	44	35.41	2	.63	.730
	Orta	22	39.39			
	Ağır	6	33.92			
ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYİ	Hafif	44	38.88	2	3.94	.139
	Orta	22	36.02			
	Ağır	6	20.83			
ALGILANAN SOSYAL DESTEKTEN MEMNUNİYET DÜZEYİ	Hafif	44	36.94	2	2.91	.233
	Orta	22	39.30			
	Ağır	6	23.00			

*Bir katılımcı çocuğunun engel derecesini belirtmemiştir.

4.8. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Başka Çocuğa Sahip Olma Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumu, yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeylerinin başka çocuğa sahip olma durumlarına göre karşılaştırılması amacıyla Bağımsız Gruplar için *t* Testi yapılmıştır. Analiz sonuçları üstün yetenekli çocuğa sahip aileler için Tablo 15’de, zihinsel engelli çocuğa sahip aileler için ise Tablo 16’da verilmiştir. Tablo 15 incelendiğinde; üstün yetenekli çocuğa sahip anne ve babaların “Yaşam Doyumu” ($t_{(61)} = 1.06, p > .05$), “Aile Yaşam Kalitesi” ($t_{(61)} = .53, p > .05$) ve “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ($t_{(61)} = 1.60, p > .05$) toplam puanları arasında başka çocuğa sahip olma durumlarına göre anlamlı farklılık bulunmadığı, “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” toplam puanları ($t_{(61)} = 3.06, p < .05$) arasında ise başka çocuğa sahip olma durumuna göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. İki ve daha fazla çocuğa sahip olan ailelerin

“Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” ortalama puanları ($\bar{X} = 92.44$) başka çocuğu olmayan ailelerin ortalama puanlarından ($\bar{X} = 79.32$) anlamlı olarak daha yüksektir. Bu sonuca göre, ailelerin “Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi” ve “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” konusundaki görüşleri iki ve daha fazla çocuğa sahip olma durumlarına göre farklılaşmamakta, “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” konusundaki görüşleri ise iki ve daha fazla çocuğa sahip olma durumuna göre farklılaşmaktadır. Bu sonuç araştırmanın yedinci hipotezini kısmen desteklemiştir (Tablo 15).

Tablo 15. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Başka Çocuğa Sahip Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Ölçekler	Grup	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
YAŞAM DOYUMU	Var	45	24.82	5.35	61	1.06	.293
	Yok	19	23.16	6.47			
AİLE YAŞAM KALİTESİ	Var	45	106.72	10.12	61	.53	.597
	Yok	19	105.21	11.03			
ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYİ	Var	45	94.95	11.77	61	1.60	.123
	Yok	19	87.42	19.04			
ALGILANAN SOSYAL DESTEKTEN MEMNUNİYET DÜZEYİ	Var	45	92.44	13.78	61	3.06	.003
	Yok	19	79.32	19.11			

Tablo 16 incelendiğinde; zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babaların “Yaşam Doyumu” ($t_{(71)} = -.49, p > .05$), “Aile Yaşam Kalitesi” ($t_{(71)} = .12, p > .05$), “Algılanan Sosyal Destek (ASDD)” ($t_{(71)} = .53, p > .05$) ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD)” ($t_{(71)} = .48, p > .05$) düzeyleri arasında başka çocuğa sahip olma durumlarına göre anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir. Buna göre zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin “Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” konusundaki görüşleri, iki ve daha fazla çocuğa sahip olma durumlarına göre farklılaşmamaktadır. Bu puanlar arasındaki farklılık şanstın kaynaklanmaktadır (Tablo 16).

Tablo 16. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Başka Çocuğa Sahip Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Ölçekler	Grup	N	\bar{X}	ss	sd	<i>t</i>	<i>p</i>
YAŞAM DOYUMU	Var	52	18.02	7.20	71	-.49	.625
	Yok	21	18.95	7.72			
AİLE YAŞAM KALİTESİ	Var	52	94.13	19.37	71	.12	.905
	Yok	21	93.57	14.72			
ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYİ	Var	52	82.10	21.44	71	.53	.598
	Yok	21	79.24	19.39			
ALGILANAN SOSYAL DESTEKTEN MEMNUNİYET DÜZEYİ	Var	52	78.44	22.77	71	.48	.636
	Yok	21	75.76	19.22			

4.9. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Çalışma Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumu, aile yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeylerinin çalışma durumlarına göre karşılaştırılması amacıyla üstün yetenekli çocuğa sahip aileler için Mann Whitney U testi, zihinsel engelli çocuğa sahip aileler için ise Bağımsız Gruplar için *t* Testi yapılmıştır. Analiz sonuçları üstün yetenekli çocuğa sahip aileler için Tablo 17’de, zihinsel engelli çocuğa sahip aileler için Tablo 18’de verilmiştir. Tablo 17 incelendiğinde, üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin dört ölçekten elde ettikleri puanların çalışma durumlarına göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir ($p > .05$). Bu bulguya göre üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin çalışma durumları “Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD)” düzeylerini etkilememektedir (Tablo 17).

Tablo 17. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Ölçekler	Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
YAŞAM DOYUMU	Çalışan-Emekli	51	32.95	1680.50	257.50	.395
	Çalışmayan	12	27.96	335.50		
AİLE YAŞAM KALİTESİ	Çalışan-Emekli	51	32.89	1677.50	260.50	.425
	Çalışmıyor	12	28.21	338.50		
ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYİ	Çalışan-Emekli	51	32.64	1664.50	273.50	.569
	Çalışmayan	12	29.29	351.50		
ALGILANAN SOSYAL DESTEKTEN MEMNUNİYET DÜZEYİ	Çalışan-Emekli	51	31.85	1592.50	282.50	.755
	Çalışmayan	12	30.04	360.50		

*Bir katılımcı çalışma durumunu belirtmemiştir.

Tablo 18 incelendiğinde; zihinsel engelli çocuğa sahip anne ve babaların “Aile Yaşam Kalitesi” ($t_{(71)} = 3.65, p < .05$), “Algılanan Sosyal Destek (ASDD)” ($t_{(71)} = 2.58, p < .05$) ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD)” ($t_{(71)} = 2.25, p < .05$) düzeyleri arasında çalışma durumuna göre anlamlı farklılık bulunduğu, “Yaşam Doyumu” ($t_{(71)} = 1.68, p > .05$) düzeyleri arasında ise çalışma durumuna göre anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir. Çalışan ve emekli ebeveynlerin “Aile Yaşam Kalitesi” düzeyi ($\bar{X} = 101.93$), çalışmayan ebeveynlerin “Aile Yaşam Kalitesi” düzeyinden ($\bar{X} = 88.73$), çalışan ve emekli ebeveynlerin “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ($\bar{X} = 88.10$) çalışmayan ebeveynlerin “Algılanan Sosyal Destek” düzeyinden ($\bar{X} = 76.77$), çalışan ve emekli ebeveynlerin “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” ($\bar{X} = 84.52$) çalışmayan ebeveynlerin algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyinden ($\bar{X} = 73.16$) anlamlı olarak daha yüksektir. Bu sonuca göre, zihinsel engelli çocukları bulunan ailelerin “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” çalışıp çalışmamalarından etkilenmekte, “Yaşam Doyumu” düzeyleri ise etkilenmemektedir. Bu sonuç araştırmanın sekizinci hipotezini kısmen desteklemiştir (Tablo 18).

Tablo 18. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyi Ortalama Puanlarının Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Ölçekler	Grup	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
YAŞAM DOYUMU	Çalışan-Emekli	29	20.03	6.92	71	1.68	.098
	Çalışmayan	44	17.14	7.41			
AİLE YAŞAM KALİTESİ	Çalışan-Emekli	29	101.93	10.74	71	3.65	.001
	Çalışmayan	44	88.73	19.99			
ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYİ	Çalışan-Emekli	29	88.10	14.26	71	2.58	.012
	Çalışmayan	44	76.77	23.21			
ALGILANAN SOSYAL DESTEKTEN MEMNUNİYET DÜZEYİ	Çalışan-Emekli	29	84.52	18.91	71	2.25	.028
	Çalışmayan	44	73.16	22.45			

4.10. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeyleri ile Gelir Durumları Arasındaki İlişki

Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumu, aile yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeyleri ile gelir durumları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla, üstün yetenekli çocuğa sahip aileler için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, zihinsel engelli çocuğa sahip aileler için ise Spearman Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Zihinsel engelli çocuğa sahip aileler için Spearman kullanma nedeni gelire ait verilerin normal dağılımdan büyük ölçüde sapma göstermesidir. Korelasyon değerleri üstün yetenekli çocuğu olanlar için Tablo 19’da, zihinsel engelli çocuğu olanlar için ise Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 19’a göre üstün yetenekli çocuğu olan ailelerin gelirleri ile “Yaşam Doyumu” düzeyleri arasında pozitif orta düzeyde anlamlı ilişki ($r = .34, p < .01$), gelirleri ile “Aile Yaşam Kalitesi” düzeyleri arasında pozitif orta düzeyde anlamlı ilişki ($r = .31, p < .05$) bulunurken; gelirleri ile “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p > .05$). Üstün yetenekli çocuğu bulunan ailelerin gelirleri arttıkça yaşam doyumları ve yaşam kaliteleri de artmaktadır. Ancak algılanan sosyal destek ve

algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyi için ise böyle bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuca göre araştırmanın dokuzuncu hipotezi kısmen desteklenmektedir (Tablo 19).

Ayrıca üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin yaşam kaliteleri ile yaşam doyumları arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı ($r = .52, p < .01$), yaşam kaliteleri ile algılanan sosyal destek düzeyi (ASDD) arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı ($r = .44, p < .01$), yaşam kaliteleri ile algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyi (ASDMD) arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı ($r = .35, p < .01$) ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre, üstün yetenekli çocukları bulunan ailelerin yaşam kaliteleri arttıkça yaşam doyumları, algılanan sosyal destek (ASDD) ve algılanan sosyal destekten memnuniyet (ASDMD) düzeyleri de artmaktadır (Tablo 19).

Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumları ile algılanan sosyal destek düzeyleri (ASDD) arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı ($r = .57, p < .01$), yaşam doyumları ile algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri (ASDMD) arasında pozitif orta düzeyde anlamlı ($r = .47, p < .01$) ilişki bulunmaktadır. Algılanan sosyal destek düzeyleri (ASDD) ile algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri (ASDMD) arasında ise pozitif, yüksek düzeyde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r = .81, p < .01$). Bu sonuca göre üstün yetenekli çocuğu bulunan ailelerin yaşam doyumları arttıkça, algılanan sosyal destek (ASDD) ve algılanan sosyal destekten memnuniyet (ASDMD) düzeyleri de artmaktadır. Aynı zamanda algılanan sosyal destek düzeyleri (ASDD) arttıkça, algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri de (ASDMD) artış göstermektedir (Tablo 19).

Tablo 19. Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyleri ile Gelirleri Arasındaki Korelasyon Değerlerinin Dağılımı

Değişkenler	Gelir	Aile Yaşam Kalitesi	Yaşam Doyumu	Algılanan Sosyal Destek Düzeyi	Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi
Gelir		.31*	.34**	.23	.21
Aile Yaşam Kalitesi			.52**	.44**	.35**
Yaşam Doyumu				.57**	.47**
Algılanan Sosyal Destek Düzeyi					.81**
Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi					

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 20'ye göre zihinsel engelli çocuğu bulunan ailelerin gelirleri ile yaşam kaliteleri, yaşam doyumları, algılanan sosyal destek (ASDD) ve algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri (ASDMD) arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p > .05$).

Ancak zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam kaliteleri ile yaşam doyumları arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı ($r = .51$, $p < .01$), yaşam kaliteleri ile algılanan sosyal destek düzeyleri (ASDD) arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı ($r = .62$, $p < .01$), yaşam kaliteleri ile algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri (ASDMD) arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı ($r = .57$, $p < .01$) ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre, zihinsel engelli çocukları bulunan ailelerin yaşam kaliteleri arttıkça yaşam doyumları, algılanan sosyal destek (ASDD) ve algılanan sosyal destekten memnuniyet (ASDMD) düzeyleri de artmaktadır (Tablo 20).

Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumları ile algılanan sosyal destek düzeyleri (ASDD) arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı ($r = .53$, $p < .01$), yaşam doyumları ile algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri (ASDMD) arasında pozitif, orta düzeyde anlamlı ($r = .62$, $p < .01$) ilişki bulunmuştur. Ailelerin algılanan sosyal destek düzeyleri (ASDD) ile algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri (ASDMD) arasında ise pozitif, yüksek düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = .85$, $p < .01$). Bu sonuca göre, zihinsel engelli çocuğu bulunan ailelerin yaşam doyumları

arttıkça algılanan sosyal destek (ASDD) ve algılanan sosyal destekten memnuniyet (ASDMD) düzeyleri de artmaktadır. Aynı zamanda algılanan sosyal destek düzeyleri (ASDD) arttıkça algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri de (ASDMD) artmaktadır (Tablo 20).

Tablo 20. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumunu, Aile Yaşam Kalitesi, Algılanan Sosyal Destek (ASDD) ve Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet (ASDMD) Düzeyleri ile Gelirleri Arasındaki Korelasyon Değerlerinin Dağılımı

Değişkenler	Gelir	Aile Yaşam Kalitesi	Yaşam Doyumu	Algılanan Sosyal Destek Düzeyi	Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi
Gelir		.23	.01	.05	.13
Aile Yaşam kalitesi			.51**	.62**	.57**
Yaşam Doyumu				.53**	.62**
Algılanan Sosyal Destek Düzeyi					.85**
Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi					

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu araştırmada zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin, yaşam doyumu, yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeylerinin karşılaştırılması amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür. Çalışmaya Ankara il sınırları içerisinde yer alan Bilim ve Sanat Merkezleri ve Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine devam etmekte olan öğrencilerin velilerinden araştırmaya katılmayı kabul edenler arasından 137 ebeveyn alınmıştır.

5.1. Aileler Hakkında Genel Bilgiler

Araştırmaya katılanlar arasında üstün yetenekli çocuğa sahip aileler (%53.3) daha fazladır. Çocuğa yakınlık bakımından katılımcıların çoğunluğu (%62.8) çocuğun annesi, %37.2'si ise babasıdır. Katılımcıların yaşları 22-62 yaş aralığında olup ortalama yaşları genel olarak $\bar{X} = 40.79$ (ss=6.82)dur. Ailelerin gelirleri 350TL-15.000TL aralığında olup, gelir ortalaması genel olarak $\bar{X} = 3814.37$ TL'dir (ss=3043.30). Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin gelir ortalaması ($\bar{X} = 6158.73$ TL, ss=2937.24), zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin gelir ortalamasından ($\bar{X} = 1763.06$, ss=895.62) daha yüksektir. Çocukların yaşı 2-17 yaş arasında olup, ortalama çocuk yaşı $\bar{X} = 10.80$ (ss=2.83)dir. Üstün yetenekli çocukların yaş ortalaması $\bar{X} = 10.02$ (ss=1.63), zihinsel engelli çocukların yaş ortalaması ise $\bar{X} = 11.49$ (ss=3.42) yaş olarak hesaplanmıştır. Araştırmaya katılan ebeveynler arasında üniversite mezunu olanlar önde gelmektedir (%43.1). Üstün yetenekli çocuğa sahip ebeveynler arasında üniversite mezunu (%40.9) olanlar önde gelirken, zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynler arasında ilkokul mezunu (%30.7) olanlar önde gelmektedir. Ailelerin yarıdan fazlası (%52.7) çalışmaktadır. Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerde çalışanlar önde gelirken (%34.3), zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerde çalışmayanlar (%32.4) önde gelmektedir. Genel olarak sonuçlara bakıldığında; üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin sosyo-ekonomik açıdan daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Üstün yetenekli çocukların büyük çoğunluğu (%81.3) genel yetenek alanında yeteneklidir ve yarıdan fazlası (%51.6) 1 yıl ve daha az süredir Bilim Sanat Merkezinde eğitim almaktadırlar. Zihinsel engelli çocukların

çoğunluğu (%60.3) hafif düzeyde zihinsel engele sahiptir ve yarısı (%50.7) 4 yıl ve daha fazla süredir Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde eğitim almaktadırlar. Ailelerin çoğunluğu (%70.1) üstün yetenekli veya zihinsel engelli çocuklarından başka çocuğa sahiptir ve yine ailelerin büyük çoğunluğunda ikinci üstün yetenekli (%84.4) veya zihinsel engelli (%82.7) çocuk bulunmamaktadır. Ailelerin tamamına yakını (%96.4) çocukları için bakıcı desteği almamaktadır.

5.2. Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeğine Yönelik İfadelere Katılım Durumları

“Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” ve alt boyutlarının tanımlayıcı istatistikleri üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip olma durumuna göre incelendiğinde; yaşam doyumuna yönelik ifadelerin tamamında üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarının zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Yaşam doyumuna yönelik olarak “Hayatım birçok yönden idealimdekine yakın” ifadesinde iki grup arasındaki ortalama puan farkının (1.60) en yüksek olduğu bulunmuştur. Ailelerin aile yaşam kalitesine yönelik ifadelere katılım düzeylerine ilişkin ortalama puanları incelendiğinde; dört madde hariç (4, 9, 22, 24. maddeler) hariç diğer yirmi bir ifadenin tamamında üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarının zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aile yaşam kalitesine yönelik olarak “Aile üyelerim, bulunmaları gereken yerlere gidebilmek için kendilerine ait bir ulaşım aracına sahiptir” ifadesine katılım düzeyi açısından iki grup arasındaki ortalama puan farkının (1.12) en yüksek olduğu saptanmıştır. Ailelerin algılanan sosyal destek düzeyine (ASDD) yönelik ifadelere katılım düzeylerine ilişkin ortalama puanları incelendiğinde; yedi madde (4, 7, 16, 17, 19, 22, 23. maddeler) hariç diğer yirmi bir ifadenin tamamında üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarının zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Algılanan sosyal desteğe yönelik olarak “Güç durumda olduğumda, bana gerçekten yardım edeceğine inandığım birileri var” ifadesine katılım düzeyi açısından iki grup arasındaki farkın (0.79) en yüksek olduğu belirlenmiştir. Ailelerin algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyine (ASDMD) yönelik ifadelere katılım düzeylerine ilişkin ortalama puanları incelendiğinde; altı madde hariç (4, 8, 16,

19, 23, 26. maddeler) diğer yirmi iki ifadenin tamamında üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarının zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyine yönelik olarak “Güç durumda olduğumda, bana gerçekten yardım edeceğine inandığım birileri var” ve “Çocuğumun bakımında bana yardımcı olacak birileri var” ifadelerine katılım düzeyi açısından iki grup arasındaki farkın (0.81) en yüksek olduğu belirlenmiştir. Algılanan sosyal destek ve algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyine yönelik ifadeler katılım düzeyi açısından üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip aileler arasında fark bulunmayan dört madde (4, 16, 19, 23. maddeler) benzerlik göstermektedir.

5.3.Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması

Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin “Yaşam Doyumu” ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0.05$). Ailelerin üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip olmaları yaşam doyumlarını etkilemektedir. Üstün yetenekli çocuğa sahip aileler zihinsel engelli çocuğa sahip ailelere göre daha yüksek yaşam doyumuna sahiptir. Kaner (2004) de çalışmasında ebeveynlerin yaşam doyumunun en önemli yordayıcıları olarak, çocuğun zihinsel engelli olması ve ebeveynlerin sosyal destek sisteminin yeterli olmaması durumunu göstermiştir. Kaner’in araştırmasının sonuçları, bu çalışmada ortaya konulan zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşam doyumlarının daha düşük düzeyde olma durumunu desteklemektedir.

5.4 Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile Yaşam Kalitelerinin Karşılaştırılması

Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin “Aile Yaşam Kalitesi (AYKÖ)” toplam ve “Aile Etkileşimi”, “Ebeveynlik”, “Duygusal Yeterlik”, “Fiziksel/finansal/materyal Yeterliği” ve “Yetersizliğe İlişkin Destek” alt boyutları ortalama puanları istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0.05$). Üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerin tüm alt boyutlarıyla birlikte aile yaşam kaliteleri zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin aile yaşam kalitelerinden daha yüksektir.

5.5. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” toplam, “Duygusal Destek”, “Sosyal Birliktelik Desteği” ve “Bakım Desteği” alt boyutları ortalama puanları istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0.05$). Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” toplam ve “Bilgi Desteği” hariç diğer alt boyutlarının ortalama puanları zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ortalama puanlarından daha yüksektir. Aileler arasında “Bilgi Desteği” alt boyutu ortalama puanları açısından ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Benzer şekilde üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” toplam ve “Duygusal Destek”, “Sosyal Birliktelik Desteği” ve “Bakım Desteği” alt boyutları ortalama puanları istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterirken ($p<0.05$), “Bilgi Desteği” alt boyutu ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$). Algılanan sosyal destek düzeyine paralel olarak, üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin “Bilgi Desteği” alt boyutu hariç ($p>0.05$), “Duygusal Destek”, “Sosyal Birliktelik Desteği” ve “Bakım Desteği” alt boyutları ile “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” ne ilişkin ortalama puanları zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerden daha yüksektir ($p<0.05$).

5.6. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Çocuğun Annesi veya Babası Olma Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Üstün yetenekli çocuk sahibi ebeveynlerin, anne ya da baba olmalarına göre “Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Benzer şekilde zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin de “Aile Yaşam Kalitesi”, “Yaşam Doyumu” ve “Algılanan Sosyal Destek düzeyi (ASDD)” konusundaki görüşleri anne ya da baba olmalarına göre farklılaşmamaktadır ($p>0.05$). Ancak zihinsel engelli çocuk sahibi babalar, annelerden istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDMD)”ne sahiptirler

($p < 0.05$). Bu bulgu Kaner'in (2004) engelli çocuk sahibi annelerin, babalara göre daha az bakım desteği algıladığı bulgusunu destekler niteliktedir. Ayrıca Strachan'ın (2005) engelli çocuk annelerinin daha düşük sosyal destek algıladıklarına, bununla birlikte annelerin sürekli kaygı puanlarının babalarinkinden daha yüksek olduğuna dair bulguları mevcuttur. Annelerin sosyal destekten duydukları memnuniyet düzeylerinin daha düşük olması, ailede engelli birey bulunduğu evde bakım veren kişinin genellikle kadın olması nedeniyle sorumluluklarının fazla olmasından kaynaklanıyor olabilir.

5.7. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doymu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Çocuğun Engel Derecesine Göre Karşılaştırılması

Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin "Yaşam Doymu", "Aile Yaşam Kalitesi", "Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)" ve "Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)" ortalama puanlarının, çocuklarının zihinsel engel derecelerine göre farklılaşmadığı görülmektedir ($p > 0.05$). Çocuğun engel düzeyi (hafif, orta, ağır) ebeveynlerin yaşam doymunu, aile yaşam kalitesini, algılanan sosyal destek (ASDD) ve algılanan sosyal destekten memnuniyet (ASDMD) düzeylerini etkilememektedir. Çocuğun hangi düzeyde zihinsel engele sahip olduğu fark etmeksizin anne-babalar benzer düşünmektedir. Bu araştırmadan farklı olarak, Akarsu (2004) ise çocuğun zihinsel yetersizlik derecesinin, annenin yaşam doymunu dolaylı olarak etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

5.8. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doymu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Başka Çocuğa Sahip Olma Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Üstün yetenekli çocuk sahibi ebeveynlerin başka çocuğa sahip olma durumlarına göre "Yaşam Doymu", "Aile Yaşam Kalitesi" ve "Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)" ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamakta ($p > 0.05$) ancak "Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)" ortalama puanları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p < 0.05$). Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin "Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)" ortalama puanları başka çocuğa sahip olma durumuna göre

farklılaşmaktadır. İki ve daha fazla çocuğa sahip olan aileler, tek çocuğa sahip olan ailelerden daha yüksek sosyal destekten memnuniyet düzeyine sahiptir.

Zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin ise “Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” ortalama puanları arasında başka çocuğa sahip olma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$). Zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin yaşam doyumu, aile yaşam kalitesi, algılanan sosyal destek (ASDD) ve algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyi (ASDMD) konusundaki görüşleri iki ve daha fazla çocuğa sahip olma durumlarına göre farklılaşmamaktadır. Bu araştırmanın bulguları ile benzer olarak Yıldız (2015) da araştırmasında zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumlarının sahip olunan çocuk sayısına bağlı olarak farklılaşmadığını belirlemiştir.

5.9. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeylerinin Çalışma Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Üstün yetenekli çocuk sahibi ebeveynlerin “Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” ortalama puanları çalışma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin ise “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” ortalama puanları arasında çalışma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunurken ($p<0.05$), “Yaşam Doyumu” ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Çalışan ve emekli ebeveynlerin yaşam kalitesi, algılanan sosyal destek ve algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri çalışmayan ebeveynlerin yaşam kalitesi, algılanan sosyal destek ve algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeylerinden istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir ($p<0.05$). Bu sonuca göre zihinsel engelli çocukları bulunan ailelerin yaşam kaliteleri, algılanan sosyal destek (ASDD) ve algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri (ASDMD) çalışıp çalışmamalarından etkilenmekte, yaşam doyumları ise etkilenmemektedir. Ancak kariyeri konusunda tatmin olan bireylerin yaşam

doyumlarının olumlu şekilde etkilendiğine yönelik çalışmalar mevcuttur (Akyüz Ünlü, 2014) ve gelir getiren bir iş sahibi olmayan gruplar, yaşam doyumlarının en düşük olduğu gruplar arasında yer almaktadır (Sarıdemir, 2015).

5.10. Üstün Yetenekli ve Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumu, Aile Yaşam Kalitesi ve Sosyal Destek Algı Düzeyleri ile Gelir Durumları Arasındaki İlişki

Üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerin gelirleri ile “Aile Yaşam Kalitesi” arasında ve gelirleri ile “Yaşam Doyumu” arasında pozitif ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Üstün yetenekli çocuğu bulunan ailelerin gelirleri arttıkça yaşam kaliteleri ve yaşam doyumları da artmaktadır. Ancak üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerin gelirleri ile “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$).

Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin ise gelirleri ile “Aile Yaşam Kalitesi”, “Yaşam Doyumu”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$). Ancak bu araştırmanın sonuçlarından farklı olarak, Acar (2009) fiziksel, zihinsel ve hem zihinsel hem de fiziksel engelli çocuk sahibi ailelerin gelir durumlarının ebeveynlerin yaşam doyumları düzeyleri üzerinde etkili olduğunu saptamıştır. Akarsu (2004) ise ailenin ekonomik durumunun, zihinsel olarak yetersiz çocuk sahibi annenin yaşam doyumunu etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Ayrıca araştırmada kullanılan ölçekler arasındaki ilişki üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuk sahibi aileler açısından incelenmiş ve hem üstün yetenekli hem de zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin “Aile Yaşam Kalitesi” ile “Yaşam Doyumu”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” arasında pozitif ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Bu sonuca göre, üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocukları bulunan ailelerin yaşam kaliteleri arttıkça yaşam doyumları, algılanan sosyal destek (ASDD) ve algılanan sosyal destekten memnuniyet (ASDMD) düzeyleri de artmaktadır.

Hem üstün yetenekli hem de zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin “Yaşam Doyumu” ile “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ve “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” arasında pozitif ilişki bulunmaktadır ($p<0.05$). Yine

hem üstün yetenekli hem de zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)” ile “Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” arasında da pozitif ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Bu sonuca göre, üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğu bulunan ailelerin yaşam doyumları arttıkça algılanan sosyal destek (ASDD) ve algılanan sosyal destekten memnuniyet (ASDMD) düzeyleri de artmaktadır. Aynı zamanda ailelerin algılanan sosyal destek (ASDD) düzeyleri arttıkça algılanan sosyal destekten memnuniyet (ASDMD) düzeyleri de artış göstermektedir. Deniz ve diğerlerinin (2009) bulgusu bu araştırmanın sonuçlarını desteklemektedir. Kaner (2004) çalışmasında engelli çocuk sahibi ebeveynlerin yaşam doyumları arttıkça algıladıkları stresin azalmakta olduğunu bulmuştur. Sarıkaya (2011) ise zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin sosyal destek arama stratejisini kullanma ve sosyal destek arama stratejileri ile yaşam doyumu düzeyleri arasında negatif yönde bir ilişki bulmuştur.

6. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerin yaşam doyumlarına, yaşam kalitelerine ve sosyal destek algılarına ilişkin elde edilen sonuçlara yer verilmiş ve öneriler sunulmuştur. Zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumları, yaşam kaliteleri ve sosyal destek algılarının karşılaştırılması amacı ile yapılan bu araştırmada elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir.

- Araştırma kapsamına alınan ailelerde üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğun annesi olanlar önde gelmektedir.
- Ebeveynlerin yaşı 22-62 yaş arasında olup ortalama 40.79 yaştır.
- Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin gelir ve eğitim düzeyi zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin gelir ve eğitim düzeyinden daha yüksektir.
- Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerde gelir getiren bir işte çalışanlar, zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerde ise çalışmayanlar önde gelmektedir.
- Ailelerin üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuklarının yaşı 2-17 yaş arasında olup yaklaşık ortalama 11 yaştır.
- Ailelerin üstün yetenekli çocuklarının büyük çoğunluğu genel yetenek alanında yeteneklidir.
- Ailelerin zihinsel engelli çocuklarının çoğunluğunun hafif düzeyde zihinsel engeli bulunmaktadır.
- Üstün yetenekli çocuklarda 1 yıl ve daha az süredir, zihinsel engelli çocuklarda 4 yıl ve daha fazla süredir eğitim alanlar önde gelmektedir.
- Ailelerin tamamına yakını üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocukları için bakıcı desteği almamaktadır.
- Genel olarak **“Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)”** ve **“Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet**

Düzeyi (ASDMD)” ifadelerine yönelik ortalama puanlar üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerde, zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerden daha yüksektir.

- Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin **“Yaşam Doyumu”** zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerden daha yüksektir.
- Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin tüm alt boyutlarıyla birlikte (**“Aile Etkileşimi”, “Ebeveynlik”, “Duygusal Yeterlik”, “Fiziksel/finansal/materyal Yeterliği”, “Yetersizliğe İlişkin Destek”**) **“Aile Yaşam Kalitesi”** zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerden daha yüksektir.
- **“Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)”** toplam **“Duygusal Destek”, “Sosyal Birliktelik Desteği”** ve **“Bakım Desteği”** alt boyutlarında üstün yetenekli çocuğa sahip aileler, zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerden daha yüksek ortalamaya sahiptir. **“Bilgi Desteği”** alt boyutunda ise üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip aileler arasında istatistiksel olarak farklılık bulunmamıştır.
- **“Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)”** toplam **“Duygusal Destek”, “Sosyal Birliktelik Desteği”** ve **“Bakım Desteği”** alt boyutlarında üstün yetenekli çocuğa sahip aileler, zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerden daha yüksek ortalamaya sahiptir. **“Bilgi Desteği”** alt boyutunda ise üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip aileler arasında istatistiksel olarak farklılık bulunmamıştır.
- Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin **“Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)”** ve **“Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)”** çocuklarının engel derecesine göre farklılaşmamaktadır.
- Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin **“Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”** ve **“Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)”** başka çocuğa sahip olma durumlarına göre farklılaşmamakta ancak iki ve daha fazla çocuğa sahip olan aileler, tek çocuğa sahip olan ailelerden daha yüksek **“Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)”**ne sahiptir.
- Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ise **“Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)”** ve **“Algılanan Sosyal**

Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” başka çocuğa sahip olup olmamalarına göre değişmemektedir.

- Üstün yetenekli çocuğa sahip ebeveynlerin, **“Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)”** ve **“Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)”** çocuğun annesi ya da babası olma durumuna göre farklılaşmamaktadır.
- Zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin de **“Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)”** çocuğun annesi ya da babası olma durumuna göre farklılaşmamakta ancak zihinsel engelli çocuk sahibi babalar, annelerden daha yüksek **“Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)”**ne sahiptirler.
- Üstün yetenekli çocuk sahibi ebeveynlerin **“Yaşam Doyumu”, “Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)”** ve **“Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)”** çalışma durumlarına göre farklılaşmamaktadır.
- Zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin çalışma durumlarına göre **“Yaşam Doyumu”** düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmemekle birlikte **“Aile Yaşam Kalitesi”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)”** ve **“Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)”** arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. Zihinsel engelli çocuk sahibi çalışan ve emekli ebeveynlerin aile yaşam kalitesi, algılanan sosyal destek ve algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri, çalışmayan ebeveynlerin aile yaşam kalitesi, algılanan sosyal destek ve algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeylerinden istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksektir.
- Üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin gelirleri arttıkça **“Aile Yaşam Kalitesi”** ve **“Yaşam Doyumu”** düzeyleri de artmaktadır. Ancak gelirleri ile **“Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)”** ve **“Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)”** arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır.
- Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin ise gelirleri ile **“Aile Yaşam Kalitesi”** ve **“Yaşam Doyumu”, “Algılanan Sosyal Destek Düzeyi (ASDD)”** ve

“Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi (ASDMD)” arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır.

- Hem üstün hem de zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin, aile yaşam kalitesi arttıkça yaşam doyumu, algılanan sosyal destek ve algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri de artmaktadır.
- Hem üstün hem de zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumu düzeyleri arttıkça algılanan sosyal destek ve algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri de artmaktadır. Aynı zamanda algılanan sosyal destek düzeyleri arttıkça algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyleri de yükselmektedir.
- Üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerin yaşam doyumları arttıkça nicel sosyal destek (ASDD) ve nitel sosyal destek (ASDMD) algı düzeyleri de artmaktadır. Aynı zamanda nicel sosyal destek (ASDD) algı düzeyleri arttıkça nitel sosyal destek (ASDMD) algı düzeyleri de artış göstermektedir.

Bu sonuçlara göre araştırmanın H1, H2 hipotezleri kabul edilmiş, H3, H4, H5, H7, H8, H9 hipotezleri kısmen kabul edilmiş, H6 hipotezi ise reddedilmiştir.

Zihinsel engelli veya üstün yetenekli çocuğa sahip olmak normal gelişim gösteren çocukların ailelerinden daha fazla güçlüklerle karşılaşmayı beraberinde getirmektedir. Çocuk yetiştirme sürecinde, sıra dışı gelişim gösteren zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuklar göz önüne alındığında aileler için daha fazla yük getirdiği ve bu yükün üstesinden gelmek için daha fazla çaba göstermek gerektiği bilinmektedir. Özel gereksinimli çocuklar olarak ifade edilen bu çocukların, sağlıklı ve mutlu gelişim gösterebilmelerine katkıda bulunmak amacı ile ailelerinin yaşam doyumları, yaşam kaliteleri ve sosyal destek algı düzeylerinin arttırılması için şu önerilerde bulunulabilir:

- Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşam doyumlarını etkileyen sosyal ilişki, eş yakınlığı ve yakınları ile ilişki, fiziksel halinden memnuniyet vb. durumlarına ilişkin farkındalık arttırıcı ve psikososyal destek sağlayıcı aile rehberlik hizmetleri geliştirilebilir.

- Zihinsel engelli bireylere hizmet veren kamu ve özel kurum ve kuruluşların hizmet kaliteleri artırılarak yaşam doyumu, yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeylerinin artırılması doğrultusunda Aile ve Sosyal Politikalar bakanlığı ve ilgili kurumlar tarafından mevzuat düzenlemeleri yapılabilir.
- Zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelere sağlanan hizmet ve eğitimlerden anne-babaların birlikte yararlanması faydalı olabilir.
- Zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelere yönelik ruh sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesi; aile içi ilişkileri, ebeveynlik rollerini ve ebeveynlerin yeterliklerini olumlu etkileyebilir.
- Sağlık ve sosyal hizmet alanlarında hizmet veren personel sayısının artırılması, zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin aldığı hizmetin niteliğini artırabilir.
- Zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin sosyal destek algı düzeylerini güçlendirmek için onlara doğrudan imkânlar sunmakla birlikte bu ailelerin çevresindeki diğer yakın akrabalarına, komşularına ve yakın çevresine yönelik bilgilendirme, rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması ailelerin yükünün hafifletilmesini sağlayabilir.
- Zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin sosyal yaşam standartlarının yükseltilmesi, kendilerine zaman ayırma imkânının tanınması ve bu zamanlarını verimli geçirmelerine yardımcı olmak için yapılacak sosyal ve ekonomik destekler, ebeveynlerin yaşam doyumu, yaşam kalitesi ve sosyal destek algılarını güçlendirebilir.
- Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ekonomik şartlarının iyileştirilmesi için aile üyelerinden en az birinin istihdam edilmesi önemlidir. Özellikle zihinsel engelli çocuk sahibi ebeveynlerin iş sahibi olmaları için devlet veya özel sektör istihdamının bu konuda pozitif ayrımcılığa teşvik edilmesi sağlanabilir.
- Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin sosyal imkânlardan ücretsiz yararlanmalarının sağlanması onları ekonomik olarak olumlu yönde etkileyebilir.
- Engelli çocuğa sahip ailelerin çocuğun bakımı için bakıcı desteği olanaklarının artırılması ailelerin üzerindeki bakım yükünü azaltarak rahatlamalarını sağlayabilir.

- Eğitim kurumlarında üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip olan ailelere, çocuklarının gelişimsel özellikleri dikkate alınarak hazırlanmış ve bireyselleştirilmiş psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sunulabilir.
- Zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuk sahibi ailelerin yaşam doyumları, yaşam kaliteleri ve sosyal destek algılarının birbirleriyle pozitif yönde ilişkili oldukları göz önünde bulundurulduğunda; tüm bu değişkenlerin ve özellikle alt boyutlarının öncelikli destek alanı olarak belirlenmesi, ailelerin yaşam doyumu, yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeylerinin yükselmesini sağlayabilir.
- Normalden farklı gelişim gösteren zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuklara yönelik olarak bilgilendirici ve duyarlılık kazandırıcı eğitim içeriklerinin kitle iletişim araçları yoluyla yaygınlaştırılması; farklı olanın toplum tarafından kabulünün sağlanmasını ve ailelerin sosyal destek algılarını olumlu yönde etkileyebilir.
- Üstün yetenekli ve zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumu, yaşam kalitesi ve sosyal destek algı düzeylerinin karşılaştırılmasına yönelik literatürde yeterince araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu konuda farklı örneklem grupları üzerinde ve farklı değişkenlerle daha fazla araştırma yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Acar, M. (2009). *Zihinsel ve fiziksel özürlü çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Acar Arasan, B. N. (2010). *Akademisyenlerde yaşam doyumu iş doyumu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Akarsu, F. (2004). *1. Türkiye üstün yetenekli çocuklar kongresi seçilmiş makaleler kitabı*. Çocuk Vakfı, İstanbul.
- Akarsu, F. (2001). *Üstün yetenekli çocuklar aileleri ve sorunları*, Ankara.
- Akkanat, H. (1999). *Üstün veya özel yetenekliler*. I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Yayın Dizisi: 168.
- Akyüz Ünlü, B. (2014). *Kadınların kariyer engelleri ile kariyer tatmini ve yaşam doyumu ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkök, F. (1997). Farklı özelliği olan çocuk anne babaların yaşadıkları (s.9-21). A. N. Karancı (Ed.), *Farklılıkla Yaşamak: Aile ve Toplumun Farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği*. Türk Psikologları Derneği Yayınları, Ankara.
- Altuğ, Ö., Özkahraman S., & Çallı F. (2006). Zihinsel engelli çocuk sahibi ailelerin yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi, Ocak-Subat-Mart 3(9)*, 69–78.
- Arslan, C., Hamarta, E., & Deniz, E. (2002). Engelli çocuğu olan ailelerin yaşam doyumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. 11. Ulusal özel eğitim kongresi bildirileri. *Eğitim Kitapevi Yayınları 1. baskı 96 (2)*, 358-372.
- Aslan, D. (2010). Yaşlılık döneminde önemli bir kavram: yaşam kalitesi. *3.Ulusal Sağlıkta Yaşam Kongresi Bildiri Kitabı*, s. 102-104. İzmir, 25-27 Mart.
- Ataman, A. (2000). Üstün zekâlılar ve üstün yetenekliler. S. Eripek (Ed.), *Özel Eğitim İçinde*, (151-170). Anadolu Üniversitesi Yayın No:1411, Eskişehir.

- Avcı, N., & Ersoy, Ö. (2004). Üstün veya özel yetenekliler. *Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı*, 195-210, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Balkanlı, N. (2008). *Otistik çocuğu olan ve olmayan ailelerde yaşam kalitesi, yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baker, B. D. & Richards, C. E. (1998). Equity through vouchers: the special case of gifted children. *Educational Policy*, 12(4), 363-379. Erişim adresi: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.3102/01623737026001039>
- Barut, Y. (2011). Özel gereksinimli çocuk ve ailelerine yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri. A. Ataman (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (87-104). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Baykoç Dönmez, N., & Kurt, Z. Ş. (2004). Bebeklik ve Okulöncesi Dönemde Üstün Yetenekli Çocukların ve Ailelerinin Yönlendirilmesi. *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*, Çocuk Vakfı Yayınları, 393-400, İstanbul.
- Baykoç Dönmez, N. (2014). Üstün; akıl, zekâ, deha, yetenek, dahiler-savantlar gelişimleri ve eğitimleri. E. N. Metin (Ed.), *Üstün Yeteneklilerin Gelişim Özellikleri*, (373-402). Vize Yayıncılık, Ankara.
- Beach Center on Disability (2006). *Family Quality of Life Survey*. Beach Center on Disability at the University of Kansas, in partnership with families: University of Kansas, Lawrence KS/USA. Erişim adresi: <https://beach.ku.edu/sites/default/files/inline-files/1.%20Beach%20Center%20Quality%20of%20Life%20Scale.pdf>
- Beavers, W. (1982). Healthy, midrange and severely dysfunctional families. F. Walsh (Ed.), *Normal Family Processes* (p 45-66). Guilford Press, New York/London.
- Besançon, M., Lubart, T. & Barbot, B. (2013). Creative giftedness and educational opportunities. *Educational Child Psychology*, 30(2), 79-88.
- Bilge, A., Buruntekin, F., Orçin Demiral, N., Özer, G., Keleş, B., Yalçın, E., Tavukçu, G., Kıray, A., Siviloğlu, T., & Bol, S. (2014). Engelli yakınlarına verilen stresle

baş etme ve yaşam doyumlarını arttırma eğitiminin etkinliğinin belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 611-618.

- Bilir, Ş. (1986). Zekâ gerilikleri ve nedenleri. Ş. Bilir (Ed.), *Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri*. Ayyıldız Matbaası.
- Bubolz, M. M., & Sontag, M. S. (1993). *Human ecology theory*. New York: Plenum Press (Aktaran Mutlu, M. (2006). *Çocukları suça iten psiko-sosyal etmenler ve alınması gerekli tedbirler*. Maltepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul).
- Budak, B. (1999). *Çocukluk çağı lösemileri ve sosyal destek sistemlerinin aile işlevlerine etkisi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Samsun.
- Bulut, I. (1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) El kitabı*. Özgüzel Matbaası, Ankara.
- Bulut, I. (1993). *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi*. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları, Ankara.
- Callahan, C.M., Sowa, C.J., May, E.M., Tomchin, J.A., Plucker, Cunningham, C.M. & Taylor, W. (2004). *The social and emotional development of gifted students*. Storrs University of Connecticut, University of Virginia, Yale University.
- Campbell, A., Converse, P. E., & Rodgers, W. (1976). *The Quality of American Life: Perceptions, Evaluations, and Satisfactions*. New York: Russell Sage Foundation (Aktaran Mutlu, M. (2006). *Çocukları suça iten psiko-sosyal etmenler ve alınması gerekli tedbirler*. Maltepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul).
- Cantez, E., & İyidoğan, Z. (1990). Oligofren çocuğa sahip ailelerin psikolojik sorunları. *5. Ulusal Psikoloji Kongresi Psikoloji Seminer Dergisi Özel Sayısı*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Cavkaytar, A. & Diken, I., H. (2007). *Özel eğitime giriş*. Kök yayıncılık, Ankara.
- Clark, B. (1997). *Growing up gifted. Developing the potential of children at home and at school*. (5th ed.). Merrill, an imprint of Prentice Hall, New Jersey.

- Colangelo, N., Assouline, S. G., & Gross, M. U. (2004). *A nation deceived: How schools hold back America's brightest students* (Vol. I). Iowa City: University of Iowa, Connie Belin and Jacqueline N. Blank International Center for Gifted Education and Talent Development.
- Csikszentmihalyi, M., & Robinson, R. E. (1986) *Culture, time, and development of talent*. New York: Cambridge University Press (Aktaran Gökdere, M., & Çepni, S. (2003). Üstün yetenekli çocuklara verilen değerler eğitiminde öğretmenin rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(2), 93-103).
- Cutts, N. E. & Moseley, N. (2004). *Üstün Zekalı ve Yetenekli Çocukların Eğitimi*. İ. Ersevimi (Çev.). Özgür Yayınları, İstanbul.
- Çam, O., & Özkan, Ö. (2009). Otistik çocuğu olan ailelerin yaşam kalitelerinin incelenmesi. *Özveri Dergisi*, 2, 6.
- Çan Aslan, Ç. (2010). *Zihinsel engelli çocuğu olan anne ve babaların psikolojik belirtileri sosyal destek algıları ve stresle basa çıkma tarzlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bölümü, İstanbul.
- Çürük, N. (2008). *Ankara il merkezindeki iş okullarında 1. ve 4. sınıfa devam eden zihinsel engelli çocukların annelerinin kaygı ve sosyal destek düzeylerinin karşılaştıkları problemlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Dağlıoğlu, H. E. & Alemdar, M. (2010). Üstün yetenekli bir çocuğun ebeveyni olmak. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 849-860.
- Davaslıgil, Ü. (1990). Üstün çocuklar. *Yaşadıkça Eğitim Ekim-Kasım-Aralık*. Sayı:13, İstanbul.
- Davaslıgil, Ü. (2004). Üstün zekalı çocukların eğitimi. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu ve A. E. Bilgili (Ed.), *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*, İstanbul.
- Demirbilek, M. (2013). Zihinsel engelli bireylerin ve ailelerinin gereksinimleri. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 7 (3), 58-65.

- Demirhan, H. (2014). *Zihinsel engelli ve sınır zeka kapasitesine sahip çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinde aile yükü ve yaşam kalitesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak.
- Demiröz, Ü. (1995). *Zihinsel engelli çocuklarda ince devinsel becerilerin gelişiminin incelenmesi*. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Deniz, M. E., Dilmaç, B., & Arıca, O. T. (2009). Engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin durumluk sürekli kaygı ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 954-65.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Doll, E. A. (1941). The essentials of an inclusive concept of mental deficiency. *American Journal of Mental Deficiency*, 46, 214-219.
- Duman, H. (1995). *Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların kaygı düzeylerinin karşılaştırılarak çocuğa yönelik beklentilerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Duygun, T., & Sezgin, N. (2003). Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18 (52), 37-52.
- Enç, M., Çağlar, D., & Özsoy, Y. (1987). *Özel Eğitime Giriş* (Geliştirilmiş 3. Baskı) Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Epstein, N. B., Bishop, D. S., Ryan, C., Miller, I. & Keitnor, G., (1993). The McMaster Model: View of healthy family functioning (pp. 138-160). In F. Walsh (ed.), *Normal Family Processes* (2nd ed.). Guilford Press, New York.
- Eripek, S. (1996). *Zihinsel Engelli Çocuklar*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 41, s. 137-154, Eskisehir.
- Eripek, S. (2003). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*. A. Ataman (Ed.), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.

- Ersoy, Ö., & Avcı, N. (2000). Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri. *Özel Eğitim*. (s. 7–25). Ya-Pa Yayınları, İstanbul.
- Evans, D. R. (1994). Enhancing quality of life in population at large. *Social Indicators Research*, 33, 47 -84.
- Evcimen, E. (1996). *Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Feldhusen, J. F. (1986). *A Conception of Giftedness: Conception of Giftedness, Conception of Giftedness*. Cambridge University Press, New York.
- Fıfıloğlu, A. & Fıfıloğlu, H. (1997). İfıtme engelli birey ile değişim s¼recindeki ailelerin karşılaştıkları sorunlar (s. 23-25). A. N. Karancı (Ed.), *Farklılıkla Yaşamak: Aile ve Toplumun Farklı Gereksinimleri Olan Bireylerle Birlikteliği*. Türk Psikologları Derneği Yayınları, Ankara.
- Fisher, L., & Weihs, K. (2000). Can addressing family relationships improve outcomes in chronic disease? Report of the National Working Group on Family-Based Interventions in Chronic Disease. *Journal of Family Practice*, 49, 561-566.
- Fonseca, C. (2011a). *101 succes secrets for gifted kids: The ultimate guide*. Waco: Prufrock Press Inc.
- Fonseca, C. (2011b). *Emotional Intensity in Gifted Students: Helping Kids Cope with Explosive Feelings*. United States, Prufrock Press.
- Fornia, G. L., & Frame, M. W. (2001). The social and emotional needs of gifted children: Implications for family counseling. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 9(4), 384-390.
- Gardner, H. (1983). *Frames of mind*. New York: Basic Books. Aktaran Uzun, M. (2004). *¼st¼n veya Özel Yetenekli Çocuk Kimdir? Üst¼n Yetenekli Çocuklar El Kitabı* (1. Baskı), Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Gargiulo R. (1985). *Working with Parents of Exceptional Children: A Guide for Professionals*. Boston, Houghton Mifflin Company.

- Gallagher, J. J., Beckman, P. J., & Cross, A. H. (1983). Families of handicapped children: Sources of stress and its amelioration. *Exceptional Children*, 50, 10–19.
- Goldenberg, H., & Goldenberg, I. (2007). *Family therapy an overview*. Belmont: Thomson Books/Cole.
- Gölmüş- Erhan, G. (2005). *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Annelerin Umutsuzluk, Karamsarlık, Sosyal Destek Algularının ve Gelecek Planlarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gökdere, M., & Çepni, S. (2003). Üstün yetenekli çocuklara verilen değerler eğitiminde öğretmenin rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(2), 93-103.
- Görgü, E. (2005). *3–7 yas arası otistik çocuğa sahip olan annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleriyle depresyon düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı, İstanbul.
- Greenspan, S, I., & Wieder, S. (2004). *Özel Gereksinimli Çocuk*. Özgür Yayıncılık, İstanbul.
- Gross, M. U. (2009). *Highly gifted young people: Development from childhood to adulthood*. In L. Shavanina (Ed.), *International handbook on giftedness* (pp. 337–351). Springer Science, New York.
- Gülcan, A. (2014). *Genç yetişkinlerde iyimserliğin mutluluk ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gümüş, H. (2006). *Farklı Mesleklerde Çalışanların İş ve Yaşam Doyumlarının Tükenmişlik Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum.
- Güven, Y. (2003). Özel Eğitime Giriş. A. Kulaksızoğlu (Ed.), *Farklı Gelişen Çocuklar*. (s57-80). Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

- Haldey, M. B. & Hanzlik, J.R.A. (2004). Comparison of perceived competence in child rearing between mothers of children with Down syndrome and mothers of children without delay. *Education and Training in Mental Retardation*, 25 (2), 132-141.
- Hallahan, D. P. & Kauffman, M.J. (1988). *Exceptional Children*. Prentice-Hall, New Jersey.
- Heller, K. A., Mönks, F. J., & Passow, A. H. (1996). *International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent*. Oxford: Pergamon Press, s. 29-46 (Aktaran Jost, M. (2006). *İleri Zekalı Çocukları Tespit Etmek ve Desteklemek*. A. Kanat (Çev.), İlyaz İzmir Yayınevi, İzmir).
- Heward, L. W. (1996). Students with mental retardation. *Exceptional Children: An Introduction to Special Education*. Fifth Edition by Prentice-Hall, Inc. 143-145.
- Jordon, T. E. (1979). *Mentally Retarded*. Columbus Merrill Publishing Company.
- Jost, M. (2006). *İleri Zekalı Çocukları Tespit Etmek ve Desteklemek*. A. Kanat (Çev.), İzmir: İlyaz İzmir Yayınevi.
- Kandemir, H. (2009). *Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuklar ve ailelerinde yaşam kalitesinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaner, S. (2003). Aile Destek Ölçeği: Faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Özel Eğitim Dergisi*, 3 (3), 57-72.
- Kaner, S. (2004). *Engelli çocukları olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi*. Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu, Ankara Üniversitesi.
- Kaner, S. (2010). Yenilenmiş ana-baba sosyal destek ölçeğinin psikometrik özellikleri. *Eğitim ve Bilim*, 3 (157), 15-29.
- Kapkıran, Ş., & Özgüngör, S. (2009). Ergenlerin sosyal destek düzeylerinin akademik başarı ve güdülenme düzeyi ile ilişkileri. *Çocuk ve Gençlik Sağlığı Dergisi*, 16(1), 21 – 30.

- Karaçengel, F. (2007). *Zihinsel engelli çocuğa sahip anneler ile sağlıklı çocuğa sahip annelerin atılacaklık ve suçluluk-utanç düzeyleri açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karadağ, İ. (2007). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının sosyal destek kaynakları açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karadağ, G. (2009). Engelli çocuğa sahip annelerin yasadıkları güçlükler ile aileden algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8 (4), 315–322.
- Karakuş, F. (2010). Üstün yeteneklilerin ana-babalarının karşılaştıkları güçlükler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 127-144.
- Kay, B. (2002). *Zihinsel engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip anne babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaya, F., Erdoğan, R. & Çağlayan, Y. (2014). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin okul yaşam kaliteleri ve arkadaşlık ilişkilerinin karşılaştırılması. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*, 4(2), 107-125.
- Kayıhan, H. (2007). Yaşam kalitesi. *1. Ulusal Yaşlılık Konseyi Kongresi*, Yaşlılık Konseyi Derneği, İstanbul.
- Kerr, B. A., & Multon, K.D. (2015). The development of gender identity, gender roles, and gender relations in gifted students. *Journal of Counseling & Development* 93(2), 183-191. doi: 10.1001/j.1556-6676.2015.00194.x
- Kirk, S. A. (1972). *Educating Exceptional Children* (2. Baskı). Houghton Mifflin Company. U.S.A.
- Koçer, D. (2006). Zeka nedir?. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 72, 16-18.
- Koshy, V. (2002). *Teaching Gifted Children: A Guide for Teachers*. David Fulton Publishers, London.

- Köksal Konik, A. (2014). Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların ebeveyni olmak. N. Baykoç (Ed.) *Üstün; Akıl, Zekâ, Deha, Yetenek, Dahiler-Savantlar Gelişimleri ve Eğitimleri*. Vize Yayıncılık, Ankara.
- Levent, F. (2014). *Üstün Yetenekli Çocukları Anlamak: Üstün Yetenekli Çocuklar Sarmalında Aile, Eğitim Sistemi ve Toplum*. Nobel Yayınevi, Ankara.
- Malecki, C. K, & Demaray, M. K. (2002). Measuring perceived social support: Development of the child and adolescent social support scale (casss). *Psychology in the Schools, 39*(1), 1-18.
- Margalit, M., Leyers, Y., Ankonina, D. B., & Avraham, Y. (1991). Community support in Israeli kibbutz and city families of children with disabilities, family climate and parental coherence. *The Journal of Special Education, 24* (4), 427-440.
- Marland, S. P. (1972). *Education of the gifted and talented: Report to the Congress of the United States by the U.S. Commissioner of Education and background papers submitted to the U.S. Office of Education, 2 vols*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office. (Government Documents Y4.L 11/2:G36).
- Matejevic, M. D. & Jovanovic, D. R. (2011). The functionality of families with children with special needs from the systemic perspective. *Philosophy, Sociology, Psychology and History, 10* (1), 57-66.
- McCubbin, M. A. (1989). Family stress and family strengths: A comparison of single and two parent families with handicapped children. *Research in Nursing & Health, 12*, 101-110.
- Melekpur, M. (2004). Behtaşde hanevadehe kudekane akabmande. Cehade Daneşgahi Daneşgahe İsfahan. Tahran, 32- 98.
- Meral, B., & Cavkaytar, A. (2013). Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeğinin Türkçe Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Eğitim ve Bilim, 38*(170), 48-60.
- Metin. E.N. (2012a). Özel gereksinimli çocuğun aileye katılımı (s11-28). E.N. Metin (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar*. Maya Akademi Yayınevi, Ankara.
- Metin. E.N. (2012b). Özel Gereksinimli Çocuklar (s1-10). E. N. Metin (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar*. Maya Akademi Yayınevi, Ankara.

- Milli Eğitim Bakanlığı (2015). *Çocuk gelişimi, zihinsel engelliler*. Ankara. Erişim adresi:http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Zihinse%20Engelliler.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2014). *Özel Yetenekli Çocuklar Aile Kılavuzu*.
- Mitchell, R. E. & Trickett, E. J. (1980). Task force report: social networks as mediators of social support. *Community Mental Health Journal*, 16(1), 27-44.
- Mutlu, M. (2006). *Çocukları suça iten psiko-sosyal etmenler ve alınması gerekli tedbirler*. Maltepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Nachshen, J. S., Garcin, N., & Minnes, P. (2005). Problem behavior in children with intellectual disabilities: parenting stress, empowerment, and school services. *Mental Health Aspects of Developmental Disabilities*, 8, 105–114.
- Neihart, M. (1999). The impact of giftedness on psychological well-being: What does the empirical literature say? *Roeper Review*, 22 (1), 10.
- Neihart, M. (2006). Services that meet social and emotional needs of gifted children. J. H. Purcell & R. D. Eckert (Ed.). *Designing Services and Programs for High Ability Learners: A Guidebook for Gifted Education* Corwin Press.
- Oğurlu, Ü., & Yaman, Y. (2013). Ebeveynlerin üstün zekalı ve yetenekli çocuklarıyla ilgili rehberlik ihtiyaçları. *Türk Üstün Zeka ve Eğitim Dergisi*, 3(2), 81-94.
- Oktan, V. (2005). Yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeyinin ergenlerdeki öfkenin gelişimine etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 21,183-192.
- Olson, D.H., McCubbin, H.I., & Barnes, H. (1983). *Families: What Makes Them Work*. Beverly Hills, Sage.
- Ömeroğlu, E. (1993). *Üstün Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*. Çocuk Vakfı Yayınları, s 275-282, İstanbul.
- Örsal, Ö. (1998). *Eğitilebilir zekâ engelli çocuk velilerinin sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Özbyay Y. (1996). Üniversite öğrencilerinin problem alanları ile yardım arama arasındaki ilişki. *IX. Ulusal Psikoloji Kongresi*, İstanbul, 176-189.
- Özbyay, Y. (2013). *Üstün Yetenekli Çocuklar ve Aileleri*. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara.
- Özer, D. S. (2010). *Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor*. Nobel Yayım Dağıtım, Ankara.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2012, 21 Temmuz). *T. C. Resmi Gazete* (Sayı : 28360). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060531-2.htm>
- Özel Eğitim Konseyi Ön Raporu. (1991). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı. Ankara.
- Özen, A. (2015). *Özel Eğitime Gereksinimi olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. İ. H. Diken (Ed.). Pegem Akademi, Ankara.
- Özgen, F. (2012). *Ç.O.M.Ü. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Çanakkale.
- Özkan, S. (1999). Yaşam kalitesinin ölçülmesi, whoqol-100 ve whoqol-bref. *Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji Dergisi*, 7(2), 5-13.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. & Eripek, S. (1989). *Özel Eğitime Giriş*. Karatepe Yayınları, Sayı: 7.
- Özsoy, Y., Özyürek, M., & Eripek, S. (1997). *Özel Eğitime Giriş* (8.Baskı). Karatepe Yayınları, Ankara.
- Özşenol, F., Ünay, B. Aydın, H. İ. Akın, R. & Gökçay, E. (2002). Engelli bireye sahip ailelerin beklentilerinin ve psiko-sosyal durumlarının incelenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*. 44, 188-194.
- Özşenol, .F., Işıkhana, V., Ünay, B., Aydın, H. İ., Akın, R. & Gökçay, E. (2003). Engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 45(2), 156-164.

- Özyurt, Ö. (2011). *Hafif zihinsel engelli çocuğu olan annelerin algıladıkları aile işleyişi ve aile yaşam kalitesinin sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Park, J., Hoffman, L., Marquis, J., Turnbull, A. P., Poston, D., & Mannan, H., (2003). Toward assessing family outcomes for service delivery: validation of a Family Quality of Life Survey. *Journal of Intellectual Disability Research*, 47 (5), 367–384.
- Patton, J. R., Payne, J. S & Beirne Smith, M. (1986). *Mental retardation*. Columbus Merrill Publishing Company.
- Pavot, W. G., & Diener, E. (1993). Review of the Satisfaction with Life Scale. *Psychological Assessment*, 5, 164-172.
- Renzulli, J. S. (1986). *The three-ring conception of giftedness: a developmental model for promoting creative productivity*. <https://pdfs.semanticscholar.org/b0a6/0bdc11e9fefa8c2b1ae71f0fbd324c8fac12.pdf>
- Rispler-Chaim, V. (2007). *Disability in Islamic law*. Dordrecht: Springer.
- Robinson, A., Shore, B.M., & Enersen, D.L. (2007). *Best Practices in Gifted Education: An Evidence-Based Guide*. Prufrock Press, USA.
- Saban, A. (2002). *Çoklu Zeka Teorisi ve Eğitim*. Geliştirilmiş 2. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Sak, U., Bal Sezerel, B., Ayas, B., Tokmak, F., Özdemir, N., Demirel Gürbüz, Ş., & Öpengin, E. (2016). *Anadolu Sak Zeka Ölçeği (ASİS) uygulayıcı kitabı*. Anadolu Üniversitesi ÜYEP Merkezi, Eskişehir.
- Sarıdemir, T. (2015). Öğretmenlerin algılarına göre okul müdürlerinin liderlik stillerinin ve bazı kişisel değişkenlerin öğretmenlerin yaşam doyumu üzerindeki etkisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.

- Sarıkaya, S. (2011). *Zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin stresle başa çıkma düzeylerinin ve yaşam doyumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Schwarzer, C., & Buchwald, P. (2004). Social support. In C. Speilberger (Ed.), *Encyclopedia of Applied Psychology* (p.p 434 – 441), Elsevier Academic Press, USA.
- Searn, J. & Todd, S. (2000). Maternal Employment and Family Responsibilities: The perspective of mothers of children with intellectual disabilities. *J Applies Intellectual Disability*, 13, 109-31.
- Sencar, B. (2007). *Otistik çocuğa sahip ailelerin (anne-babaların) algıladıkları sosyal destek ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Smith-Bird, E., & Turnbull, A.P. (2005). Linking positive behavior support to Family quality of life outcomes. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 7 (3), 174-180.
- Söhmen, T., & Türkbay, T. (2003). *Engelli çocuklar kitapçığı*. Ankara: GATA Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanlığı, GATA.
- Stern, W. (1912). The psychological methods of intelligence testing and its application to school children. Leipzig: J. A. Barth (Aktaran Uzun, M. (2004). *Üstün veya Özel Yetenekli Çocuk Kimdir? Üstün Yetenekli Çocuklar El Kitabı* (1. Baskı). Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Strachan, J. W. (2005). *Fathers of children with educational disabilities: The role of stress in life satisfaction*. Erişim adresi: http://purl.flvc.org/fsu/fd/FSU_migr_etd-1548.
- Sumption, M. R. & Luecking, E. (1960). Education of the gifted. The Ronald Press, New York (Aktaran Kirk, S. A. (1972). *Educating Exceptional Children* (2. Baskı). Houghton Mifflin Company, USA.
- Şahin, A. (1996). Üstün Yetenek. *Yaşadıkça Eğitim*. Sayı: 47 İstanbul

- Şardağ, S. (2010). *Zihinsel engelli çocuklara sahip annelerin stresle başa çıkma tarzları ve aile sosyal desteğinin evlilik uyumlarını yordaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Taneli, S. (1988). Aile Tedavisinde Sorunlar. *Grup Psikoterapileri Kongre ve Sempozyum Bildirileri*, Aşama Matbaacılık, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı. (2002). *Türkiye özürlüler araştırması*. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu (1995). Zihinsel engelli bir çocuğum var (s. 17-36). *Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları*, Ankara.
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2009). *Türkiye Özürlüler Araştırması*. (ikinci baskı) Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- Telman, N., & Ünsal, P. (2004). *Çalışan Memnuniyeti*. 1. Baskı. Epsilon Yayınevi, İstanbul.
- Terzi, Ş. (2005). *Öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Thoits, P. A. (1995). Stress, coping, and social support processes: Where are we? what next? *Journal of Health and Social Behavior*, 35, 53 – 79.
- Tregold, A. F. (1937). *Textbook On Mental Deficiency*. Baltimore Wood.
- Tunç, M. (2011). *Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin yaşam kalitesini etkileyen etmenler: Yenimahalle ilçesi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2011). *Nüfus ve Konut Araştırması* (Yayın No: 15843). Erişimi adresi: http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=276
- Ural, Z., Türe, İ., Akil, İ., & Eser, E. (2010). *Sipina Bifida hastalığının hasta çocuklar ve bakım veren annelerinin yaşam kalitesi üzerindeki etkisi*. 3. Ulusal Sağlıkta Yaşam Kalitesi Kongresi Kongre Bildiri ve Sunum Kitabı, TÜBİTAK, İzmir.
- Uzun, M. (2004). *Üstün veya Özel Yetenekli Çocuk Kimdir? Üstün Yetenekli Çocuklar El Kitabı* (1. Baskı). Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.

- Üstün Yetenekli Çocuklar Durum Tespiti Komisyonu Ön Raporu (2004). *I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. Çocuk Vakfı Yayınları: 67.
- Walker, S. Y. (1991). *The survival guide for parents of gifted kids: How to understand, live with, and stick up for your gifted child*. Minneapolis, MN: Free Spirit.
- Webb, J. T., Gore, J. L., Amend, E. R. & Devries, A. (2007). *A Parent's Guide to Gifted Children*. Scottsdale, Great Potential Press, AZ.
- Wechsler, D. (1949). *The Wechsler Intelligence Scale for children*. Psychological Corporation, New York.
- Wild, J., & Rosenbloom, L. (1985). Families with more than one handicapped child. *Child: Care, Health and Development*. 11 (5), 281-290.
- Winner, E. (1996). *Gifted children: Myths and realities*. Basic Books, New York.
- Wood, B. (1993). Beyond the "Psychosomatic Family": A biobehavioral family model of pediatric illness. *Family Process*, 32, 261-278.
- World Health Organization (1980). *International classification of impairments, disabilities and handicaps*. Geneva: World Health Organisation. Erişim adresi: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/41003/9241541261_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Wu, E. H. (2008). Parental influence on children's talent development: A case study with three chinese american families. *Journal for the Education of the Gifted*, 32(1), 100-129.
- Yavuzer, H. (2004). *Çocuk psikolojisi*. (26. Basım). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yetim, Ü. (2003). The impacts of individualism/collectivism, self-esteem and feeling of mastery on life satisfaction among the Turkish university students and academicians. *Social Indicators Research*, 61, 297-317.
- Yıldırım, S. H. (2007). Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerde aile yüklenmesi. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11 (2).
- Yıldırım, F. (2012). *Üstün yetenekli çocuklar ve ailelerinde duygusal ve davranışsal özellikler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Yıldız, C. (2015). *Zihinsel Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumlari ve tikenmişlik dizeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Toros Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yörükoğlu, A. (1998) . *Çocuk Ruh Sağlığı Çocuk Yetiştirme Sanatı ve Kişilik Gelişimi* (23.Basım). Özgür Yayınları, İstanbul.

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ AİLE VE TÜKETİCİ BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA	
Tarih:06/07/2018	
<p>Tez Başlığı : Zihinsel Engelli ve Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumları, Yaşam Kaliteleri ve Sosyal Destek Algılarının Karşılaştırılması</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 106 sayfalık kısmına ilişkin 06/07/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 17 'dir.</p>	
<p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç 	
<p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>	
<p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>	
 Tarih ve İmza 06.07.2018	
<p>Adı Soyadı: Ferit</p> <p>Öğrenci No: TOPRAK</p> <p>Anabilim Dalı: Aile ve Tüketici Bilimleri</p> <p>Programı: Aile ve Tüketici Bilimleri</p>	
DANIŞMAN ONAYI	
<p>UYGUNDUR.</p> Prof. Dr. Zeynep ÇOPUR	

EK 2. ETİK KURUL İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 433- 2.360

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 11.07.2016 tarih ve 3445 sayılı yazınız.

Enstitünüz Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Ferit TOPRAK**'ın **Prof. Dr. Zeynep ÇOPUR** danışmanlığında hazırladığı "**Zihinsel Engelli veya Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doyumları, Yaşam Kaliteleri ve Sosyal Destek Algılarının Karşılaştırılması**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **26 Temmuz 2016** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EK 3. ARAŞTIRMA İZİNİ

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.13293271
Konu : Araştırma İzni

24.11.2016

.....KAYMAKAMLIĞINA
(İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) Hacettepe Üniversitesi'nin 10/11/2016 tarihli ve 3349 sayılı yazısı.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Ferit TOPRAK'ın "Zihinsel Engelli veya Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşam Doymaları, Yaşam Kaliteleri ve Sosyal Destek Algılarının Karşılaştırılması" konulu tez kapsamında uygulama talebi Araştırma Komisyonumuzca incelenmiş olup, ilçenize bağlı ekli listede belirtilen okullarda uygulamanın yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Uygulama formunun (22 sayfa) uygulama yapılacak sayıda araştırmacı tarafından çoğaltılarak, araştırmanın ilgi (a) genelge çerçevesinde, ilçe milli eğitim müdürlüklerinin sorumluluğunda okul ve kurum yöneticileri de uygun gördüğü takdirde gönüllülük esasına göre yazımız ekinde gönderilen mühürlü uygulama araçlarının uygulanmasına izin verilmesini rica ederim.

Vefa BARDAKCI
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

EK:
1-Uygulama formu (22 sayfa)
2-Okul listesi (1 sayfa)
DAĞITIM:
Altındağ-Mamak
Çankaya-Keçiören

Konya yolu Başkent Öğretmen Evi arkası Beşevler ANKARA
e-posta: ıstatistik06@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için
Tel: (0 312) 221 02 17/135-134

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 4e82-0197-31e3-a926-ec78 kodu ile teyit edilebilir.

EK 4. ÖLÇEK İZİNLERİ

Beach Center Scale

İzleme bayrağı.

BM Bekir Fatih Meral <bfmeral@gmail.com>
Per 1.10.2015, 14:45
Siz; ✓

 BEACH CENTER AİLE YAŞ...
96 KB

 bfmeral_doktora_tezi_eyl...
4 MB

✓ 6 ekin (5 MB) tümünü göster Tümünü indir Tümünü OneDrive'a kaydet

Hocam, ilgili dokumanlar ekte, kolay gelsin.

Fatih

--
Bekir Fatih Meral, Ph.D.
Assist. Prof. Dr.
Sakarya University
Faculty of Education
Department of Special Education
54300 Hendek/Sakarya/Turkey

Yaşam Doyumu Ölçeği-izin talebi

24 KB

İndir OneDrive'a kaydet

----- Yönlendirilmiş ileti -----

Gönderen: Ünsal Yetim <unsalyetim35@gmail.com>

Tarih: 19 Ekim 2015 12:14

Konu: Re: Yaşam Doyumu Ölçeği-izin talebi

Alıcı: ferit toprak <feritoprak23@gmail.com>

İlgili ölçeği ve bilgileri ekte gönderiyorum. Kolay gelsin.

17 Ekim 2015 13:23 tarihinde ferit toprak <feritoprak23@gmail.com> yazdı:

Sayın Prof.Dr. ÜNSAL YETİM

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile ve Tüketici Bilimleri yüksek lisans öğrencisiyim. Prof. Dr. Zeynep Çopur danışmanlığında tez çalışmam kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel eğitim okulları ve bilim sanat merkezlerine devam eden çocukların ailelerinin yaşam kaliteleri, yaşam doyumları ve sosyal destek algılarının değerlendirilerek karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada Geçerlilik ve güvenirlik çalışması tarafınızca yapılan "Yaşam Doyumu Ölçeği"nin kullanılması planlanmış olup oluruza sunulmuştur.

Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği- İzin talebi

İzleme bayrağı.

SK

Sema Kaner <sema.kaner@emu.edu.tr>

Per 1.10.2015, 09:29

Siz; ▾

İndir OneDrive'a kaydet

MERHABA,
EKTE ÖLÇEK VE İLGİLİ MAKALE VAR.
ÖLÇEĞİ KULLANMANIZIN KOŞULU, TEZ BİTİNCE TEZİN BİR ÖRNEĞİNİ,
MAKALEYE/BİLDİRİYE/POSTERE DÖNÜŞÜNCE DE ONLARIN BİRER ÖRNEĞİNİ BANA YOLLAMANIZ.
İYİ ÇALIŞMALAR.
SEMA KANER

Kimden: ferit toprak [ferittoprak@outlook.com]

Gönderildi: 01 Ekim 2015 Perşembe 10:55

Kime: Sema Kaner

Konu: Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği- İzin talebi

Sayın Prof. Dr. Sema KANER;

EK 5. ANKET FORMU

A-ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLE ANKET FORMU

Sayın veli, bu formda yer alan sorular bilimsel bir araştırma için kullanılacak ve gizliliği korunarak bu amaç dışında hiçbir kişi ya da kurumla paylaşılmayacaktır. Aşağıdaki soruları yanıtlarken sizin için uygun olan seçeneğin önünde yer alan () alanı (x) işareti koyarak yanıtlayınız. Sorulara içtenlikle yanıt vererek çalışmamıza katkıda bulunduğunuz için şimdiden teşekkür ederim.

1. GENEL BİLGİLER

1.Çocuğa yakınlığınız nedir?

a. () Annesi

b. () Babası

2. Kaç yaşındasınız?

Yaşınızı yazınız

3. Eğitim durumunuz nedir?

a. () Yok

b. () Sadece okur - yazar

c. () İlkokul

d. () Ortaokul

e. () Lise

f. () Üniversite

4.Çalışma durumunuz nedir?

a.() Çalışıyorum

b. () Çalışmıyorum

c. () Emekli

5. Ailenizin geliri ne kadar?

Gelir miktarınızı yazınız.....

6. Zihinsel engelli çocuğunuz kaç yaşındadır?

Çocuğunuzun yaşını yazınız.....

7. Zihinsel engelli çocuğunuzun engel derecesi nedir?

a. () Hafif düzeyde zihinsel yetersizlik

b. () Orta düzeyde zihinsel yetersizlik

c. () Ağır düzeyde zihinsel yetersizlik

8. Zihinsel engelli çocuğunuz kaç yıldır özel eğitim almaktadır?

a. () 1 yıl ve daha az

b. () 2 yıl

c. () 3 yıl

d. () 4 yıl ve daha fazla

9. Zihinsel yetersizliği olan çocuğunuz dışında başka çocuğunuz var mı?

a. () Evet (cevabınız “Evet” ise sayısı:

b. () Hayır

10. Diğer çocuğunuzun / çocuklarınızdan zihinsel yetersizliği olan var mı? (9. soruya “**Hayır**” yanıtını verenler cevaplamayacaklar)

a. () Evet

b. () Hayır

11. Zihinsel yetersizliği olan çocuğunuzun evde bakıcısı var mı?

a. () Evet

b. () Hayır

B-ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUĞA SAHİP AİLE ANKET FORMU

Sayın veli, bu formda yer alan sorular bilimsel bir araştırma için kullanılacak ve gizliliği korunarak bu amaç dışında hiçbir kişi ya da kurumla paylaşılmayacaktır. Aşağıdaki soruları yanıtlarken sizin için uygun olan seçeneğin önünde yer alan () alanı (x) işareti koyarak yanıtlayınız. Sorulara içtenlikle yanıt vererek çalışmamıza katkıda bulunduğunuz için şimdiden teşekkür ederim.

1. GENEL BİLGİLER

2. Çocuğa yakınlığımız nedir?

a. () Annesi

b. () Babası

2. Kaç yaşındasınız?

Yaşınızı yazınız

3. Eğitim durumunuz nedir?

a. () Yok

b. () Sadece okur - yazar

c. () İlkokul

d. () Ortaokul

e. () Lise

f. () Üniversite

4. Çalışma durumunuz nedir?

a. () Çalışıyorum

b. () Çalışmıyorum

c. () Emekli

5. Ailenizin geliri ne kadar?

Gelir miktarınızı yazınız.....

6. Üstün yetenekli çocuğunuz kaç yaşındadır?

Çocuğunuzun yaşını yazınız

7. Üstün yetenekli çocuğunuzun eğitim aldığı özel yetenek alanı hangisi?

a. () Genel yetenek

b. () Resim

c. () Müzik

8. Üstün yetenekli çocuğunuz kaç yıldır Bilim ve Sanat Merkezine devam etmektedir?

a. () 1 yıl ve daha az

b. () 2

c. () 3 yıl

d. () 4 yıl ve daha fazla

9. Üstün yetenekli çocuğunuzdan başka çocuğunuz var mı?

a. () Evet (Cevabınız “Evet” ise sayısı:

b. () Hayır

10. Diğer çocuğunuzun / çocuklarınızdan üstün yetenekli olan var mı? (9. soruya “**Hayır**” yanıtını verenler cevaplamayacaktır)

a. () Evet

b. () Hayır

11. Üstün yetenekli çocuğunuzun evde bakıcısı var mı?

a. () Evet

b. () Hayır

2. YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ

Aşağıda genel olarak yaşamınızla ilgili çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Burada yer alan hiçbir ifadenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Önemli olan sizin duygu ve düşüncelerinizi dürüst ve içtenlikle dile getirmenizdir. Size uygun olan cevabı işaretleyiniz.

İFADELER		1-Kesinlikle Katılmıyorum	2-Katılmıyorum	3-Kısmen Katılmıyorum	4-Kararsızım	5-Kısmen Katılıyorum	6-Katılıyorum	7-Kesinlikle Katılıyorum
1	Hayatım birçok yönden idealimdekine yakın	1	2	3	4	5	6	7
2	Hayat şartlarım mükemmel	1	2	3	4	5	6	7
3	Hayatımdan memnunum	1	2	3	4	5	6	7
4	Hayattan şimdiye kadar istediğim önemli şeyleri elde ettim	1	2	3	4	5	6	7
5	Eğer hayata yeniden başlasaydım hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.	1	2	3	4	5	6	7

3. BEACH AİLE YAŞAM KALİTESİ ÖLÇEĞİ

Bu formu doldururken ailenizle sadece belirli zamanlarda bir araya gelen akrabalarınızı (geniş aile) hesaba katmayınız. Geçtiğimiz 12 aylık (bir yıllık) aile yaşantınızı göz önünde bulundurunuz. Formda yer alan maddelerin aileniz için ne kadar uygun olduğunu öğrenmek istiyoruz. Lütfen her bir madde için uygunluk düzeyini belirten kutucuğu işaretleyiniz.

- 1. kareyi işaretlemeniz, ifadenin aileniz için hiç uygun olmadığı anlamına gelmektedir
- 5. Kareyi işaretlemeniz, ifadenin aileniz için tamamen uygun olduğu anlamına gelmektedir

<i>Aşağıdaki ifadeler aileniz için ne kadar <u>uygundur</u>?</i>	1- Hiç uygun değil	2- Uygun değil	3- Ne uygun ne uygun değil	4- Uygun	5- Tamamen uygun
1. Ailem birlikte vakit geçirmekten hoşlanır.	1	2	3	4	5
2. Ailemdeki yetişkinler çocukların kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenmelerine yardımcı olur.	1	2	3	4	5
3. Ailem stresten kurtulabilmemiz için gereken desteği sağlar.	1	2	3	4	5
4. Aile üyelerim, destek görebilecekleri arkadaşlara ya da kişilere sahiptir.	1	2	3	4	5
5. Aile üyelerim, çocukların okul ödevlerine ve etkinliklerine yardımcı olur.	1	2	3	4	5
6. Aile üyelerim, bulunmaları gereken yerlere gidebilmek için kendilerine ait bir ulaşım aracına sahiptir.	1	2	3	4	5
7. Aile üyelerim, birbirleriyle her konuda çekinmeden, açıkça konuşur.	1	2	3	4	5
8. Ailemdeki yetişkinler, çocuklara diğer bireylerle (arkadaşlar, komşular vs.) nasıl geçineceklerini öğretir.	1	2	3	4	5
9. Aile üyelerim, kendi ilgi alanlarını takip edebilecek yeterli zamana sahiptir.	1	2	3	4	5
10. Ailem problemleri birlikte çözer.	1	2	3	4	5
11. Aile üyelerim, amaçlarına ulaşmada birbirlerini destekler.	1	2	3	4	5

12. Aile üyelerim birbirlerine olan sevgi ve ilgilerini gösterir.	1	2	3	4	5
13. Ailem, tüm aile üyelerinin özel gereksinimlerini karşılayacak ulaşılabilir dış desteğe sahiptir.	1	2	3	4	5
14. Ailemdeki yetişkinler çocuklara doğru kararlar almayı öğretirler.	1	2	3	4	5
15. Ailem ihtiyaç duyduğunda sağlık hizmetlerinden faydalanabilecek ekonomik güce sahiptir.	1	2	3	4	5
16. Ailem masraflarımızı karşılayacak ekonomik güce sahiptir.	1	2	3	4	5
17. Ailemdeki yetişkinler, çocukların hayatlarındaki diğer kişileri (arkadaş, öğretmen vs.) tanırlar.	1	2	3	4	5
18. Ailem hayatın iniş çıkışlarıyla baş edebilir.	1	2	3	4	5
19. Ailemdeki yetişkinler, ailedeki her çocuğun bireysel ihtiyaçlarıyla ilgilenecek zamana sahiptir.	1	2	3	4	5
20. Ailem ihtiyaç duyduğunda dış bakımı yaptırabilecek ekonomik güce sahiptir.	1	2	3	4	5
21. Aile üyelerim evde, işte, okulda ve komşularımızda kendini güvende hisseder.	1	2	3	4	5
22. Yetersizliği olan (özürlü, engelli) aile üyemiz okulda ya da işyerinde hedeflerini gerçekleştirmek için desteğe sahiptir.	1	2	3	4	5
23. Yetersizliği olan (özürlü, engelli) aile üyemiz evde hedeflerini gerçekleştirmek için desteğe sahiptir.	1	2	3	4	5
24. Yetersizliği olan (özürlü, engelli) aile üyemiz arkadaşlar edinmek için desteğe sahiptir.	1	2	3	4	5
25. Ailem, yetersizliği olan (özürlü, engelli) aile üyemize yönelik hizmet ve destek sunan hizmet sağlayıcılarla iyi ilişkiler içindedir.	1	2	3	4	5

4. YENİLENMİŞ ANNE BABA SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ

Aşağıda, yaşamınızı kolaylaştıracak destekleri verecek kaynaklar ve bu kaynaklara ilişkin hoşnutluk düzeyiniz ile ilgili ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her ifadeyi okuduktan sonra size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz. Lütfen, her ifadeyi yanıtlayınız.

DESTEKLER	Böyle biri var mı?				Bu destekten ne kadar memnunsunuz?			
	1- Hiç yok	2- Nadiren var	3- Bazen var	4- Her zaman var	1- Hiç memnun	2- Biraz memnunum	3- Memnunum	4- Çok memnunum
1. Güç durumda olduğumda, bana gerçekten yardım edeceğine inandığım birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
2. Çocuğumun bakımında bana yardımcı olacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
3. Kendim için hedefler/amaçlar oluşturmama yardım edecek birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
4. Çocuğumun özellikleri, gelişimi ve eğitimi hakkında bana bilgi verecek birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
5. Hedeflerime/amaçlarıma ulaşmamda bana destek olacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
6. Konuşmak ihtiyacı duyduğumda, beni gerçekten dinleyeceğine inandığım birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
7. Acil bir işim çıktığında, çocuğuma göz kulak olacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
8. Hoşlandığım şeyleri yapmak için kendime zaman ayırmamı sağlayan birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
9. Yaşamımda sinemaya, tiyatroya ve maça gitmek, televizyon izlemek, alışverişe çıkmak, gezmeye dışarı çıkmak, piknik yapmak gibi etkinlikleri birlikte yapabileceğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
10. Birlikte olduğumuzda, kendimi gerçekten rahat hissettiğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
11. Bana bir birey, bir insan olarak değer verdiğini hissettiğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
12. Hasta olduğumda benimle ilgilenecek birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
13. Gece dışarı çıkmam gerektiğinde, çocuğumu bırakabileceğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
14. Sarılma, öpme, dokunma gibi sevgi görme ihtiyacı duyduğumda bunu karşılayacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
15. Gelecekle ilgili planlar yaparken görüşlerinden yararlanabileceğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4

16. Çocuğumun eğitimi hakkında bana bilgi verecek birileri var.	1	2	3	4	1	2		4
17. İhtiyacım olduğunda, öğretmen, danışman, yönetici gibi bana yardımcı olacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
18. Yaptığım işlere değer verdiklerini hissettiren birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
19. Çocuğuma nasıl davranmam gerektiği konusunda bana yol gösterecek birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
20. Boş zamanlarımda birlikte bir şeyler yapmayı teklif eden birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
21. Çok üzgün olduğumda, beni teselli edeceğine inandığım birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
22. Yardıma ihtiyaç duyduğumda, bana yardımcı olacağına güvendiğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
23. Çocuğumun nasıl gelişip büyüyeceği hakkında beni bilgilendirecek, tavsiyelerde bulunacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
24. Çok özel şeylerimi konuşabileceğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
25. Bana yapıcı eleştirilerde bulunan birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
26. Çocuğuma nasıl beceri öğreteceğimi bana öğreten, gösteren birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
27. Yaşamımdaki en önemli kararlarımı paylaşabileceğim birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4
28. Önemli bir karar vereceğim zaman ya da bir sorunumu çözeceğim zaman, bana tavsiyelerde bulunacak birileri var.	1	2	3	4	1	2	3	4